Erdsomlyói híd 11

írások
fényképek
beszélgetések

ÉRDSOMLYÓI HÍDFŐ

Délvidék felfedezése 2.

Szerkesztő Tóth Lívia

Bethlen Gábor Alap

ÉRDSOMLYÓI HÍDFŐ

Írások, beszélgetések, fényképek

Hungaromikrofon Újságírók Egyesülete
Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete
Újvidék, 2015

Érdsomlyó: a vár középkori neve, melynek romjai és felújított lakótornya a Versec fölötti hegyen látható. Valószínűleg a 15. század elején, Zsigmond király idejében épült. A birtok említése egy évszázaddal korábbi.

***

A fotókat Diósi Árpád, Farkas-Ráduly Melánia, Farkas-Ráduly Sándor, Léphaft Pál, Maletaški Krisztina, Martinek Imre, Paraczky László, Petki Judit és Sarány István készítette.

© Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete, 2015

AJÁNLÓ

Amikor Versecet említjük, egyeseknek a bor jut eszébe, másoknak a bánáti kisváros műemlékei, esetleg Herczeg Ferenc, az írófejedelem. A városhoz közelíthetünk bármerről, felsejlik mögötte a Verseci-hegység sziluettje. Lankáira szőlőültetvények kúsznak fel, majdnem négyszáz méter magasságban az egykori vár maradványa, a Zsigmond-torony csalogatja a látogatókat. A helybeliek szerint szinte egész évben fúj az Al-Duna felől érkező kossava.

Városi sétánk során feltűnnek a házak oldalából kiugró ablakok, a Kiebitzfensterek – magyarul talán könyöklő- vagy leselkedőablakoknak nevezhetnénk. Ahogyan az egykori Érdsomlyó lakosai kukucskáltak ki ezeken az utcára, úgy pillantottunk mi be a város és a környező falvak – Nagyszered, Temeskutas, Fejértelep, Márktelke, Udvarszállás, Fehértemplom – mostani életébe.

Nem egészen négy napig tartott ismerkedésünk, barátkozásunk a dél-bánsági szórványvidék ezen részével, ahova minden bizonnyal visszatérünk még.

Tóth Lívia

Vajdaság
Újvidék
Versec
Belgrád
Veliki Gaj
Plandište
Vatin
Nagyszered
E70
V. Središte
Gudurica
Temeskutas
Markovac
639
Márktelke
VERSEC
Vršac
Verseci-hegység
Pavliš
Mesić
Sočica
7-1
Uljma
Izbište
ROMÁNIA
Udvarszállás
Dobričevo
Straža
Zagajica
Kruščica
Fejértelep
Jasenovo
Šušara
Dupljaja
FEHÉRTEMPLOM
Grebenac
Vračev Gaj
BELA CRKVA
Ban
Palanka
Dubovac
Duna

ÚJSÁGÍRÓK A VERSECI-HEGYSÉG LÁBÁNÁL

2015. július 22-e és 26-a között tartotta meg a második Kárpát-medencei riporttáborát a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete. A helyszín ezúttal is a délvidéki magyarság egyik szórványvidéke, Versec és környéke volt.

A bánáti Versecen, avagy a már feledésbe merült eredeti magyar nevén: Érdsomlyón, a középiskolások diákotthonában tizennyolc újságíró vert tábort. A vajdaságiak csapatát brassói, csíkszeredai, marosvásárhelyi és temesvári kollégák erősítették. A jelenlévők három napot szántak arra, hogy feltérképezzék maguknak ezt a csodálatos környezetet, a Déli-Kárpátok legnyugatibb nyúlványánál, a Verseci-hegység lábánál fekvő hangulatos várost és a környező falvakat. Ismerkedtek, beszélgettek, barátkoztak az ott élő magyarokkal, akikről – valljuk be – viszonylag kevés információ jelenik meg a vajdasági magyar sajtóban.

Léphaft Pál, Paraczky László, Bögözi Attila, Tóth Lívia, Sarány István, Petki Judit, Takács Raymond, Maletaški Krisztina, Horváth Zsolt, Jenei Klementina, Ambrus Attila, Farkas-Ráduly Melánia, Csőke Csaba, Martinek Imre

Hogyan lehet magyarnak maradni egy olyan környezetben, ahol már hosszú ideje nincs anyanyelvű oktatás? Miként élnek a fiatalok, de az idősebbek is egy olyan, alig kétszáz lakosú színmagyar faluban, ahol több mint egy éve bolt sincs? Mennyire érzik ezek az emberek, hogy a tömbben élők megfeledkeztek róluk? Ilyen és hasonló témák merültek fel Versecen, Nagyszereden, Temeskutason, Udvarszálláson, Fejértelepen, miközben a szomszédos országból érkezett újságírók arra is kíváncsiak voltak, hogyan küzdenek meg a kisebbségi léttel a vajdasági románok.

A csoport tagjai megnézték a Szent Gellért római katolikus templomot, jártak a nemrégiben felújított Zsigmond-toronynál, és a nagy hőségben jólesett egy kis fürdőzés Fehértemplomon, a szép, kiépített stranddal rendelkező Városi-tóban. Ha még azt is hozzátesszük, hogy az újságírók igazi falusi mulatságban, bálban is jártak, akkor tényleg elhihetjük, hogy nem volt eseménytelen számukra ez a néhány nap.

Erős Mihály verseci esperes úr szerint a szórványban mindenért százszorosan meg kell küzdeni, de az ottani magyarok mégis jókedvű, tisztességes és becsületes emberek, akik képesek mindig emelt fővel járni. Az újságíróktól így búcsúzott el:

„Jöjjenek el máskor is hozzánk, bizonyosodjanak meg arról, hogy itt is olyan emberek élnek, akik ragaszkodnak a szülőföldjükhöz, a nyelvükhöz és a hitükhöz."

Tóth Lívia

KÖZÖS TÉMÁK, KÖZÖS TÁBOR VERSECEN

A Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete júliusban riporttábort szervezett a bánáti Versecre (Vršac) és környékére. A vajdasági kollégákhoz ezúttal erdélyiek, a MÚRE tagjai is csatlakoztak.

Egy átfogó beszámoló írásához ültem neki, mélyenszántó gondolatokkal szerettem volna a kisebbségi lét nehézségeire rávilágítani és arra, hogy milyen keveset tudunk az anyaország határain túl élő magyarokról, noha „csak" 70-80 km-re vannak tőlünk. Lemondtam azonban erről a szándékomról, hadd beszéljen helyettem ez a riportkötet, melynek lapjain majd megelevenedik a szórványvidék és közössége a mindennapi küzdelmeivel. Miért mélyítsem én is a sebeket?

Az öttagú erdélyi csoport az egyiptomi Hurghadához hasonlított Temesváron teljesedett ki, majd mintegy másfél órás anekdotázós, jó hangulatú utazás után személygépkocsival befutott Versecre, ahol ugyanolyan hőség fogadta, mint amilyen a maga mögött hagyott

Béga-parti városban volt. Hamar egymásra hangolódtunk a Vajdaság más-más településeiről érkező kollégákkal, akik kiváló vendéglátóknak bizonyultak.

Másnap jegyzetfüzettel, videokamerával, fényképezőgéppel és hangrögzítővel felszerelkezve megkezdtük a téma- és riportalany-vadászatot. Sajnos a töredékét sem tudom érzékeltetni annak a kedvességnek, nyíltságnak, amelyet a táborozók az interjúk során tapasztaltak. Pedig szó esett megszűnt iskolákról, elnéptelenedő, kiöregedő falvakról, magyarul már alig tudó unokákról, borászokról, akik régóta nem beszéltek egyhuzamban fél óránál hosszabb ideig anyanyelvükön, és egy kulturális egyesületről, amely tartja a lelket a helybeli magyarokban…

Érzékeltük a látottak, hallottak súlyát, mégsem tűnt úgy, mintha a történetekkel le akarnának húzni a mélybe, ahonnan már nincs visszaút. Nagyszereden (Veliko Središte), Temeskutason (Gudurica), Fejértelepen (Šušara), Márktelkén (Markovac), Fehértemplomon (Bela Crkva), Udvarszálláson (Dobričevo) és természetesen Versecen (Vršac) valahogy erőt adott az arcokról sugárzó mosoly és derű.

Udvarszálláson majdnem egy teljes napot töltöttünk, napközben alaposan kifaggattuk a helybelieket, este pedig visszatértünk a bálba… Ezt azért említem meg külön, mert ilyen mulatságból legfeljebb kettőt szerveznek egy évben, és az idén ez volt az első. Versecen felmásztunk a Szent Gellértről elnevezett római katolikus templom tornyába, majd még magasabbról, a Zsigmond király által építtetett egykori várból szemléltük a térséget. A magaslatokról vízbe szálltunk, pontosabban megmártóztunk, hogy felfrissüljünk, a fehértemplomi tóban.

Tóth Lívia szervező, a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesületének elnöke szerint a riporttábor ideje alatt fontos témákat sikerült feldolgozni, ami már csak azért is lényeges, mert Versec (város és községközpont) és környéke nagyon ritkán szerepel a vajdasági magyar írott és elektronikus sajtóban.

A beszámoló úgy teljes, ha rajtam kívül a többi erdélyi kolléga is megszólal. Most ők következnek ábécérendben:

Ambrus Attila (Brassó)*:* Bánátban azért jártam, hogy megismerjem a szerb–román–magyar együttélés jelenét, a közösségek életét, hisz az

analógia az erdélyi magyarság életével kézenfekvő, arra azonban nem voltam felkészülve, hogy a jelen párhuzamossága helyett a közeljövő független veszedelmeit ismerhetem fel.

Bögözi Attila (Marosvásárhely): Ritkán adódik az ember életében efféle kivételes alkalom, amikor az erdélyi magyar újságíró egy olyan „viharfészekben felejtett" térség feltérképezésében vehet részt, mint amilyen a szerbiai Bánság délkeleti kisrégiója, illetve annak központja, Versec. A meglátogatott településeken éreztük a talaját és irányát vesztett bánsági magyar kisebbségi lét kiszolgáltatottságának, a megmaradásért folytatott, sokszor kilátástalan küzdelmének meganynyi változatát, az emberekben mégis tragikus méltósággal pislákol a nyelvi, kulturális önvédelem ösztöne, mellyel a reménytelenség és a bizakodás sajátosan furcsa elegyét írják a hétköznapok üzenőfalára.

Petki Judit (Brassó): Számomra azért marad emlékezetes a vajdasági riporttábor, mert lehetőségem nyílt egy új világot megismerni: Versec környékét, ahol barátságos és kedves emberekkel találkoztam. Most tudtam meg, milyen a Kiebitzfenster, és egy kicsit kikukucskáltam rajta többedmagammal. Láttam, milyen a falusi élet, ha májustól júliusig nem esik az eső, milyen katolikusnak lenni egy szerb többségű világban, milyen a kiüldözött németek házában élni, és láttam, mennyire örvendenek a magyar szónak ott, ahol már nincs több magyar iskola.

Sarány István (Csíkszereda): A Versec térségében fekvő magyar falvak azt mutatták meg nekem, hogy milyen sors vár a székelyföldi falvakra tíz-tizenöt év múlva. Elnéptelenednek a háromszéki, erdővidéki települések, mint ahogyan már elnéptelenedtek az udvarhelyszékiek is; a csíki falvakban valamivel jobb a helyzet az infrastruktúra fejlettségének és a város közelségének köszönhetően. A derű viszont nem veszett ki a vajdasági emberekből, s ez vigasztaló… lehet.

Farkas-Ráduly Melánia

NAPSUGÁRARCÚ EMBEREK KÖZÖTT

Szeretek új tájakat felfedezni, új embereket megismerni, utazni. Kiskoromból maradt meg ez a szenvedély, amikor a nagyszülőkhöz utazva naphosszat vonatoztunk. Síkságokon át városokba, onnan pedig a hegyekbe. Varázslatos világ volt az. Ugyanezt a varázslatot éltem át nemrégiben, amikor Versecre igyekeztem egy riporttáborba.

Az ember sokszor azt gondolja, ha valami újat akar látni, akkor sok ezer kilométerre kell elutaznia. Ez korán sincs így, hiszen néhány kilométernyi távolságra is merőben más tájra, más lelkületre, mentalitásra lehet találni. Így van ez Dél-Bánáttal is.

A riporttábor egyébként olyan helyeket keres fel, ahova ritkán jut el újságíró, és ahonnan kevés hír érkezik a vajdasági magyar sajtóba. A Bánság szóban forgó része ebből a szempontból tökéletes, hiszen nemcsak varázslatos tájat, hanem gazdag német örökséget és élni akaró szórványmagyarságot is rejt magában.

Azt, hogy milyen az élet a szórványban, csak akkor tudjuk megérteni, ha hosszabb időt töltünk ott. Ha nemcsak egy röpke telefonbeszélgetés erejéig, pár percig foglalkozunk az ott élőkkel, hanem együtt eszünk, iszunk, és éjszakába nyúlóan beszélgetünk, viccelődünk velük. Ha jelen vagyunk köztük. Persze erre korántsem elég a négy nap.

Manapság igen érdekes téma a szórvány. Olyan érzésem van, mintha foglalkoznánk is vele meg nem is. Mintha fontos is volna, meg nem is. Beszélünk is a problémáikról, meg nem is – elvégre ne zaklassuk már az embereket lehangoló dolgokkal! –, holott nyilvánvaló, hogy a szórványmagyarság fogyatkozik, mi több, egyre ijesztőbb mértékben. Falvak néptelenednek el, a városokból pedig sokan, főleg a fiatalok, leginkább Szabadkára, Magyarországra vagy valamelyik nyugat-európai országba vándorolnak. A magyar tanyanyelvű oktatás sok helyütt megszűnt, nincsenek magyar színházak, és magyar sajtót sem lehet kapni, csupán az interneten olvashatnak anyanyelvükön híreket, riportokat. Néha az embernek olyan érzése támadt, hogy ezek az emberek magukra vannak hagyva. Ez világlik ki a hosszú éjszakába nyúló beszélgetésből, úgy érzik, hogy egyedül vannak és vesztésre állnak.

Áldatlan helyzetük ellenére hihetetlenül erős bennük a megmaradás ösztöne. Ha panaszkodnak is néha, azt is olyan életvidám arccal és lelkülettel teszik, mintha – egyik kollégám megfogalmazása szerint – napsugárarcuk volna. Állhatatosan kitartanak az anyanyelvük mellet, miközben hihetetlenül kevés magyar ajkú barátjuk van. Van, ahol amatőr színjátszó társulatot alapítanak, van, ahol nagyobb városok színjátszó társulatait hívják meg vendégszereplésre. Az előadásoknak 40–50 nézőjük van, a helyi művelődési szervezeteik pedig nem puszta kedveltetésből próbálnak alkotni, vagy máshova eljutni. Voltaképpen ez nem is rossz eredmény, hiszen néhol a tömbben sem nagyobb sokszor az érdeklődés. Jobban belegondolva nem állnak még vesztésre. Meg lehet állítani a fogyásukat, meg lehet állítani a szórvány elvesztését. Ehhez azonban meg kell erősítenünk őket hitükben, magyarságukban. Színielőadásra, újságra, könyvre van szükségük, továbbá dicséretre, elfogadásra és tanácsra is. Foglalkoznunk kell velük!

Márktelkén járva az erdélyi újságíró kollégák egy helyi idős román emberrel beszélgettek az utcán. A bácsi elkeseredetten mondta, hogy mennyivel jobb lenne nekik, ha a település Romániához tartozna. Ám nem oda tartozik, és ebben az évtizedekkel ezelőtt ezerfős színtiszta román faluban már alig van pár száz román mutatóban, és ahogy a bácsi mondta: annak is a fele öreg, a másik fele pedig alkoholista. Nincs munka, nincs fiatal, nincs életerős közösség.

A rögtönzött interjú után az erdélyi kollégák megállapították, hamarosan, becslésük szerint mintegy tíz-tizenöt év múlva, Erdély is erre a sorsra juthat. Elképedve hallgattam őket. Ha az erdélyi 1,2 milliós magyarságot ilyen veszély fenyegeti, akkor mi vár a mi 250 ezernyi vajdasági magyarságunkra másfél évtized múlva? Nem, nem hagyhatjuk a szórványt elveszni, mert eltűnnek a napsugárarcú emberek. Nem hagyhatjuk a szórványt elveszni, mert azzal a tömbmagyarság is elveszik.

Diósi Árpád

KIEBITZFENSTER

A bánáti sváb házak többségén, az utcafronton van egy, a többitől eltérő ablak: kerete másfél-két arasznyira kiáll a fal síkjából, oldalt is üvegtábla van rajta, s ha az ablak netán az emeleten van, az alja is üveg, hogy lehetővé váljék a kilátás. Innen nézték a derék svábok, hogy mi történik az utcán: ki és merre megy, kivel, mikor tér vissza, mit visz vagy hoz magával, hánykor indult és hánykor tért haza. Megannyi, bizonyára fontos információ, melyek révén a falu vagy a kisváros népe szabályozta a közösség működését, ellenőrizte a szabályok betartását. Olyasmi, mint a mi falvainkban a fejlett térfigyelő rendszer: a kapu előtti padon pletykáló öregasszonyok és a világ dolgait megvitató öregemberek, akik mindent látnak, tudnak, információt gyűjtenek be, dolgoznak fel és továbbítanak, olykor átértelmezve, átköltve, az ismeretlen részeket a fantázia szüleményeivel kiegészítve. A székely falvak kapu előtti padjai nagyjából ugyanazt a célt szolgálták, mint a bánáti svábok ablakai, csak a német ajkú katolikusok sokkal diszkrétebben, kifinomultabban végezték a térfigyelést.

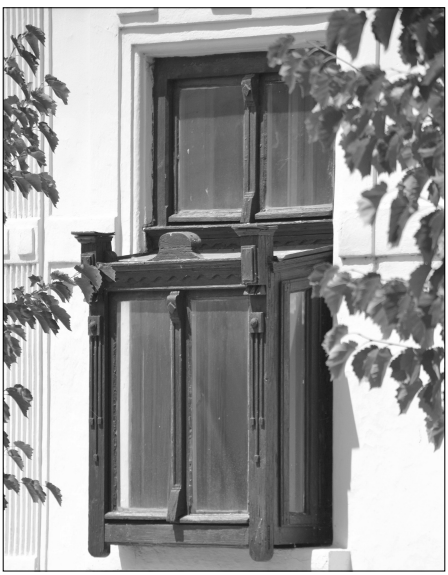

A Kiebitzfenster olyan volt, mint a rádiózás hőskorában a rádió, később és egészen máig hatóan a televízió, újabban pedig az interneten elérhető közösségi médiák. Népszerűségük pedig az egyik alapvető emberi tulajdonságból, olykor gyarlóságból fakad: a kíváncsiságból, a megismerés vágyából, vagy a mindezeket kóros szintre emelő leselkedési kényszerből.

A Kiebitzfenster mögött ülő ember a szoba intimitásából és melegéből figyeli a külvilágot, akárcsak a tévénéző vagy a „fészbuk"-ot görgető médiafogyasztó. Mindhárman üvegfelületet (vagy az azt kiváltó LCD- vagy LED-felületet) néznek, mindhárman valóságshowban részesülnek, a különbség csupán annyi, hogy az ablak alatt az utcán szerkesztetlen, vágatlan a műsor, a tévében viszont rendezett a valóság, a valós idejű tévézés saját szerkesztésűvé bővülésével, illetve a közösségi médiákban az egyes felhasználók által preferált, kedvelt és megosztott tartalmak pörögnek a néző előtt.

Ezek szerint a Kiebitzfenster a való világot mutatta, a többiek mesterséges, virtuális, csak a tudatunkban létező valóságot jelenítenek meg. Azaz mesét…

Aki tehát többet akar tudni a világról, annak működéséről, történéseiről és azok mozgatórugóiról, az vágasson a házára Kiebitzfenstert. Vagy talán még jobb, ha kiül a kapu elé a padra. Ha időt szakít arra, hogy élőben szerezzen ismeretségeket, hogy ne cseten ossza meg a legújabb pletykákat, vagy ha azt szeretné, hogy legújabb barátjának vagy barátnőjének ne .jpg-ben végződjön a neve, vagy a labdát fizikai valóságában akarja kergetni tesióra szagú haverek társaságában, vagy hogy a mérkőzés porát, izzadságát és izgalmát egy korsó sörrel akarja lemosni…

A többinek ott a képernyő.

Sarány István

FOGYUNK, DE NAGYON

Bánát „központjá"-ban Versecen található a Schulek Frigyes tervei alapján több mint 150 évvel ezelőtt épült impozáns Szent Gellért-templom. Nincs is olyan idelátogató, aki meg ne állna egy fotózásra a gyönyörű építmény előtt.

Egy teljes délelőttöt szánt a templomlátogatásra a július végén ebben a városban táborozó újságírók csoportja. Amint ft. Erős Mihály bevezetett bennünket a szentélybe, és belekezdett volna a történelmi és egyházi múltja ismertetésébe, mintegy köszöntésünkre felzúgott a templom csodálatos orgonája. Meghatódottságunkban szinte mindannyian libabőrösek lettünk, és percekig meg sem tudtunk szólalni, csak némán fejet hajtottunk a kántor és az orgonasípok előtt.

IMPOZÁNS LÁTVÁNY A BELVÁROSBAN

Épületek közé szorult, és nincs előtte nagy tér, a templom szürke tornyai mégis messziről látszanak. Négysávos út halad el előtte, és a járművek – kíváncsiságból vagy éppenséggel tiszteletből – a közelében mind lassítanak egy kicsit.

A bennünket kalauzoló plébánostól rövidesen szinte mindent megtudunk a templomról, a hívekről és a szórványban élő magyarokról is. Elmondja, hogy valamikor ezen a helyen egy 1728-ban, barokk stílusban épült kis templom állt, mely idővel igen rossz állapotba került. Az új, neogótikus stílusú objektumot 1860-ban kezdték el építeni, és 1863. december 27-én Szent Gellért püspök és vértanú tiszteletére szentelték fel. 61 méter hosszú, szélessége 22 méter, a tornyok magassága pedig 63 méter. A főoltár 1863-ban Bécsben készült Josef Staudinger asztalos műhelyében. Az oltárkép Karl Geiger alkotása, rajta püspöki ruhában Szent Gellért püspök, az alatta levőn pedig a megöletésének jelenete látható. Maga a főoltár különleges kompozíció: két angyal tartja. A másik két angyal oldalról érkezik, két újabb pedig az Oltáriszentség felé fordulva térdel. A főoltártól jobbra és balra a mellékoltárok találhatók, név szerint a *Szentháromság* és a *Szent család oltár*. Mindkettő 1869-

A verseci Szent Gellért-templom

ben készült, az itt található oltárképek pedig Karl Gutsch munkái. A *Májusi Mária oltár* 1914-ben, a *Jézus szíve* és a *Segítő Mária* oltárok pedig 1915-ben készültek Dél-Tirolban.

A főoltár mögötti jobb és bal oldali üvegablakokat 1909 és 1912 között Palkó József állította elő Budapesten. Bal oldalt Szent István látható, amint koronáját a boldogságos Szűzanyának ajánlja fel, és itt van a magyar címer is, a jobb oldalon viszont Szent Gellért alakja áll.

– Templomunk egyik legszebb része a Mária-oltár, amelyet mi itt májusi oltárnak is nevezünk. Szárnyas oltárról van szó, amely ki-be csukható. Nagyböjti és adventi időkben mindig csukva volt. Mária életéből láthatunk rajta jeleneteket – magyarázza a helyi plébános. Közben megtudjuk azt is, hogy a két manuális orgonát a temesvári Karl Wegenstein és Fiai cég készítette 1912-ben, a csodálatos falfestmények pedig Szirmay Anton alkotásai.

Erős Mihály esperes úr az újságírók gyűrűjében

– A templomban több zászló és lobogó is található, a legnagyobbat közülük, a földművelők és bortermelők lobogóját, annak idején tizenhat ember vitte a körmenetben. Egyik oldalán a magvető Jézust találjuk, alatta Versec város címere, a mások oldalon Szent Orbán és a magyar címer látható. Amikor 2009-ben idejöttem szolgálatot teljesíteni, a magyar címer helyén három búzakalászt ábrázoló varrottas volt látható. Nekem feltűnt, hogy miért vannak itt búzakalászok, és mi lehet a jelentőségük. Csak ezután derült ki: a magyar címert még az I. világháború után „letakarták" a hívők, ennek hála a lobogó benn maradhatott a templomban. Művészettörténeti szempontból annak is nagy jelentősége van, hogy két szobrot, Szent József és Szűz Mária szobrát is sikerült átmenteni a régi templomból, ezek az egyik tartóoszlopnál vannak elhelyezve – mondja az atya.

A Schulek Tibor tervei alapján épült római katolikus templom részlete

A SZÓRVÁNYNAK A SZÓRVÁNYA VAGYUNK

Miközben Vajdaság egyik legszebb katolikus templomában kattognak a fényképezőgépek, a diktafonok is előkerülnek, mert az atya statisztikai adatokat sorol. Nem panaszképpen, de a valóságot idézi, kétszer is elmondja egymás után: a magyar szórványnak a szórványa maradt már csak itt, és ami még aggasztóbb, folyamatosan és rohamosan fogy a magyar.

– Versecen annak idején kb. 15 ezer sváb, köztük néhány ezer magyar, katolikus ember élt. A háború után a németeket elűzték, és azóta rendszeresen fogyunk. Papíron még mintegy 2000 magyar él ugyan a városban, ez azonban nem egészen így van. Sokkal kevesebben vagyunk. Hatalmas méretű az elvándorlás, évtizedek óta nincs magyar tagozat az iskolában, a gyerekek többsége nem tud magyarul: mi itt valóban a szórványnak a szórványa vagyunk – sorolja a lesújtó adatokat a plébános. Hozzáteszi, vasárnaponként magyar nyelvű szentmisét tart, 70-80 hívő részvételével, szombat este pedig horvátul misézik. A hittanórák kétnyelvűek.

Ft. Erős Mihály havonta egy-egy alkalommal Versecváton, Temesvajkócon és Fejértelepen is tart szentmisét. A tavasz beköszöntével a hittanórák is elkezdődnek. Tavaly Versecváton csak egy elsőáldozó volt, és annak az egynek is vállalta a felkészítését.

– Számomra a világ legtermészetesebb dolga volt, hogy egy gyerekért is leutazok napi több tíz kilométert, és hittanórán felkészítem a szentség felvételére. Annak idején Kevevárott 14-15 elsőáldozó volt, és egy székelykevei plébános tartotta a hitoktatást – mondja mosolyogva. Rövid szünet után sóhajt egyet, és halkan hozzáteszi: – Manapság 17-25 keresztelő, 6-7 esküvő és 60-80 temetés van évente a városban és környékén. Fogyunk, fogyatkozunk, méghozzá nagyon...

A kérdésre, ha máshova hívnák a híveket szolgálni, elmenne-e innen, nemet int a fejével:

– Nem tudok a kossava nélkül élni. Nem tudom máshol elképzelni az életemet. Hogy miért, magam sem tudom. Talán azért, mert itt olyan emberek élnek, akik még mindig képesek emelt fővel járni, büszkék a magyarságukra, vagy talán azért, mert itt a szórványban százszoro-

san meg kell küzdenünk mindenért. Amúgy meg, legalább húszféle nyelven beszélnek itt az emberek, valamilyen módon mégis megértik egymást. Csak akarni kell. Nem esik nehezünkre megszólalni, köszönni más nyelvén. Ha egy román nemzetiségűnek románul köszönök jó napottal, biztosan magyarul fog visszaköszönni. Ez már csak így természetes errefelé. Ettől függetlenül, itt is olyan emberek élnek, akik ragaszkodnak a nyelvükhöz, szokásaikhoz, hitükhöz.

ELMENNEK A FIATALOK (INNEN IS)

– Nem újdonság, ha azt mondom, hogy erről a vidékről is, városokból, falvakból egyaránt, elmennek a fiatalok. Aki meg egyszer elmegy innen, az már nem jön vissza, esetleg csak látogatóba ünnepkor vagy temetésre – panaszkodik az atya. Mint mondja, a fiatalok elvándorlása nem most kezdődött, az oktatási rendszer megváltoztatása idézte elő. Az iskola a falvakból városokba vonzza a fiatalokat, onnan az egyetem miatt másik városba költöznek, ott meg aztán vagy letelepszenek, vagy fogják a diplomát és Nyugat felé veszik az irányt.

A vasárnapi szentmisére 7-8 fiatal jár, aki nincs itt, az a falvakban rendszeresen elmegy templomba. Vallásosak az itteni fiatalok, nemcsak megszokásból vagy divatból templomba járók. Többségük a hitet mint ősei hagyományát ápolja, gyakorolja, és erre büszke is.

– A tömbmagyarságban, ha tele van a templom, a plébános nem is veszi észre, ha a fiatalok fele része hiányzik. Itt viszont, ha a tízből öt, a kisebb falvakban pedig a három gyerek közül kettő nem jön el, az már nagyon szembeötlő. Én ezt nagyon is jól megértem, hiszen jómagam is a szórványban születtem és nőttem fel. Itt, a déli végeken, Isten ajándéka, hogy ilyen nehéz körülmények között sem veszítjük el a jókedvet és a reményt. Isten itt nem azt kéri tőlem számon, hogy hány embert kereszteltem meg, hányat eskettem vagy hány hittanórát tartottam meg, hanem azt, hogy kiket viszek magammal, kik azok, akik még hisznek és bíznak. Mi itt a szórványban szívós, kitartó emberek vagyunk, és soha nem adjuk fel a reményt – tett hitet eltökéltsége mellett a verseci plébános.

Paraczky László

VAN ÉLET A ROMOK KÖZÖTT

Mióta hazajöttem Versecről (Vršac), folyton Reményik Sándor sorai csengnek a fülemben. Mintha követelnék, hogy papírra vessem őket. Én pedig engedékenyen meg is teszem.* „Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!" *Olyan sokszor hangzik el ez az idézet a szórványközösségekben, hogy már-már elcsépeltnek is tűnhet.

Egy tömbmagyarságból érkező emberfia szinte fel sem fogja az értelmét, hisz mondhatni, mindene megvan: anyanyelvén gondolkodik, beszél és tanul, sőt a misék, istentiszteletek szövegét is könnyedén megérti. Arról, hogy máshol is élnek magyarok, szinte alig vesz tudomást. Pedig jobban tenné, ha végre kinyitná a szemét, mert a szórványban élőktől tanulhatna igazán. Én is tanultam. Ezúttal Versec városában, ahol huszonhárom évvel ezelőtt megszűnt a magyar oktatás, és azóta, bár voltak próbálkozások, nem sikerült újjáéleszteni.

VOLT EGYSZER EGY ISKOLA

Az első állomás Krizbai Hajnalka nyugalmazott tanító néni háza volt, ahol riportalanyom és szívélyes vendéglátás fogadott.

Ekkor kezdődött az időutazás, vissza a múltba, a valamikori Petőfi Sándor Magyar Nyolcosztályos Iskolába.

– A gyerekek száma egy-egy osztályban negyvennél is több volt, tiszta magyar nyelvű oktatás folyt ott – emlékezik vissza a több évtizeddel ezelőtti időkre Hajnalka néni, nekem pedig bevillan egy interneten talált tablókép az alábbi szöveggel: ,,*A Petőfi Sándor iskolába 1954-ben 840 magyar diák járt.*" Alig hittem a szememnek, és még akkor is ingattam a fejemet, amikor kedves vendéglátóm megerősítette ezt az információt.

A mélyrepülés akkor kezdődött, amikor az említett tanintézményt összekapcsolták a Vuk Karadžić Általános Iskolával: volt ugyan magyar tagozat, magyar tanári karral, mégis nagy ütemben csökkent a létszáma, mivel sok szülő úgy döntött, hogy már első osztálytól szerbül

taníttatja csemetéjét. – A tanárok megsértődtek, nem akarták felkarolni a többség nyelvén tanuló gyerekeket. Be kellett volna kapcsolni őket a magyar közéletbe, anyanyelvápoló órákat, önképzőköröket lett volna jó szervezni nekik. Engem a szüleim úgy neveltek, hogy igenis tartani kell a magyarságot, ez a miénk, nem lehetek szerb területen szerb, ha magyarnak születtem és magyar anyanyelvű vagyok. Ezért menteni akartam, ami még menthető – mondja a régi szenvedéllyel Hajnalka néni.

FELEJTHETETLEN TÁBOROK

Amikor az általa szervezett anyanyelvápoló táborokról kezd beszélni, olyan átéléssel teszi, hogy úgy éreztem, bárcsak én is ott lehettem volna Fejértelepen (Šušara), abban a közösségben, ahol 1986-tól kezdve hosszú évekig gyerekek gyűltek össze a dél-bánsági régióból, hogy ismerkedjenek és barátkozzanak, közben pedig tíz napon keresztül csak az anyanyelvükön beszélgessenek. Ezenkívül népdalt, néptáncot tanultak, citeráztak, kézműves-foglalkozásokon vettek részt, sőt egy

Krizbai Hajnalka

tábori hírmondót is szerkesztettek, amelyet aztán kinyomtatva hazavittek szüleiknek, hadd láthassák, olvashassák milyen programjaik voltak a fiatal anyanyelvápolóknak...

– Egyik évben utolsó pillanatban jelentkeztek be a debellácsiak, és azt üzenték, hogy hoznak sátort magukkal, mi csak szerezzünk szalmát. Esett az eső, a sátrak beáztak, a többi gyerek pedig felajánlotta, hogy helyet ad a balszerencsés társaiknak. Ez a bajtársiasság hiányzik a mostani fiatalokból. Az együttérzést, az emberszeretet nem lehet megtanulni a számítógép mellett – állapítja meg jelentőségteljesen Hajnalka néni.

Időközben Versec két testvértelepülésével, a magyarországi Helvéciával és a szlovákiai Zéténnyel közösen nemzetközi táborokat szerveztek, melyekre tizenöt gyerek utazott el a Vajdaságból. A dél-bánsági találkozót egyre jobban elhanyagolták, majd eljött a búcsú pillanata. De még így is túlélte a verseci magyar oktatást, amely 1992-ben szűnt meg az elvándorlás, a vegyes házasságok és a gyermekvállalási kedv csökkenése, egyszóval a diákok számának megcsappanása miatt. Azóta hivatalosan csak szerbül tanulhatnak a magyar gyerekek a városban.

SZÜKSÉGMEGOLDÁS

Krizbai Hajnalka nem adta fel. – Még abban az évben, amint az igazgató engedélyt adott rá, elindítottuk az anyanyelvápolást az iskolában. Hetente két órát foglalkoztunk a magyar gyerekekkel, anyagi támogatást az Illyés Közalapítványtól, majd a Bethlen Gábor Alaptól kaptunk. Amilyen tevékenységbe csak lehetett, mindbe bevontam a gyerekeket – mesélte a tanító néni, akitől 2009-ben – nyugdíjba vonulásakor – Fodor Tamás vette át a stafétabotot.

Körülbelül harmincan jártak keddenként az óráira, számolni tanultak, a színek magyar elnevezésével, illetve a mindennapi életben használt szó- és mondatszerkezetekkel ismerkedtek. A résztvevők közül sokan más településen folytatták tanulmányaikat, így nemcsak Vercec városától, hanem a magyar nyelvtől is eltávolodtak. – Ennek ellenére vannak olyanok, akik szívesen emlékeznek vissza az anyanyelvápoló körben eltöltött időszakra. Egyikük örömmel mondta, hogy nagy haszna van az itt tanultakból, nem érzi már ugyanis kényelmetlenül magát magyar

Fodor Tamás

társaságban, mert ő is be tud kapcsolódni a beszélgetésbe – említi ezt a példát Tamás, aki végül könyvtáros lett a verseci városi könyvtárban. (Egyébként ő még tudja, milyen magyar iskolába járni, hisz az 1–4. osztályt anyanyelvén végezte – szerk. megj.) Jelenleg Györfi Mónika tart órákat a Vuk Karadžić Általános Iskolában heti rendszerességgel, Pancsováról utazik az egykori Érdsomlyóra, ahol 1–8. osztályosokat oktat. Tanítványai közül sokan bekapcsolódnak a Petőfi Sándor Kultúregyesület programjaiba.

NEM ÚJKELETŰ TEVÉKENYSÉG

Az egyesületnél ugyancsak anyanyelvápolás zajlik, viszont inkább a nyelvtanulás gyakorlati oldalára helyezik a hangsúlyt. Az ilyen jellegű tevékenységek még a kilencvenes években kezdődtek, szintén Krizbai Hajnalka – akkori titkár – irányításával. A tevékenységi formák választéka bőséges, más általános iskolákban tanuló gyerekeket is odavonzott. Mindmáig ki-ki a kedvére válogathat a dráma- vagy néptánccsoport, vagy a kórus között, de a betlehemes, a karácsonyi vagy a húsvéti műsorokból, szüreti fellépésekből is kiveheti a részét.

Virág Bene Klára és Vitt Sándor

– A fiam is jár anyanyelvápolásra, és szereti, mert társalognak, írnak, rajzolnak, történelmet tanulnak, és magyar rajzfilmeket néznek – mondta Virág Bene Klára jelenlegi titkár, aki elmondta, hogy édesapja kívánságára odahaza csak az anyanyelvén beszélhetett. Akkor nem nagyon értette ezt a szigort, de ma már hálás érte. Most is ügyel rá, hogy amikor csak lehet, magyarul beszéljen a foglalkozásokra járó gyerekekkel, és figyelmezteti őket, ha egymás között szerbül kezdenek társalogni.

APADÓ KÖZÖSSÉG

Időközben olyan felnőttek is fordultak az egyesülethez, akik meg akarnak tanulni magyarul.

– Főként azért, mert szeretnék megszerezni a magyar állampolgárságot. Örülünk az anyaországtól kapott lehetőségnek, de van egy hátulütője is ennek: a legtevékenyebb magyarok pakolnak, és mennek külföldre, a gyerekeket is viszik magukkal. Már az egyesületben is érezzük, hogy mennyire hiányzik ez vagy az a személy... Nem lehet változtatni ezen, mert mindenki a saját érvényesülését nézi – ezek már Vitt Sándornak, az egyesület elnökének a szavai, akit az is aggaszt, hogy mostanában egyre több pályázatukat utasítják vissza ilyen vagy olyan okokra hivatkozva, anyagi támogatás nélkül pedig nem megy.

A dél-bánsági tábort is újjáélesztenék, már többször is tárgyaltak róla, egyelőre azonban nem sikerült előbbre lépni az ügyben. Szerencséjük van azzal, hogy néhány gyerek nyaranta elutazik a Magyarországon, Szlovákiában vagy Romániában szervezett anyanyelvápoló táborokba, ott velük egykorúakkal találkoznak, és nem szégyellnek megszólalni.

BOROS KITÉRŐ

Közben Temeskutasra (Gudurica), Josif Nedin borászhoz vittek a gondolataim, aki annak idején magyar óvodába járt, sőt a tizedik osztály végéig magyarul tanult. Hosszú idő után a riporttábor résztvevőivel beszélhetett, nagy örömére újra az anyanyelvén.

– Édesanyám magyar volt, és vele otthon mindig magyarul beszéltünk, a halála után azonban ennek vége szakadt. A feleségem szerb,

a gyerekeim egy időben mégis magyarul tanultak Kutason, de amikor egyszer részt szerettek volna venni egy Budapestre tervezett kiránduláson, azt mondták nekik, hogy őket nem viszik el, mert szerbek... Bár sokat felejtettem, jó érzés, ha megszólalhatok magyarul, ezért is örülök a látogatásuknak – tette hozzá a borász, aki nagyszerűen állta a sarat egy-másfél órán keresztül a csaknem tizenöt újságíró kérdéseinek kereszttüzében. Ezek a gondolatok most sem hagynak nyugodni. Visszaterelnek a Reményik-féle idézethez, és eszembe jut a templom...

„NE HAGYJÁTOK A TEMPLOMOT..."

Az iskoláról már nagyon sokat írtam, de mi a helyzet Isten házával? Ott milyen nyelven zajlanak a szentmisék, a hittanórák? A válaszokat a több mint 150 éves Szent Gellért-templomban, pontosabban fogalmazva Erős Mihály esperesnél kerestem.

– Körülbelül hetvenen járnak vasárnaponként misére, a fiatalok jó része távol marad. Magyarul és szerbül misézek. Hittanórákra mintegy negyven gyereket írattak be, sokan közülük régi, szép magyar vezetéknevet viselnek – nem mondok példát, mert még valakit megsértek –, de már kimondani sem tudják.

– Az órákon mindkét nyelven kell beszélnem hozzájuk, nem lehet csak magyarul, mivelhogy nem értik... Ilyenkor nem helyezhetem előtérbe, hogy mi magyarok, esetleg mi, katolikusok – mondja ki kereken a plébános, aki szerint jókedvű, tisztességes és becsületes magyarok élnek Versecen, olyanok, akik képesek emelt fővel járni. Ezt én is megerősíthetem, viszont a szavaiból sokszor kicsengett, hogy jóval nehezebb az élet a végeken, mint a tömbmagyarságban, mert itt sokkal kevesebb figyelmet kapnak. Mintha mindenért kétszeresen meg kellene küzdeniük.

SEGÍTENI, AMÍG LEHET

Krizbai Hajnalka nyugalmazott tanítónő nem győzi hangsúlyozni, hogy sokkal több figyelmet érdemelnének az anyanyelvápoló körökbe járó gyerekek. – Egy fiú ösztöndíjat szeretett volna, de visszautasították,

mert nem magyar iskolába járt... Hogy járt volna, ha nálunk nem is létezett? El kellett volna mennie Debellácsra, Székelykevére vagy Nagybecskerekre tanulni, a szülő pedig nehezen engedi el 7-8-9 éves gyerekét – mondja lemondóan Hajnalka néni, majd így folytatja:

– Amíg csak egyetlen gyerek van is, aki anyanyelvén akar tanulni, kutya kötelességünk figyelmet szentelni neki, egy közösségen pedig addig kell segíteni, amíg bele nem fullad a mocsárba.

Lehetne felelősöket keresni, sőt vádaskodni, hogy ezért vagy azért nem sikerült újraindítani a hivatalos magyar oktatást Versecen. Én azonban nem ítélkezhetem. Én csak próbálom megemészteni, feldolgozni Hajnalka néni szavait. Mindenki úgy értelmezi, ahogy jónak látja. Engem szíven talált.

Farkas-Ráduly Melánia

ITT A VERSECI RÁDIÓ A 94,7-ES MHZ-EN!

A rádió nélkülözhetetlen hírforrás, segít abban, hogy „jól teljen a nap". A versecieknél legtöbbször a konyhában szól, de a munkahelyen, üzletben, kocsiban is szívesen hallgatják. Az ottani és környékbeli magyarok pedig amíg volt magyar adás, hacsak tehették, folyamatosan hallgatták.

Az 1991-ben alapított Verseci Rádióban azonnal háromnyelvű (magyar, román és roma) műsort indítottak. A magyar adást kétszer sugározták hetente, két-két órás időtartamban: kedden 19-21óráig és szombatonként 7-9 óráig. A műsor fogható volt még Udvarszállás, Temeskutas, Nagyszered, Alibunár, Zichyfalva (Plandište) és Fehértemplom községekben is. A magyar adást Szávin György-Tibi szerkesztette Bodnár Mária és Kéri Ildikó bemondókkal.

– Elsősorban szórakoztató jellegű műsorokat készítettünk, híradót nem, politikait meg főleg nem. Mindegyikben volt egy *A mai napon történt* című összefoglaló, mely kizárólag magyar vonatkozású események rövid (történelmi, irodalmi stb.) áttekintését adta. A célja az volt, hogy a hallgatóságot emlékeztesse egy-egy jelentősebb eseményre, melynek elsősorban közvetlenül, de közvetve is köze volt a dél-bánáti körzethez, nem utolsósorban pedig a vajdasági magyarsághoz – magyarázta Lantos Ilona, aki csaknem 15 évig köszöntötte magyarul Szávin Györggyel együtt a verseci és a környékbeli falvak hallgatóit. Egy olyan műsort kívántunk összeállítani, amely reklám- és politikamentes, amelyben nincs fekete krónika, rémhír, de még bulvárhírek sincsenek.

Közben megjegyezte, az itteni magyarság egyszerű, konyhanyelven beszéli a magyart, és szinte azonnal észrevehető, ha például egy szabadkai vagy magyarkanizsai szólal meg Versecen. Az észak-vajdasági magyarok ugyanis csengőebb, élesebb hangsúllyal beszélnek, a bánátiak viszont sokszor inkább csak a rövid magánhangzókat használják, még ha hosszú, akkor is:

– Kedd esténként 19 óra 20 perctől a gyerekeknek kedveskedtünk az *Esti mesé*vel. Ez is kedvelt műsor volt, adás közben sokan betelefonáltak, hogy megdicsérjék. Amikor pedig előkeresem a honfoglalásról,

a csodaszarvasról, a turulmadárról szóló eredetmeséket, akkora lett a visszhangja, hogy még abban az évben kiadtunk egy magnókazettát, melynek az egyik oldalán ezek, a másikon pedig karácsonyi mesék hallhatóak. A kazettát, illetve CD-t 1998-ban Ürményházán a 3+2 együttes stúdiójában rögzítettük, és mintegy 200 darabot ingyen szétosztottunk a gyerekeknek.

Errefelé nem hadarunk, hanem lassan, a szavakat megrágva beszélünk, talán ebben rejlik az itteni, bánáti magyar nyelv szépsége – magyarázza Ilonka néni. A meséket is lassan, apróbb szünetekkel olvastam, hogy a hallgatók át is érezzék a mondanivalóját. Főleg az idősebb generációra gondolok, ugyanis a meséket főleg ők hallgatták, a fiatalok már nem annyira. Amikor egyszer Udvarszálláson jártunk, odajött egy idős bácsi, és azt mondta, rendszeresen hallgatja a rádiót, a meséket, a Csodaszarvast, Jézus születését, és csak most jött rá, milyen szép a mi magyar nyelvünk. Nem tagadom, hogy a meghatottságtól ilyenkor könny szökik az ember szemébe, új erőt, lendületet ad, hogy még jobban, odaadóbban végezze a munkáját – emlékezik vissza a műsorvezető.

Ilonka nénit hallgatva szinte kitárja kapuját a bánáti magyarok fáradságos, de talán éppen ezért szép élete, és valósággal megelevenedik

Lantos Ilona

a múltja, amikor a hosszú téli estéken kemence mellett kukoricát morzsoló parasztember eldúdolja nagyapja citeramuzsikájának dallamát, vagy éppenséggel a kocsmában muzsikáló vonósbanda táncra perdítő nótáját. Felidézik a csodaszarvasról és a turulmadárról szóló legendát, karácsony közeledtével pedig a csillogó hópihéket fehérszárnyú angyalkáknak képzelik, hisz ezt mondta be a rádió. Talán a családnak, az unokáknak is továbbadják, mesélik, hogy „bizony, az úgy volt, hogy...."

Többször is megállunk, Ilonka néni az emlékei között kutat, mit kellene még kiemelni a sokak számára fontosnak tartott egykori magyar rádióadásból. Nagy szeretettel emlegeti azokat a könyveket, amelyekből néha késő éjszakáig válogatta a meséket és verseket, és bizonygatja: az itteniek éppúgy ismerik Petőfi és Arany János műveit, mint a tömbbeli nemzettársak odafönn északon. Az itteni hallgatók szívét is megdobbantja a hegedűszó és a magyar nóta, és szinte kivétel nélkül megkönnyezik mindannyian a *Himnusz*t és a *Szózat*ot. Összetartó ereje volt a rádiónak, nagy becsben tartották, varázsdoboznak nevezték, és a csipketerítős asztalon adtak neki helyet. Amikor nem hallgatták, letakarták, hogy ne lepje a por.

Az emlékek közt borúsak is vannak: az 1999-es NATO-bombázások idején a Verseci Rádió volt az egyedüli a környéken, amelynek folyamatosan üzemelt a leadója, ezért a dolgozói attól féltek, hogy ők is célponttá válnak. Szerencsére erre nem került sor. Viszont nem sokkal a bombázások után az önkormányzati alapítású média magántulajdonba került, minek következtében heti egy órára csökkent a magyar nyelvű adás.

A Verseci Rádió magyar műsorát Szávin György-Tibi eleinte egyedül készítette, Ilona csak négy évvel később csatlakozott hozzá. Mint mondja, amikor egy nagykikindai szavalóverseny első díjasa lett, akkor figyelt fel rá Tibi, és azonnal felkérte, legyen a rádió magyar szerkesztőségének munkatársa. Onnantól kezdve ő volt a bemondó, Tibi pedig a munka műszaki részét végezte. Sokszor fel is váltották egymást, azaz, amíg egyikük beolvasott, addig a másikuk a keverőasztalhoz ült, a mikrofont kezelte, zenét válogatott vagy éppen telefonkapcsolatot létesített a hallgatókkal.

– Így tanultam meg a műszaki berendezést is kezelni, és ennek később, amikor egyedül maradtam, és önállóan készítettem az adást, jó

hasznát vettem – emlékszik vissza Ilona. – Miután a kollégám megbetegedett, magamra maradtam, és persze nagyon nehéz volt. Ráadásul az anyagiak is közbeszóltak, sokszor nem jutott pénz az adásra. Pedig tényleg mindent beleadtam, hogy igazán hallgatható rádióműsorokat készítsek. Bármikor egy-egy közéleti személy, akár művelődési egyesület képviselője, akár irodalmár, politikus vagy egyházi személy Versecre érkezett, azonnal megragadtam az alkalmat, és a stúdióba invitáltam beszélgetésre. Segítőim az időnként közreműködő külső munkatársak voltak, de sajnos rádiónk anyagi támogatás híján ínségben volt, ezért rövid ideig maradtak, akárcsak az a fiatalember is, aki műszaki munkatársként a zenei válogatást végezte. A műsorok főleg élőben mentek, nagyon kevés alkalommal felvételről – meséli az egykori rádiós, aki tizenöt évig köszöntötte az éteren keresztül a verseci és környékbeli magyarokat. Mint mondja, közben soha nem veszítette el a reményt,

Ezen a helyen állt Herczeg Ferenc (1863–1954) neves író szülőháza

hogy a helyi, illetve környékbeli magyarság sorában akad majd valaki a projektum életben tartásához és továbbfejlesztéséhez.

– Az utánpótlásból sajnos nem lett semmi. Végül már teljesen ingyen csináltam a műsort. Adtak mellém egy román nemzetiségű technikust, aki sajnos nem értett rendesen magyarul, és emiatt bizony sokszor hiba csúszott a műsorba. Hiába próbáltam javítgatni a melléfogásokat, nem úgy mentek a dolgok, ahogyan kellett volna. Két fiatal lányt is próbáltam megtanítani a szakma ismereteire, hogy hogyan kell élvezetes műsorokat készíteni, ezenkívül azt próbáltam nekik elmagyarázni, hogy a rádiózásban az embernek nemcsak a tudására és az anyanyelvére, hanem az érzelmeire, azaz őrá magára is szükség van, vagyis a szívét-lelkét is bele kell adnia. Csak így hozható ki a közlés lényege, az összes többi csak formaság – magyarázza Ilona.

„A 107,9 MHz-es frekvenciát használó Radio Victoria román nyelvű kereskedelmi adó vasárnaponként reggel 8-tól 9-ig közvetítette 2013. január harmadik hétvégéjétől számítva néhány héten keresztül a magyar adást, melynek ismétlése a rákövetkező hét hétfőjén volt hallgatható 19 és 20 óra között. A munkából Virág Laura és Horváth Andrea udvarszállási diáklányok is kivették részüket." (Martinek Imre: Versecen magyarul is szól a rádió. *Bánáti Újság*, 2013. január 30.) – Ezzel kapcsolatban az volt a meggyőződésem, hogy a román nyelvű rádiónak csak azért kellett a magyar műsor, hogy a különféle pályázatokon rá hivatkozva is kérhessenek anyagi támogatást. Az pedig, hogy az adást ki készíti, és mi minden hangzik el benne, már nem volt annyira lényeges. Nem tudtam olyan magyar (elsősorban műszaki) munkatársat találni, akivel gördülékenyen ment volna tovább a munka, így inkább abbahagytam az egészet. Mostanában hallottam, a város hajlandó lenne újra támogatni a magyar műsort, csak legyen, aki csinálja. De már jó ideje senki sem jelentkezik erre a feladatra – tette hozzá szomorúan az egykori rádiós.

Arra is kíváncsi voltam, hogy a verseci és a környékbeli falvakban élő magyarok hogyan jutnak magyar olvasmányokhoz, és hol hallhatnak magyar zenét, hol hallgathatnak mesét. Ilona erre is válaszol: a Petőfi Sándor Kultúregyesület áll rendelkezésükre, illetve a városi könyvtár, melynek gazdag magyar könyvállománya kikölcsönözhető. Magyar

nótát és slágereket pedig már csak kábeltévén hallhatnak, esetleg nagy ritkán egy-egy falusi lakodalomban. Klasszikus gyermekmeséket már szinte sehol sem hallani, hiszen kiment a divatból.

– Lassan elhal errefelé a magyar nyelv, mert a fiataloknak nincs hol megtanulniuk anyanyelvükön írni és olvasni. Se magyar óvoda, se magyar iskola nincs már nagyon régóta a városban. Mi magyarul beszélünk a családban, a gyermekeim is a saját családjukban, de mivel az unoka szerb nyelvű óvodába, iskolába jár, ő már legszívesebben a többség nyelvét használja. Én ilyenkor mindig megkérem, beszéljünk magyarul (is) – mondja Ilona. – Nem engedhetjük, hogy kivesszen a magyar szó a családban. A nyelv révén a szokásainkat is ápoljuk és továbbadjuk, elsősorban az egyháziakat: a karácsonyi, húsvéti, pünkösdi és az úrnapi ünnepekhez fűződőeket. Templomunk ilyen alkalmakon megtelik, és erre mi, verseciek külön büszkék vagyunk. Annak idején a rádióban az ünnepi műsorok voltak a leghallgatottabbak. Talán azért, mert ilyekor mindenki odahaza volt, tehát jobban ráértek rádiózni az emberek. Vallási adásunk is volt havonta egyszer, félórás, a házigazdája ft. Gyuris László volt.

„2009-ig hetente egyszer volt magyar nyelvű rádióadás, de az adó nem kapta meg a frekvenciát. Az utcára került Szávin György szerkesztő és Lantos Ilona bemondó. A Banat helyi tévé sugárzott magyar adást, de az csak a hírek szóról szóra való lefordításából állt. Később az is megszűnt, mert Német Anna bemondó a munkájáért nem kapott térítést. A Vršačka kula hetilap keresett ugyan magyar tudósítót, de olyan sok kudarc érte már az ottaniakat, hogy a munkát senki sem vállalta." (Martinek Imre: Versecen magyarul is szól a rádió; *Bánáti Újság*, 2013. január 30.)

Ennek ellenére itt a déli végeken harcolni fognak az utolsó leheletünkig, fogadkozott a tapasztalt rádiós.

– Amikor a varróüzem tönkrement (mert eredeti szakmám szerint varrónő vagyok), Tibivel megbeszéltük, ha kell, akár ingyen is készítjük a rádióműsorokat, csak azért, hogy hallják az emberek, van még magyar ebben a városban. Tiszta szívből csináltuk, hisz jó magyarnak lenni.

Paraczky László

ÉHES GYOMORRAL NEM LEHET GONDOLKODNI SE

A mintegy hetven alkalmazottat foglalkoztató székelykevei Papp nevű magánvágóhídról és húsfeldolgozó üzemből hét hentesüzletbe hordják szét az árut. Az ötven éve fennálló vállalkozásban az egész család dolgozik. Ki-ki a maga módján kapcsolódott be a munkába, és már most biztos, hogy az unokák is továbbviszik a céget.

Hosszú és rögös út vezetett Papp Péter hentesmester egyszerű kis vállakozásától a mai, korszerű vágóhídig és feldolgozóüzemig. A rekkenő júliusi forróságban jólesett a verseci üzlet hátsó részében, a hűtőkamrák közelében beszélgetni, ahol a székelykevei mestert életútjáról, a mai napig is kedvelt mesterségéről és még sok mindenről kérdeztem. A korát meghazudtoló módon mozgó ember elmondta, a verseci üzletet 2002-ben nyitották meg, ezen kívül még hat üzletük van. Annak idején három éles késsel, egy régi húsdarálóval és a még régebbi kolbásztöltővel kezdte, de ma már igazi családi vállalkozással büszkélkedhet.

– Akkoriban nem volt nyolcosztályos iskola nálunk, a nyolcadikat Versecen, különvizsgák lerakása után fejeztem be. Az apám kanász volt, sokszor elkéstem az iskolából, mert segítenem kellett kihajtani a disznókat a legelőre – kezdi élete történetét a mester, aki Ürményházán inasként fogott először kést a kezébe, és kezdett a hentesszakma elsajátításához. Mint mondja, akkoriban az úgynevezett inasiskola kilenc hónap gyakorlati, három hónap elméleti vizsgából állt, és három évig tartott. – Piszkos, zsíros és nehéz munka ez, emiatt sokan tartottak is tőle, és a vért sem bírja éppenséggel mindenki. A mesterem, aki nagyon komoly ember volt, szigorúan odafigyelt arra, mit és hogyan csináltam. Ha nem volt jó, bizony kiabálás lett a vége, és nemritkán egy-egy pofon is elcsattant. Az inas nemcsak disznóvágással foglalkozott, az ugyanis a fontossági rendben a második helyen állt. Mindennap takarítani, mosogatni kellett, felmosni az üzletet, akár többször is. Ha ez megvolt, csak akkor lehetett kezet mosni, és hozzáfogni a sertés feldolgozásához. Így nevelték ki az igazi mesterembereket – emlékezik vissza Péter

bácsi. Mint mondja, akkoriban már megvolt a saját mottója is, amit a mesterétől vett át: „Csak olyat készítsél és adjál el, fiam, amit magad is megennél." Ez egy íratlan, de nagyon igaz szabály – állítja.

Mindössze tizenkilenc éves volt, amikor megnősült. A múlt század hatvanas éveiben (is) divat volt, hogy a fiatalok, főleg a képzett mesteremberek, Nyugaton vállaltak munkát. Barátai, kollégái közül is sokan távoztak, ő viszont nem akart innen sehova se menni. Abban az időben a vállalkozókat beolvasztották a szövetkezetekbe, belőle pedig kőművesinas lett csak azért, mert nem akart belépni a pártba. Nem igazán kedvelte a kőművesmunkát, és eldöntötte, felhagy vele. Feleségével Györgyházára költöztek, bérbe vettek egy régi, egykoron német tulajdonban lévő hentesműhelyt, kitakarították, és dolgozni kezdtek. Az akkori szövetkezeti elnök egy nap azzal az ajánlattal állt elő, hogy eleinte 15 napi, majd háromhavi haladékkal vágójószágot biztosítanak az üzlet számára. Ez pedig azt jelentette, hogy ennyi idő áll rendelkezésére, hogy „megfordítsa" a pénzt, és hasznot csináljon belőle.

– Így kezdődött. Öt évig csináltuk így a feleségemmel, közben egy inast is alkalmaztam. Munka volt bőven, hiszen abban az időben éppen

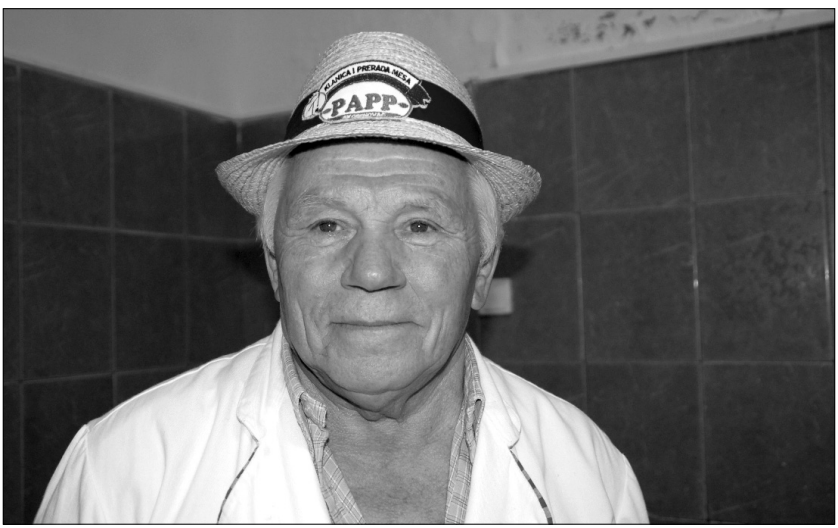

Papp Péter hentesmester

Györgyházán volt a szövetkezet központja, itt főztek a dolgozóknak, és kellett a fazékbavaló – emlékezik vissza a hentesmester.

A kérdésre, hogy mi volt a legkelendőbb abban az időben, elmondta, hogy olyan, azonnal fogyasztható hentesárura volt igény, amit nem kellett tárolni:

– Kelendő volt a májas és véres hurka, a disznósajt, de a kolbászt és a sonkaszalámit is vásárolták. Tudtam volna én már akkor sokkal több mindent készíteni, de nem volt hozzá megfelelő szerszámom. Az alatt az öt év alatt annyit kerestünk, hogy vásárolhattunk 17 lánc földet, mert akkor még a földnek alacsony ára volt. Akkoriban megérte dolgozni. Csak évekkel később derült ki, hogy ez milyen jó befektetés volt.

Ott laktunk a feleségemmel a műhely mögött egy deszkából készült raktárban. Nem volt kényelmes, de elvoltunk. Sokat dolgoztunk, de csak lassan haladtunk előre. Folyamatosan újítottuk a műhelyben a felszerelést. Közben jelentkezett egy székelykevei módosabb ember, hogy kisegíti a vállalkozásomat, a műhely korszerűsítésére a házunkért zálogban ad kölcsönt. Nekimentem az ajánlatnak, így sikerült még jobban fejlesztenünk a tevékenységet. Nagyobb hűtőket, korszerűbb felszerelést vásároltunk. 1971–1972-ben már két munkást, később pedig öt dolgozót vettünk fel. Pancsován, igaz hitelből, megnyitottuk az első üzletünket, melyet Szlovéniából hozatott használt gépekkel és berendezéssel szereltünk fel. Ez az üzlet még ma is üzemel. Tízéves kölcsön, alacsony kamattal. Ez volt az, amit akkor a banktól kaptunk, és aminek köszönhetően igazából fellendült a már majdnem kész vágóhídon a termelés. Bár itt is első helyen a munka állt, hiszen éjjel-nappal csináltuk. A munkások miatt sokszor hajnali négykor nyitottam ki az üzletet, mert olyankor vették meg a reggelit, ebédet. Véres és májas hurka, tepertő, disznósajt... Nem győztük csinálni, mind elfogyott. Hogy miben volt a titka? Abban, hogy minden házi ízesítésű volt, olyan, amihez az egyszerű emberek hozzászoktak. Ezért vitték – magyarázza mosolyogva a hentesmester.

Közben a verseci üzlet raktárhelyiségében erősödik a forgalom, az eladólányok behozzák az összevágásra szánt húst, az egyik hentesfiú nagy szakértelemmel gyorsan feldarabolja, már viszik is ki, hozzák a következőt. A másik hentesfiú a nagy hűtőhöz megy, és kivesz belőle

egy hasított sertést. Fél szemem a riportermagnón, fél szemem a fiún van, ámuldozva figyelem: két-három hatalmas csapás a bárdjával, majd éles késekkel percek alatt szétdarabolja és kicsontozza a húst. Hiába, gyakorlat teszi a mestert.

Közben Péter bácsi elmesélte, hogy az első komoly vállalkozás sem volt kezdetben zökkenőmentes, mert a konkurencia, és persze az irigység is, egy kicsit közbeszólt, aminek az lett a vége, hogy sűrűn látogattak hozzá a fővárosi ellenőrök. Mindig találtak valami kifogásolnivalót, végül olyan feltételt szabtak, hogy még két évig dolgozhat a vágóhíd, utána becsukják. Mint mondták, kicsi a kapacitása és elavult a felszerelése. A székelykevei vállalkozás beindulásakor azonban sikerült venniük egy közeli telket, ahol megvolt a feltétele, hogy felépüljön a modern követelményeknek megfelelő objektum, de az új vállalkozáshoz nagyon sok pénzre volt szükség, tehát ismét kölcsön kellett kérnie. Szerencsére ugyanattól az embertől, aki először is kisegítette, újra kapott pénzt. Így sikerült tető alá hoznia a jelenleg is üzemelő vágóhidat, amely folyamatosan ellátta az üzleteket friss hússal és húskészítményekkel. 1989-ben Kevevárott (Kovin), majd 1993-ban, a legnagyobb gazdasági válság idején, Szendrőn (Smederevo) is sikerült kinyitnia egy, majd később még egy üzletet, biztos alapokra helyezve ily módon a Papp húsfeldolgozó magánüzem jövőjét. A szülők eredményes tevékenységéhez 1990-ben fiuk, Péter is csatlakozott, aki eleinte csak részben, azóta viszont már csaknem az egész vállalkozás irányítását vállalta.

Tea és üdítő kerül az asztalra, közben pedig Péter bácsi biztat, kóstoljam meg a termékeket. Az üzletben dolgozó lányok kolbászt, felvágottat szeletelnek, virslit főznek. Mindent végigkóstolva rájövök: igazi csemegékkel kínáltak. Az egyikük elmondja, hogy már tizennégy éve itt dolgozik, és noha szigorúak a munkahelyi követelmények, nagyon jók a munkakörülmények, az üzlet stabilan működik, és szép a fizetése, tehát meg van elégedve.

– Nem titok, tényleg nagyon sokat teszünk a minőség fenntartásáért, mert az udvarias és gyors kiszolgáláson kívül a friss és finom készítmények hozzák vissza a vevőt az üzletbe. Aki pedig egyszer megkóstolja egyik-másik termékünket, biztosan visszajön. Nekünk ez az igazi elismerés. Az idén éppen ötven éve annak, hogy hivatalosan

is elkezdtem a szakmát. Azóta minden év újabb és újabb tapasztalatot hozott, melyek hasznosak voltak. Ezt bizonyítja az elégedett vásárlók mosolya, ami mindent elárul – fűzi hozzá az elhangzottakhoz a mester.

Amikor rákérdezek, mitől ennyire finom a kolbász, egyből rávágja: részben a fűszerektől.

– Nem mindegy, hogy milyen húsból mit készítünk, milyen technológiával és milyen fűszereket teszünk bele. Mert ez határozza meg azt a bizonyos végső ízt, amitől finom a termék, ezáltal pedig eladható. Pillanatnyilag 51 féle terméket állítunk elő magyar, német és szerb receptek alapján.

A vágóhíd folyamatos üzemeléséhez a jószágról egy újvidéki cégen keresztül gondoskodik, de a helyzet egyre nehezebb. Kevés a hízó, ráadásul a takarmány miatt drága, a különböző ellenőrzések és adózás pedig újabb és újabb terheket ró a vállalkozásra.

– Tökéletes szervezéssel mindent meg lehet oldani. Ezt viszont meg kell tanulni, de nem az iskolában, hanem az élet iskolájában. Valahogy így vagyunk ezzel mind a mai napig is. Nem szégyen kérdezni, megnézni, leírni, kipróbálni. Mert a tanulás csak előbbre viszi az embert, hátra soha.

Péter bácsi még hozzáteszi: úgy érzi, mindig szerencséje volt az életben, főleg a vágóhíddal, mely elsőrendű gépekkel és az európai piac által diktált technológiával működik, s az egyébként is bő kínálatát folyamatosan új termékekkel gazdagítja. A kérdésre, hogy ha újra szakmát kellene választania, mit választana, az ürményházi mester mosolyogva vágja rá: Ugyanezt választanám. Enni ugyanis mindig kell! A többi nélkül valahogy még megvan az ember, de éhes gyomorral még gondolkodni sem lehet.

Paraczky László

ROMÁNOK, AKÁR AZ ERDÉLYI MAGYAROK

Bánátban jártam. Bánatban. Láttam a jövőt. Szerbiában az erdélyi jövőt. Kiégett volt, mint a hajdani szőlősök helye. Fullasztó, levegőtlen, mint a tomboló negyvenfokos hőség.
Vršactól, Versectől, Vîrșețtől – a kisvárostól, amelyet úgy meg lehet szeretni, hogy nem felejtheted Brassót – néhány kilométerre magyar, szerb és román többségű falvak. Voltak hajdanán... Erős közösségek. Gazdag porták, népes iskolák, pezsgő kulturális élet.

Nem így van ez már Versecen, mondja a város román önkormányzatának alelnöke, Drăgălin Jurca. Az iskola valamikori két nagy létszámú román osztálya helyett már csak egy kis létszámú maradt. A két nagy létszámú magyar osztály helyett már csak az egykori magyar nyelvű oktatás emléke. A népi együttes tartja össze a románságot, itt ismerkedik a román nyelv gazdagságával a fiatal.

▸ **Mikor alakult az együttest támogató Luceafărul (Esthajnalcsillag) Szövetség? – kérdezem Drăgălin Jurcát.**

– A hatvanas évek második felében. Akkor még egy helyi hős partizán, Petru Albu nevét viselte. 1993-ban lett a neve Luceafărul.

(Az Esthajnalcsillag a román irodalom legismertebb költeménye. Szerzője, Mihail Eminescu a zsenik magányosságát meséli el benne, egy kozmikus szerelmi történetbe ágyazva.)

– A Szövetség célja a megalakulása óta nem változott – mondja Drăgălin Jurca –, a román nyelv megőrzése, a román népi kultúra átörökítése.

▸ **Akadálytalan-e ez az identitásőrző munka?**

– Anyagi nehézségeink vannak. Az állami támogatás, melyet a Román Nemzeti Tanács pályázatain nyerünk el, csupán a székház közüzemi számláinak a kifizetésére elegendő. Másra nem futja belőle. Ami hiányzik, azt ügyszeretettel pótoljuk. Mindannyian műkedvelők vagyunk: lelkesek... Én negyven éve, nyolcéves koromtól vagyok a tagja az együttesnek, s most a koreográfusa is. Amolyan botcsinálta koreográfus, mert egy hivatásos koreográfust nem tudunk megfizetni.

Az együttes kapuja mindenki számára folyamatosan nyitva áll. Amíg van programjaink iránt érdeklődő...

▸ **Fogynak?**

– Fogyunk. Egyre kevesebb a gyerek...

▸ **Beolvadnak?**

– Asszimiláció mint asszimiláció? Nem... – Drăgălin sóhajt. – Van. Az együttest értelmiségiek működtetik. Tanárok, orvosok, mérnökök. Ám éppen ők azok, akik közül sokan úgy értékelik, jobb, ha a gyerek szerbbé lesz. Könnyebb lesz az egyetemen, könnyebb lesz az élete...

Beérett, sajnos túlérett az a projekt, hogy a városban kisebbségben élő románok csúcsértelmiségiekké váljanak – mondja kissé keserű-vésen a verseci önkormányzati alelnök. A kórház orvosainak több mint a kétharmada román, a betegek a kórlapjukat is románul kitöltve kapják meg, ha úgy kérik, egyébként mindhárom nyelv – a szerb, a román és a magyar is – hivatalos nyelv volt még néhány éve, egészen addig, amíg hatalomra nem kerültek a... demokraták. Ám éppen az orvosi családok azok, amelyek gyerekei szerb iskolába iratkoznak, vagy jobbik esetben Romániába mennek tanulni, ahonnan aztán nem jönnek haza.

▸ **Elvándorlás?**

– Nagyméretű.

▸ **Az anyaországba, Romániába mennek a bánáti románok?**

– Nem, nem! Nyugatra. A kitelepülés Romániába újabb keletű és kisebb mértékű. Igaz, azokat az értelmiségieket veszítjük el általa, akikre itthon nagy szükségünk lenne, hogy megszervezzék, vezessék a román közösség életét. Ők tanulni mennek a romániai egyetemekre, aztán nem jönnek haza: orvosok, közgazdászok, mérnökök, tanárok...

▸ **Említette, hogy a nyugati emigráció régebbi történet.**

– Én például Svédországban születtem. Nagyapám vándorolt ki Amerikába, aztán Svédországba alapított családot. Ott született apám, majd én is... Aztán édesapám hazaköltözött a Bánátba. Abban a faluban, ahová való, az én születési évemben 35-en jöttek világra. Ma egyedül én vagyok itt Szerbiában. Ők 35-en Svédországban, Svájcban, az Egyesült Államokban keresik a boldogulást.

Csak a falvak, a falvak tartják magukat keményen – mondja Drăgălin Jurca olyan meggyőződéssel, mintha önmagát is biztatná ezzel. Aho-

gyan mi, erdélyi magyarok is ismételgetjük: a székely falu kitart, a székely falu megtart. Ám a kitartásnak a példáját már nem is merjük megkeresni, nehogy megrendüljön vak hitünk, ingatag meggyőződésünk.

– A falvakban kitartanak az emberek a románságukban. A különböző generációk együtt kapcsolódnak be a kulturális identitásőrzésbe, erősítik egymást – bizonygatja riportalanyom.

Aztán a falu leépülésével folytatja:

– A faluban, ahonnan származom, korábban ezerkétszázan éltek, ma alig vannak hétszázan. Sok az idős ember. Kevés a fiatal. Régebben 16-18 éves korban alapítottak családot, vállaltak gyereket. Ma sok a harmincon túli egyedül élő férfi vagy nő. Fél évszázada elvégezték helyben az elemi iskolát, s nekiláttak gazdálkodni, földet művelni. Ma egyetemre mennek, és ott maradnak, városon. Hacsak nem cserélnek hazát is.

Vajon van-e olyan ellentét a bánáti románok közt, mint az erdélyi magyar társadalomban? Rákérdeztem.

Drăgălin Jurca Versec román önkormányzatának alelnöke

– Sajnos, van. Néhányan le is tagadják, hogy románok. Én büszkén vállalom, hogy bánáti román vagyok. De a vlachok közt vannak, akik nem vállalják.

▸ **Miért nem?**

– A politika bedugta az ujját, és kavarja... Van, aki anyagi hasznot remélve dörgölődzik ide vagy oda, főként egyes közösségi vezetők, akiknek kifizetődő, ha a nagypolitika csinálóit kiszolgálva tagadják meg identitásukat...

▸ **Érdekképviseletük?**

– Itt nem úgy van, mint Romániában. A bánáti román a szerb pártok listáin juthat be az önkormányzatokba, a tartományi vagy az országos parlamentbe. Ezért az erőnk felaprózódik. Pedig vannak települések, ahol akár húsz százalékot is elérhetnénk a választásokon, ha közösen indulnánk, s ebben a mai helyzetben, a politikai pártok túlburjánzása miatt, akár a legerősebbek is lehetnénk. Korábban voltak polgármestereink is. Ma már nincsenek.

A második pohár pálinka felszabadítja a közelmúlt sötét emlékeit is. Drăgălin Jurca a délszláv háborúról beszél. Arról, hogy visszavonhatatlanul megváltoztatott valamit, szétfoszlatta Versec interkulturális jellegét.

– Én nem akartam háborúba menni. Romániába menekültem. Nem tudtam azt elfogadni, hogy valakit le kell lőnöm, mert más, mint én. Szarajevóban voltam katona. Felettem az emeletes ágyon egy albán fiú aludt, jobbról egy magyar, balról egy horvát. A legjobb barátom itt Versecen magyar volt. Ő elment másokért háborúzni, néhány nap múlva koporsóban hozták haza...

▸ **Versecen nem voltak feszültségek a nemzetiségek közt?**

– A város a kilencvenes évekig valójában egy nagy falu volt. Mindenki ismert mindenkit. Amikor kitört a háború, sok menekült érkezett, megváltozott a város hangulata is. Nekik nem volt meg az együttélésnek az a tapasztalata, ami nekünk, s ami minket elfogadókká, könnyen barátkozókká tett. Ők idemenekültek egy többségében bosnyák vagy horvát, vagy albán közösségből, s ezt úgy élték meg, hogy aki más, az ellenség, ellenségesen kell közeledni hozzá. Az őslakos verseci szerbeknek ma sem tetszenek a menekült szerbek. A verseciek reggeltől estig keményen dolgoznak, a jövevények pedig napestig csencselnek...

Felteszem a kérdést, amelyet magunknak, erdélyi magyaroknak nem szívesen teszünk fel, noha megkerülhetetlen:

- **Mekkora az esélye annak, hogy a verseci román közösség fennmaradjon? Mi lenne a feltétele ennek?**

Nevet. Kissé keserű mosolyán:

– Legyen sok olyan bolond, mint én! A lelkesedésen múlik, azon, hogy tudunk-e továbbra is lelkesen dolgozni, értéket őrizni, értéket teremteni.

*

Versec városi múzeuma fontos szerepet tölt be a bánáti identitás, ezzel együtt a román önazonosság megőrzésében. A Felix Milleker utcában található múzeum alapításának ötlete 1882-ben merült fel Iulius Frisch városatyában, miután a város határában I. Konstantinusz keletrómai császár idejéből származó pénzérméket találtak. Első intendánsa Felix Milleker volt, aki gazdag kiállítási anyagot és több mint kétszáz tanulmányt hagyott az utókorra.

Bögözi Attila marosvásárhelyi kollégánk a verseci múzeum csatateréen

Ottjártunkkor nyílt meg éppen a *Bánáti katrincák* című etnofotográfiai kiállítás, melyre a Verseci múzeum romániai partnerének, a Resicabányai Múzeumnak az igazgatója, DR. DUMITRU ŢEICU is eljött.

– Régi keletű ez az együttműködés – mondja Dumitru Ţeicu. – Immár a harmadik tematikus közös kiállításunkat nyitjuk meg. Ez az, ami mindenki számára látható és látványos, szakmai szempontból azonban még fontosabb az a közös tudományos munka, amit együtt lefolytatunk. Jómagam nemrég megjelentettem a Bánáti eklézsia földrajz című munkámat, melyben a romániai és szerbiai multikulturális és interkonfesszionális életet mutattam be. A könyv eljutott a parókiákra is, és megküldtük az újságoknak, így sokan tudomást szerezhettek róla.

A resicabányai múzeumigazgató szavaira helyeslően bólogat RADOMIR MUNCEAN újságíró. Őt a helyi román sajtó helyzetéről kérdezem.

– Van egy hetilapunk, az idén hetvenéves *Libertatea* (Szabadság), egy gyerekeknek szóló havilapunk a *Bucuria Copiilor* (Gyerekek Öröme), egy ifjúsági kiadványunk a *Tinereţea* (Fiatalság), valamint egy irodalmi-művészeti folyóiratunk, a *Lumina* (Fény). Az első román nyelvű verseci lap egyébként 1918-ban *Opinca* (Bocskor) címmel jelent meg. A Libertatea megjelenését a vajdasági költségvetésből támogatják, reklámokat is közölnek – mondja Radomir Muncean.

Az újság honlapjáról derül ki, hogy – kötelességének eleget téve – a román kormány is támogatja a lap megjelenését. A terv címe: Az írott sajtó mint az önazonosság megőrzését célzó jogok biztosításának szavatolója. (Ezt igyekszünk mi is, külhoni magyar újságírók elfogadtatni saját és magyarországi politikusainkkal. Több, de inkább kevesebb sikerrel...)

A helyi önkormányzat is támogatja a román nyelvű sajtót, akárcsak a román közösséget. Erről MIHUŢU JIVCOV tanácsos beszél, aki szintén fontosnak tartotta, hogy jelen legyen a múzeumban a kiállítás megnyitása előtt.

– A helyi önkormányzat jelentős támogatást nyújt a mintegy ötezer verseci románnak. A költségvetésből elkülönítettünk pénzt a román kulturális intézmények, művelődési házak és sportesemények részére, azonkívül a templomok, parókiák is kapnak támogatást a helyi költségvetésből, hogy megvalósíthassák céljaikat.

Hogy honnan van pénz? Mihuțu Jivcov nekünk, romániaiaknak is ajánlja a kézenfekvő megoldást.

– Bevezettük a helyi hozzájárulást. Minden alkalmazottnak be kell fizetnie nettó keresetének a 3 százalékát, mi pedig ezt a pénzt az iskolák, a kórházak működtetésére, az utak javítására fordítjuk.

▸ **És senki nem tagadja meg a hozzájárulást?**

– Miután a tanács ezt a határozatot elfogadta, a munkaadónak kiközölte, ettől a pillanattól fogva kötelező, nincs mese...

*

A kisebbségnek is van kisebbsége. Erdélyben például a magyar örmények vagy a székely szombatosok. Bánátban a görög katolikus románok. Akiknek a sorsa mégsem volt olyan viszontagságos, mint az anyaországbelieké.

A verseci római katolikus templom padsorában ülve magyarról románra, románról magyarra váltva beszélgetünk Protopresbyter Stavrofor Mihai Gherghel görög katolikus lelkésszel, aki Romániából költözött Bánság szerbiai részébe. Így mutatkozik be:

– Mihai Gherghel görög katolikus román pap vagyok a Gyulafehérvár közeli Balázsfalváról, aki Versecre jött szolgálni.

▸ **Mikor alakult a bánáti görög katolikus közösség?**

– A közösség 1872 óta megszakítás nélkül működik. Azért hangsúlyozom ezt, mert Romániában 1948-ban a görög katolikus egyházat betiltották.

A román görög katolikus egyház 1697-ben jött létre akkor, amikor az erdélyi Ortodox Mitropolia csatlakozott a katolikus egyházhoz, elismerve a pápa fennhatóságát. 1697-től 1853. november 26-áig az esztergomi érsekségnek volt alárendelve. A kommunista hatalom 1948-ban a görög katolikus vallást törvényen kívül helyezte, vezetőik közül többet bebörtönöztek, a görög katolikus egyház tulajdonát államosították vagy az ortodox egyháznak adták. 1989-ben újraszervezték, de tulajdonuk nagy részét máig sem kapták vissza.

– Itt, Szerbiában – folytatja Mihai Gherghel –, a volt Jugoszláviában nem volt ilyen probléma. Az egyház zavartalanul működött, a híveket görög katolikus rítus szerint keresztelték, eskették, temették el.

▸ **Hogyan érinti az egyház romániai betiltásának emléke?**

Gondolkodás nélkül felel. Erős lelkiség van a válaszában. (Talán nem ártana, ha mi is így viszonyulnánk múltbéli veszteségeinkhez.)

– Engem személyesen nem érint. Nem nézek vissza. Előre tekintek, hogy építkezhessek. Akik szenvedtek, azoknak a szenvedését számon tartjuk, de nem erre a szenvedésre építjük az egyházunk jövőjét.

▸ **Beszéljünk hát a jelenről!**

– A falu, ahol szolgálok: Márktelke, Marcovăț. Határmenti település. Amikor 1918-ban meghúzták a határt, a román lakosság helyben maradt. Megőrizték a hitüket, a nyelvüket, kultúrájukat, azonosságukat. Ma is aktív, templomba járó gyülekezet, noha megfogyatkozott, lassan elöregedett. Az átlagéletkor ötven és hetven év között van.

▸ **Hogyan kerül ide egy romániai lelkész?**

– Balázsfalvi vagyok – ismétli, mint valami nagyon fontosat. – Jelenleg a lugosi görög katolikus püspökség fennhatósága alá tartozom. Amikor a verseci görög katolikus lelkész, Vasile Miclau időskorában elhunyt, a parókai üresen maradt. Valakinek el kellett vállalnia a közösség szolgálatát. Rám esett a püspök választása, hogy koordináljam és pásztoroljam a gyülekezetet. De nem kizárólag. Mivel megszereztem a birituális engedélyt a Keleti Egyházak Kongregációjától, a verseci plébános mellett, illetve Nagyszereden és Temeskutason is misézek a magyar, a német és a horvát római katolikus híveknek.

▸ **Hol tanult meg magyarul?**

– Azzal szoktam viccelődni, hogy az utcán szedtem fel. Egy kicsit otthonról is hoztam a nyelvtudásomat, aztán itt a magyar hívekkel beszélgetve csiszolódott.

▸ **És szerbül?**

– Javíttattam a templomot, a munkásokkal meg kellett értetnem magam. Egyébként a nyelvtudás rendkívül hasznos. Nemrég Karlovácra látogattam, hogy a doktori disszertációmhoz régi iratokat tanulmányozzak. A szerb püspök megkérdezte tőlem, van-e gyerekem. Nincs, válaszoltam, de azon vagyunk, hogy legyen. Ne tanuljon orvosnak,

mérnöknek, tanácsolta a püspök, tanuljon meg szerbül, magyarul, románul, németül, s annyi pénze lesz, amennyit csak akar. Kiderült, nincs aki a régi egyházi forrásokat lefordítsa, feldolgozza, noha egy oldalért akár száz eurót is fizetnének. De nincsen, aki anyanyelvi szinten beszéli a négy nyelvet, s aki az egyházi szaknyelvben is járatos.

► **Nehéz volt a beilleszkedés?**

– Romániai kollégáim közül sokan azt mondják, semennyiért sem jönnének Szerbiába, mert félnek az ismeretlentől. Riasztja őket a délszláv háború emléke is. Ezzel ellentétben Vajdaságban, ahol szolgálok, jól élnek az emberek. Egymással is jó viszonyt ápolnak. Amíg a korrektségre törekszik mindenki, amíg az erkölcsi princípiumok egészségesek, addig nincs itt semmi baj!

► **Milyenek az interetnikus kapcsolatok?**

– Lehet, meglepi a válaszom, de itt nincsenek konfliktusok szerbek, románok, magyarok, horvátok, németek közt. De ami még fontosabb: akik dolgoznak, azoknak mindenük megvan, amire szükségük van.

Protopresbyter Stavrofor Mihai Gherghel, görögkatolikus lelkész

A falu csordapásztorának is traktorja van. Szóval jobban élnek, mint sokan Romániában. Mert sokat dolgoznak. Szorgalmasak és becsületesek. Itt nincs olyan, aki lopna. Amikor a templomunkat javíttattuk csak szóbeli megegyezést kötöttünk és kézfogással pecsételtük meg. Az építő tartotta magát a megegyezéshez. Nálunk, Romániában nem ment volna ez ilyen simán...

▸ **Említette, hogy a doktori disszertációját írja. Bánáti téma?**

– Igen. A címe: *Templom és kultúra a Versec környéki románoknál a XVIII-XIX. században – 1716 a török alóli felszabadulás, 1846 a román egyház szétválása a szerb egyháztól*. Amit itt sokan ma is a nemzeti újjáéledés pillanatának neveznek.

▸ **Feltáratlan ez a terület?**

– Annyit mondanék erre, hogy Felix Milleker mindig azt mesélte, Versecen ketten voltak: a németek és a szerbek. Egyiknek itt, a másiknak ott volt a szőlőse, már kétezer éve... Ám kérdem én, hol voltak a románok, kik dolgoztak a szőlősben?

Nevet. Aztán komolyra fordítja a szót:

– A történelmet úgy kell elmesélni, ahogyan volt, nem úgy, ahogyan szeretnénk, ha lett volna. Szerb, magyar, román, német, horvát nyelv ismerete nélkül ne folytasson senki kutatást Bánátban!

▸ **Erdélyben sem kellene...**

Bólogat.

Úgy hallottam, hamarosan temploma is lesz a verseci görög katolikus közösségnek. Rákérdezek.

– Igen. Megvásároljuk a német evangélikus parókiát, ezzel a templom használati jogát is megszerezzük. Templom sohasem lehet adásvétel tárgya... Akkor sem, ha hívek nélkül maradt.

*

Ott, a Bánátban azonban azért jártam, hogy megismerjem a szerb–román–magyar együttélés jelenét, a közösségek életét, hisz az analógia az erdélyi magyarság életével kézenfekvő. Arra azonban nem voltam felkészülve, hogy a jelen párhuzamossága helyett a jövő független veszedelmeit lelhetem fel.

Elmentem a Drăgălin Jurca említette falvakba. Köztük Márktelkére, a szerb–román határ melletti, többségében vlachok lakta Marcovățre, Mihai Ghergheli görög katolikus lelkész megívására. Ritka alkalom a márkteleki templomban a keresztelő. A néhány kilométerre fekvő magyar faluban is ünnepre készülnek: gyöngylakodalom lesz. Az első öt év óta, amikor szintén ez az idősödő pár ünnepelte az ezüstlakodalmát...

A keresztelt gyermeket Újvidékről – a nagyvárosból – hozták haza az ott élő szülők. A liturgia inkább szerbül, mint románul folyik, mert azt az évtizeddel ezelőtt még kétnyelvű faluban jobban értik.

A keresztelőre sokan eljöttek. Egy nyolcvanéves férfi, Ilia Almăjan azt sem tudja, mikor látott utoljára a faluban kisgyereket. Fásultan mondja, a faluban egy-két évtizede még 1800-an laktak, most csak kétszázan vannak, az asszonyokkal együtt, teszi hozzá. A férfiak fele jóval túl van a hetvenen. A másik fele állandóan a kocsmaasztal alatt...

– Sokan elmentek külföldre, akik a fiatalokból maradtak, azok hajnali négykor mennek haza a kocsmából, lefeküsznek, délutánig alusznak, este visszamennek a kocsmába.

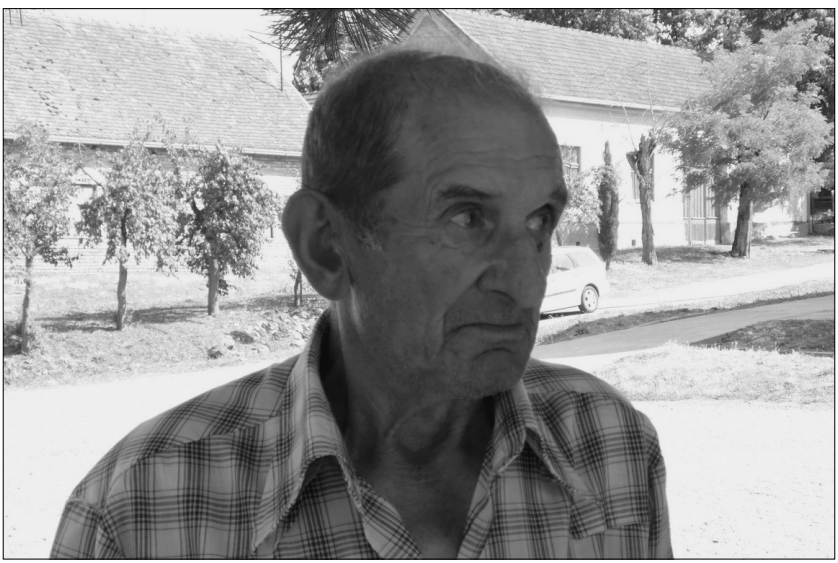

Ilia Almăjan, Márktelke (Markovac)

Márktelkén még működik a kocsma, ám a környékbeli falvak egynémelyikében, például Udvarszálláson a kocsmáros is lehúzta a rolót.

– A fiatalok kivándoroltak. Nem a délszláv háború alatt. A nyugati jólét végett – ismétli újra és újra Ilia Almăjan. Az igazság és a történelmi hűség kedvéért még megjegyzi: – Tito idejében kezdtek el Nyugaton munkát vállalni. Kezdtünk. Én is dolgoztam 11 hónapot Ausztriában. Abból vettem házat a falu központjában, szekeret, lovat, tehenet. Hazajöttem, mert gyermekeim voltak. A fiamat öt éve nem láttam. Hazajöttem, s most láthatom a halált...

A falu kiürülése nem egészen öt év alatt megtörtént. Boldogok azok az idős emberek, akiknek a gyereke csak Újvidékig, Belgrádig vagy Temesvárig ment. Őket évente-kétévente egyszer meglátogatják az unokákkal, nem úgy, mint Ilia Almăjant az övéi. Akinek Londonban, Bécsben vagy Berlinben van a fia, lánya, csak a hazaküldött pénznek örülhet.

Ez a jelen a szerb Bánátban, s félek, ez a jövő Erdélyben, Székelyföldön. A népszámlálási adatok nem csupán az ország összlakosságát tekintve csalnak. A falvak talán, valószínű, úgy néznek ki, mint a bánáti falvak öt-tíz évvel korábban, amikor elkezdődött a mindenkit elborzasztó mostani migrációnál kevésbé látványos, de közösségünket sokkal mélyebben érintő elvándorlás. Talán... Valószínű... Mert nincs bátorságunk szembenézni a tényekkel, azokkal a folyamatokkal, amelyek nem fiataloknak való vidékké változtatják a falvainkat. S csak a nagyvárosi szórványban filozofálgatók ismétlik megszállottan: A falvak, a falvak tartják magukat keményen! Miközben minden elveszett.

Ambrus Attila

VALAKI MONDJA MEG...

Mottó:* „Nem azt kell feljegyezni, ami történt... Feljegyezni, miért történt az, ami történt. Ez lenne a feladat."** ***(Márai Sándor)

„Versec vára építésének idejéről nem maradtak fenn egyértelmű, hiteles adatok. Annyit tudni csupán, hogy a dél-magyarországi várak többsége a török betörések kivédéséért épült Zsigmond király korában. Feltehetően Versecé is, és a mai város elődjét, a Podvrsan nevű őstelepülés védelmét volt hivatott biztosítani. A gyakori török és erdélyi ostromok következtében 1658-ban végül romba dőlt, és csak egyetlen tornya maradt meg. Ez látható a mai várcsúcson.

„...hegyen mandula alakban épült, erős kőépítkezésű szép vár. Itt-ott azonban már oly repedezett, hogy téli napokon a pásztorok juhaikat teleltetés végett a repedéseken behajtják. Emberek nem is laknak a várban. E várból hét napi járásra is ellátni" – írta 1666-ban a várról Evlija Cselebi, a híres török utazó és útirajzkészítő. Nem is erősítették meg többé, csupán egy vasból készült csigalépcsővel és fakorláttal látták el évtizedekkel ezelőtt. Könnyítésül mindazoknak, akik a távolba látásért vállalták a felkapaszkodás kockázatát.

A Verseci-hegyen épült, XV. századbeli vár őrtornyát évekig tartó felújítási munkálatok után 2015. május 29-én adták át legújabb kori rendeltetésének Versec város védszentje, Szent Tódor ünnepén. A dél-kelet-bánáti kisváros szimbólumának rekonstruálása 2010 májusában kezdődött el Vajdaság tartomány, a helyi Hemofarm Alapítvány és Versec község összefogásával. A múltat idéző, de a jövőbe tudatosan invesztáló, folytatást igénylő vállalkozás eredeti formájában kívánja visszaállítani az épületet, idővel pedig a hajdani Kis Tornyot és a hiányzó várfalakat is újraépítve. Ezáltal nemcsak a komplexum, hanem maga a város és környéke is az új idők igazodási pontjává formálódhat.

Pontosan nem tudom, hogy miért, de számomra (és hiszem, mások is így vannak ezzel) a régi várrom volt az igazi. Amit ugye csak meg kellett menteni az enyészettől, viszont az „újratervezés" magát a romantikát is béklyóba verte e tájon. Minderre egy viharos, szeles augusztusi éjjelen döbbentem rá: hiába épült fel sok-sok fal, korabeli mappák mérnöki

A felújított Zsigmond korabeli torony a Versec fölötti szőlőhegy csúcsán

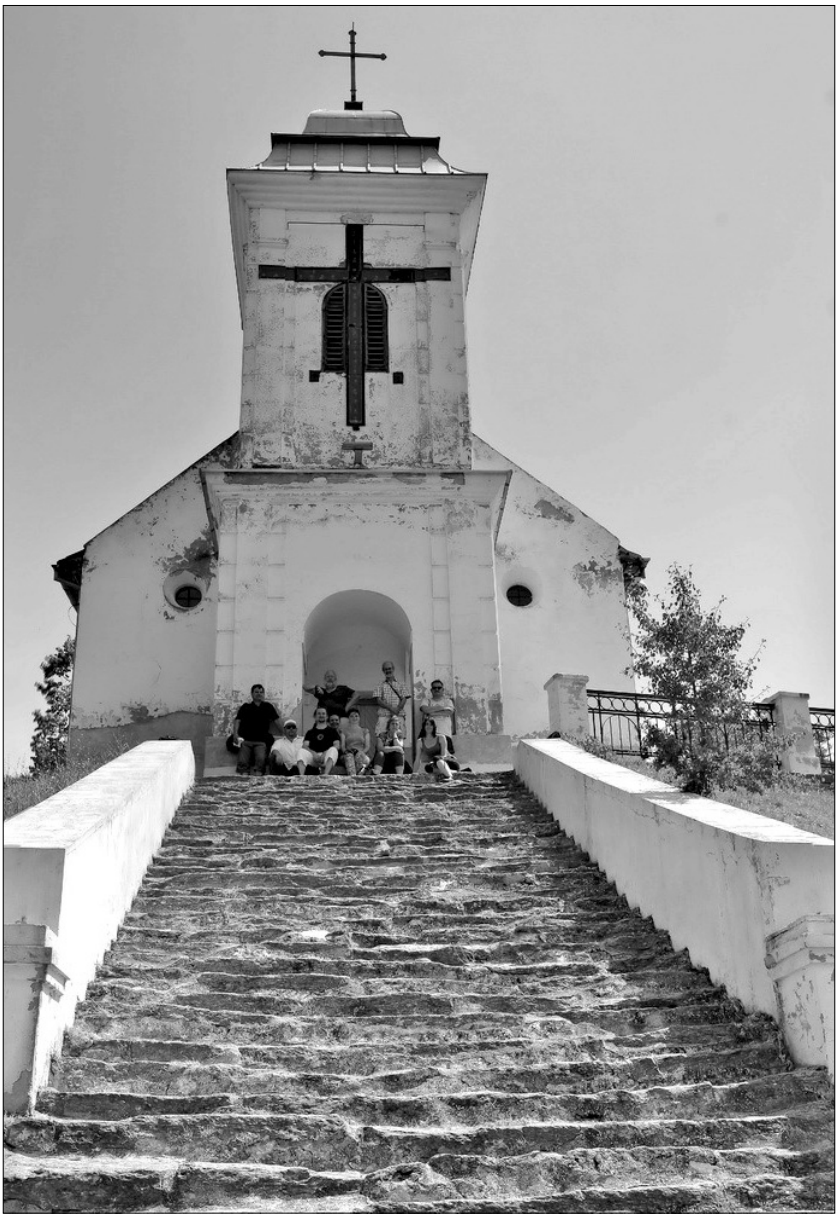

Az 1720-as években épült hegyi kápolna régi búcsújáró hely

útmutatásai alapján, s hiába kacérkodik szürkönyettől pitymallatig díszvilágításban a „sapkával" is ellátott torony, a megfakult fotográfiákról köszönő objektum vadregényességének hangulatát végképp elvesztette. Csoda-e hát, hogy az egymás leheletébe kapaszkodó két félszárnnyal bukdácsoló angyal sziluettje a hegyi kápolna tövében terebélyesedő tölgyfát vallatta inkább? A jövőről, a jelenről, a múltról, és benne az idők forgatagában nyomtalanított közösségekről, élő istenhittel és tágra zárt szemekkel szebb, békésebb jövőt álmodó emberekről.

A bánsági katolikus magyarságnak, ideértve az al-dunai székelységet is, legrégebbi szakrális találkozóhelye ez a kápolna. A Szent Kereszt felmagasztalásának tiszteletére felavatott építmény, melynek első változatát Kristof Pajer közbenjárására 1720 és 1728 között építették fel önkéntes adományokból a 252 méter magas Kálvária- (mások szerint Kápolna) hegyen. Mint feljegyezték, a bőven termő szőlőültetvények jövedelméből jutott akkortájt nemcsak a később toronnyal is ellátott kápolna, de a körülötte felépült objektumok karbantartására is. A templomocska legújabb kori felújításának a verseci gyógyszergyár volt a védnöke. Persze, azért a verseci szőlők is megvannak még. Valamire, pontosabban valakire várva az országos privatizáció ezerszálú gubancos rengetegében. A sors sajátos fintora, hogy e folyamathoz viszonyítva nemritkán még a kökénybokrokkal sűrűn benőtt hegyderéki ösvények is átjárhatóbbnak tűnnek. Történetünkben ezek az ösvények a több bánáti település híveinek adományaiból épült és gondozott keresztúttól csupán alig pár lépésre keresendők.

Valaki mondja meg... – morajlott fel bennem újra és újra egy régi dallam. Megválaszolatlan kérdések garmadája kért újra bebocsátást gondolataimba. Ha csak egy minutára is, de ráébresztve újfent a verseci és a vonzásköréhez tartozó magyarság szívós szórványlétének valóságára. Alattunk a kelő nap derengő fénysugaraiban mosakodva nyitogatta pilláit az ébredő város. S bár sokáig szélesebb körökben nem esett róla szó, mindketten éreztük, valami odafönt is megkezdődött.

Martinek Imre

ODALENN DÉLEN, AHOL MÁR A VONAT IS RITKÁBBAN JÁR...

***Mottó:* „Épített örökségünk javát nem a tatár, vagy a török dúlta szét, mi magunk bontottuk szorgalmasan!"**

2006-ban ünnepelte létrehívásának másfél századik esztendejét a vajdasági vasúti forgalom. A néhai, az első világégést követően ízekre szedett osztrák–magyar (1882-től 1918-ig), illetve a cs. kir. szab. osztrák (1882-ig) államvasút társaság egyik „jogutódlója".

A legelső vasúti útszakaszt 27,5 km hosszúságban a mai szerbiai Bánát területén 1856. november elsején adták át rendeltetésének. Feladata volt biztonságos személyforgalmi összeköttetést teremteni Oravicabánya és Báziás között. Egyébként a 63,3 kilométer teljes hosszúságú szénvasút 1854. augusztus 20-ai keltezéssel váltotta fel az 1847-ben kiépült elődjét, melyen még lóvontatású szerelvényekkel szállították a bánáti hegyekben kitermelt szenet.

A verseci vasúti pályaudvar egykori képeslapon

A vasútvonal főbb, útközben is érintett állomásain, I. és II. osztályú várótermek épültek. Továbbá külön váróterem az anyák és a gyerekek számára. Az állomásoknak vasúti éttermük és vendéglőjük is volt. A Monarchia délkeleti pereméről, illetve azon túlról érkező utasokat lófogatok, illetve gőzhajók szállították Báziásra az al-dunai kikötőállomásra, ahonnan Temesvár és Szeged érintésével vasúton folytathatták utukat Budapest, Bécs és a többi európai nagyváros felé. Báziáson 1948-ban szüntették be a forgalmat, miután a Nérán szétszerelték a vasúti hidat. Ezt követően a település elnéptelenedett, a vasútállomást pedig idővel lerombolták.

Versec városa hivatalosan 1858. július 20-án lett szerves része annak a közép-kelet európai vasúti „vérkeringésnek", melybe Temesvár, Bánát akkori fővárosa, hivatalosan egy évvel korábban, 1857. november 15-én léphetett be, a Szeged és Temesvár közötti útszakasz megnyílásával. A lebontásra ítélt öreg épületnél sokkalta nagyobb területű új verseci

A vasútállomás épületének egyik díszítése

pályaudvart 1900-ban kezdték el építeni, Pfaff Ferenc tervei alapján. Az objektumot két év munkálat után nyitották meg. Ugyancsak korabeli feljegyzésekből maradt ránk, hogy a verseci vasútállomásra érkező jómódú utasok is igénybevehették a kor európai nagyvárosaiban már hagyományosnak számító fogatszolgáltatást. Leginkább a város központjában épült hivatalokig, szállodákig, kaszinókig.

Mintegy lenyomataként a régmúlt időknek, a szabadkőművesség jelképeit is leplezetlenül magán viselő, pazar megmívelésű vasúti pályaudvar állomásépületének tőszomszédságában napjainkban egy gőzmozdony is megcsodálható. A MÁV/SHS 375-ös (JŽ 51) sorozatszámú vaspari pája. Jelentős muzeális érték. A JŽ 812/818-as sorozatszámú sínautóbuszait, az *Ezüst Nyíl* járat közben „génmódosított" elődeit, viszont visszavonhatatlanul elnyelte az idő. Manapság már csak a legutóbbi évszázad/évezred középgenerációja vélekszik rájuk nosztalgiázva. Miképpen arra is, hogy – akárcsak a népmesékben: *egyszer volt, hol nem volt, talán igaz sem volt*... – egykoron nemcsak Temesvár, Pancsova és Belgrád, de Nagybecskerek, Fehértemplom, Kevevára, Nagyszered és Számos irányába is indultak járatok a verseci vasútállomásról.

Mégpedig, bármennyire is hihetetlenül hangzik: napi rendszerességgel és pontossággal!

Martinek Imre

(Az archív felvételt Fodor Tamás bocsájtotta rendelkezésünkre.)

REGE A $C_7H_5NO_3S$*-RŐL
(historikus ének a XXI. századból)

Versecen, legnagyobb kínod,
Ha elfogy a szacharinod.
Helyzeted nagyon utálod,
Mert nincs kéznél Pál futárod,
A szerbbel meg csehül állasz,
(kérdezel, és nincsen válasz),
Szóval mindez nagyon ciki,
Kávéhoz meg nem a cigi,
Ami igazán hiányzik,
Cukorpótló a hiánycikk.
Beugrasz a gyógyszertárba,
De csak kezük széjjeltárva…
Próbálod a sarki boltban,
Ott sincs. Már-már félig holtan
Rohansz tovább korán reggel,
Pánik űz, és ami hergel:
Cukorpótló sehol sincsen,
Se pénzért, meg pláné ingyen.
Két szem kell, ez minden vágyad,
Kérdezel, míg szád kiszárad.
„Sorry" – mondják. Nincs mit tenni,
Itt a semmi, tényleg semmi.
Aztán egyszer, mint maró lúg,
Lágy patával homlokon rúg
A szerencse, és felragyog
Szemed, hisz két lépés gyalog
A cukrászda – ott kell, legyen!
Lenn a völgyben, nem a hegyen!

* A *szacharin* energiamentes, szintetikusan előállított édesítőszer, főként cukorbetegek használják.

Pincér jön. Szacharin? – kérdem.
„Yes"– biccent, övé az érdem.
A helyzet megmentve – vélem,
De pech, ez még nem az éden.
„Szacharin csak kávé mellé" –
Szája e mondatot ellé,
Mitől felforrott a vérem:
„Uram, csak két szem, ezt kérem.
Otthon már kihűlt a kávé,
Adja már. És mentem. Ávé!
Mindegy, pénzért vagy csak ingyen,
Hálás leszek, nekem higgyen. "
De a pincér fejét rázza
(Hogy robbanna fel a háza…),
Ám hiába minden átkom,
Más megoldást kell találnom.
Nézek balra, nézek jobbra,
Hol áll Versec híres szobra,
Hajléktalan fekszik padon,
Magam pedig azon kapom,
Hozzálépek, és megkérdem:
„Inna kávét itt e téren?"
Cukor nélkül, hozom szóba,
Beviszem a kávézóba.
„Pincér, a két szacharinom –
Mondom, nem vagyok túl finom –,
A kávét meg itt az Úrnak!"
A vendégek összesúgnak.
Nem hagyja őket hidegen,
Kit kávéztat az idegen.
A hír szétfut, dagad folyton,
A pincért már vízbe fojtom,
S a hajléktalan sereg
Értem hálaimát rebeg.

„Járt itt egy úr messze földről,
Nem fájintos nőkkel flörtöl
Jó kávéval minket itat” –
Zeng a mezítlábas zsinat,
És már-már a szobrom kéri,
Szavuktól hangos a préri…
Én meg sutty! – árkon-bokron át,
Viszem a két szem pirulát.

Az újabb kori Bacchus szobra Versecen

TÉGLAHÍD AZ ÜRES FOLYÓMEDER FÖLÖTT

Mottó: „Azt lásd, amit látsz és ne azt, amit valaki mond, hogy látsz" *(L. Ron Hubbard)*.

Amióta világ a világ, a folyók medre változik, és szeszélyük fölött csak híd-don át járható biztonsággal a kinézett ösvény. Temesőr (szerbül Straža, románul Straja, németül pedig Lagerdorf) falucskájának határában van egy téglahíd. Nem éppen mai, de még bírja a strapát.

Igaz, a közeli Karas folyó martjára, illetve a róla visszabandukoló tehéncsorda is jóval kisebb megterhelés számára, mint a vele párhuzamosan futó, 18-as számú, Versec és Fehértemplom közötti műút gépjárműforgalma. Szóval, bírja a gyűrődést, és talán még regélne is a múlt fáradhatatlan fürkészőinek, ha volna, aki felvállalja a tolmács szerepét. Ám az ajkakról legfeljebb szótalan sóhaj száll az égbe, ahonnan szikrázó verőfénnyel köszön vissza a horizont aranyüstökű fejedelme. Áll a híd, mely már semmit sem köt össze semmivel, csak

A Temesőrnél (Straža) található régi híd

áll magában a pusztában. Nap süti, szél fújja, jég veri, eső áztatja, és ha akarna, akkor sem menekülhetne sehova, védtelenül és kiszolgáltatva kapja fentről az áldást. Talán akkor sem tévednénk sokat, ha e híddal próbálnánk megszemélyesíteni a dél-bánsági ultraszórványmagyar közösségek létét. Melyeket nem is oly régen – mit nékünk másfélszáz esztendő! – messziről és sokfelől telepíttettek ide, és csak a legrejtettebb gondolatok Ismerője tudja, meddig lesznek képesek ellenállni. Sajátos állapot ez. Egy hídon lenni, mely sehonnan sehová tart. Mindig csak úton, sohasem megérkezetten, védtelenül és kiszolgáltatva.

A reménytelen hit és az örök jelen pillanat imperativusának szép és rettenetes szimbólumaként jellemezte e kőpallót egyik kedves ismerősöm. Levetkezve magáról még gondolatban is az álszent megalkuvás és a konformizmus cifra köntösét. Mondván, a pácban mindenki benne van, és csupán a jelen az, amely hiteles képmás tud lenni. Ugyancsak ennek az ismerősömnek a tollából ered ama megállapítás is, miszerint kultúránkban önfeladásnak minősül, ha egy közösség elismeri, hogy jelenlétének gyökerei instabilak, és a lakhelyéhez politikai, gazdasági érdekek, nem pedig a múltja köti. Hovatovább, sajnos azt sem tudjuk görcsmentesen elfogadni, hogy nincs jövő, és nemhogy a menthetőt alig tudjuk menteni, de egyre inkább már (ön)magunk erejére sem számíthatunk.

Az üres folyómeder fölött átívelő temesőri téglahíd tövében megejtett pihenő kéretlenül idézte meg a vidék szellem(iség)ét. Elhessegetve magunktól az önfeladás kínálkozó lehetőségét, de a sírva vigadás szirupos mákonyát is. Ráadásul karnyújtásnyira attól a falutól, amelyben akár Damjanich János generális is megszülethetett volna. Feltéve, hogy eredeti szülőfaluja nem a horvátországi Straža település. A délkelet-bánsági, főleg román ajkú faluban napjainkban 531 lakos él. Közülük a legutóbbi népösszeírás idején 16-an vallották magukat magyarnak. Mindenképpen elenyésző lélekszám ahhoz, hogy puszta jelenlétük és sorsuk fölött egy sima kézlegyintéssel is rendelkezni lehessen...

Martinek Imre

TEMPLOM VAN, ISKOLA NINCS, AZ ANYANYELVET KEVESEN ŐRZIK

Nagyszered (szerbül Veliko Središte, németül Groß-Sredischte) Versec községhez tartozik. A települést az 1717. évi kamarai jegyzékbe 72 házzal Veliki Szerediste néven vették fel, és ekkor még óhitűek lakták. A 19. század elején református magyarok telepedtek le a faluban. Római katolikus temploma a Rózsafüzér Királynője tiszteletére 1898-ban épült.

1910-ben a 2287 lakosból 415 magyar, 380 német, 1057 szerb, 353 cseh volt, 843 római katolikus, 257 református, 1139 görögkeleti ortodox. 2011-ben az 1270 itt élő közül 1044 szerbnek, 99 magyarnak, 32 románnak, 4 németnek stb. vallotta magát. Nagyszereden jelenleg is mintegy harminc magyar nemzetiségű család található, de az anyanyelvüket inkább csak az idősebbek használják, sőt még közülük se mindenki.

A helyzet ismeretében nem kell csodálkozni azon, hogy a néhanapján a faluba tévedő újságírókat Nehéz Rozáliához és családjához kalauzolják. Náluk ugyanis négy generáció él együtt, és rajta kívül a lánya és a fia, azonkívül az unokája is beszéli a magyar nyelvet.

Vendéglátónk, miközben promencliből (mentából) készült szörppel kínált minket, szabadkozott ugyan, hogy már ő sem bírja tökéletesen az anyanyelvét, ezt azonban szinte észre sem lehetett venni. Inkább az írásra gondolhatott, mert mint mondta, nem tudja, hol kell hosszú és rövid magán-, illetve mássalhangzót használni. Ám ezen sem kell meglepődni, hiszen annak idején alig három osztályt fejezhetett be magyarul. Miután a tanító néni nyugdíjba vonult, már csak szerb tagozaton tanulhatott tovább.

Az adatok alapján a magyar nyelvű oktatás az 1950-es évek elején szűnt meg Nagyszereden. Igaz, később történt kísérlet az újraszervezésére, de akkor már nem igazán volt kinek. A szülők többsége úgy gondolta, ha már a gyermek szerbül kezdett tanulni, akkor folytassa is azon a nyelven.

„MEGTETTEM, AMI TŐLEM TELLETT”

Nehéz Rozália nagyszülei a szomszédos Nagyzsámról (Jamu Mare, Románia) érkeztek.

– Akkor a magyarság többnyire tanyákon élt, ott dolgoztak, a jószággal foglalkoztak. Az a birtok, ahol én születtem 1944-ben, a Frisch család tulajdona volt, mi kettesnek hívtuk. Tudják, az úgy volt, hogy a családok vándoroltak, egy évre elszegődtek, aztán mentek tovább, ahhoz a gazdához, amelyik jobban fizetett.

1988 óta vagyok pénztáros a hitközségben, és a templomot is én takarítom. A katolikus templomban havonta kétszer tartanak misét, az első vasárnapon magyarul, a harmadikon szerbül. A papunk Versecen lakik, görög katolikus, beszél magyarul, szerbül, románul. Sajnos, nagyon kevesen járunk rendszeresen a templomba. Karácsonykor, húsvétkor sokan vagyunk, egyébként meg, ha gyermeket látnak a misén, azok az én dédunokáim. A fiam fiatalabb lánya Versecen van férjnél, ők általában akkor jönnek hozzánk vasárnapi ebédre, amikor a plébános úr is a faluban van, és együtt megyünk a misére.

Ebben a házban négy generáció él együtt. Elvira, a lányom, Versecen a Swisslion kekszgyárban dolgozik. Itt van a fiam, Imre, aki repülőgép-mechanikus és a menyem meg az egyik unokám, Veronka és az ő kisfia. Mivel az anyja a verseci Fresenius vállalatban kapott munkát, én vigyázok a dédunokámra. 1984-ben hirtelen elvesztettem az uramat, pedig soha nem panaszkodott, hogy beteg lenne.

A gyerekeim tudnak magyarul beszélni, írni, olvasni. Itt nincs magyar újság, korábban a tévében sem láthattunk magyar műsort, de most már nézhetjük a Duna és a Pannon Tv-t is. Én akartam, hogy a gyermekeim járjanak hittanra, megkereszteltük őket, elsőáldozók, bérmálkozók voltak, ami tőlem tellett, megtettem.

▸ **Hány magyar család van a faluban?**

– Ezt nem lehet pontosan megmondani. Házszenteléskor 29–32 házat írunk fel, de azokban sem teljesen magyar családok élnek, az egyházi tagságot húsz család fizeti. Én már unalmas is vagyok, mert mindig hívogatom az embereket, hogy jöjjenek a templomba, hiszen vasárnap délután háromkor, amikor a plébános úr a misét tartja, nincs

más munka a ház körül. Mi, asszonyok azokon a vasárnapokon is elmentünk a templomba, délelőtt egy fél órára, amikor az atya nem volt itt, elmondtunk pár imát és éneket. Ezt a szokást a télen szakítottuk meg, mert már csak ketten maradtunk.

Kicsit odaültem Janković Elvirához és Pavičić Veronkához is, akik a másik szobában várták, hogy az édesanya, illetve a nagymama befejezze a beszélgetést az újságírókkal. Veronka 1986-ban született, a kisfia kétéves. Elmondta, a faluban szeretne maradni, mert így neki is könnyebb, hiszen tudja, hogy amíg dolgozik, a gyermeke jó kezekben van.

Mesélt arról is, hogy az ő idejükben már nem volt diszkó a kastélyban, így inkább házibulikon szórakoztak. A falunak jelenleg mintegy ezer lakosa van, a nyolcosztályos iskolában talán száz diák tanul, az óvodások, vagyis a 4–6 évesek, húszan lehetnek. Sokan foglalkoznak

Veronka, Rozália és Elvira

földdel, tehenekkel, birkákkal, de bizton csak három-négy családról mondhatják, hogy jól megy nekik, vagyis tehetősebbek, mint a többiek.

A NAGYSZEREDI KÚRIÁK

A krónikások szerint a Lazarović család 1803-ban Szerbiából érkezett Bánátba. Kevevárán (Kovin) találtak otthonra, majd Golub Lazarović – akinek a nevét a magyar nyelvű szövegekben Lazarovits, Lazarovich és Lazarovics formában is említik – a kincstártól 1823-ban a negyszeredi, 1839-ben pedig a kisszeredi uradalmat vásárolta meg. A családalapítót V. Ferdinánd 1841-ben nemesi rangra emelte. A Lazarovićok nevéhez fűződik a két nagyszeredi kúria építtetése, amelyekből akár idegenforgalmi látványosság is lehetne, de az egyikben általános iskola működik, a másik pedig rendkívül elhanyagolt állapotban van, de még így is tekintélyt parancsoló látvány.

A nagyobb, az úgynevezett régi kastély klasszicista stílusban épült az 1860-as években. Golub akkor már elhunyt, így a munkálatok az

Az egyik nagyszeredi kastély ma általános iskola

özvegyéhez, Ana Milkovićhoz köthetőek. Öt gyermekük közül Vasilije Temes vármegye másodispánja, majd királyi tanácsosa, 1876-ig pedig Temesvár főispánja volt. Az oszlopos bejáratú építményt 1896-ban Frisch Gyula vásárolta meg, majd az örököseié, Klier Károlyé és Rónai Györgyé lett, a háború után pedig államosították.

A kisebbik kastély, amelynek a sarkait sokszögű gótikus tornyocskák díszítik, a 20. század elején készült el. A következő tulajdonosa Hauser Károly volt, majd erre az objektumra is az államosítás várt. A kapuját jelenleg zárva tartják, de a kíváncsiskodók az iskola udvarából átjuthatnak, és mivel a bejárati ajtaja már hiányzik, az épületben is gond nélkül bóklászhatnak. Arról, hogy nemrégiben diszkónak használták, a falakon lévő graffitik tanúskodnak. Minden szobában sok a szemét, de a fa ablak- és ajtókeretek még a helyükön vannak, nem vitték el tüzelőnek, a padlót sem szaggatták fel. Talán furcsán hangzik, de az épület varázsa megmaradt, és még most is el tudjuk képzelni, milyen szép lehetett valamikor!

Tóth Lívia

Elhanyagoltan is csodálatos – a kisebb nagyszeredi kúria

NAGYSZEREDI KASTÉLYMUSTRA

***Mottó:* „Aki uralja a jelent, uralja a múltat is!"**

Mint megannyi dél-bánsági településre, a Versec vonzáskörébe tartozó Nagyszeredre (szerbül Veliko Središte, németül Groß-Sredischte) is érkezni kell. Távol, mondhatni egyre távolabb esik ugyanis szinte mindentől, ami manapság igazodási pontként szerepel(het) egy dinamikusnak mondható közösség életpalettáján.

A megérkezés viszont – legyen az akár tervezett, vagy terven kívüli – mindenképpen élményszerű. Vagy legalábbis meghökkentő. Lehetne ugyanis e hely turisztikai célpont is, hiszen valamikor bőven invesztáltak a vidék urai, a Lazarovics család* tagjai, a település megannyi közérdekű, ízlésesen megkonstruált építményébe. Például a két, egymással szomszédos kastélyba is. A nagyobbik, ún. régi kastélyról többen is feljegyezték, hogy az 1860-as években készült el klasszicista stílusban, és tágas park vette körül. 1896-ig volt a család birtokában, majd többször tulajdonost cserélt. Hírlik, hogy e vagyonjogi állapot dinamikáját a későbbi örökösök *bonviván* életmódja is meg-megtámogatta. Egy környéken feljegyzett anekdota szerint a tehetős grófgyerekek egyike majd tíz éven át járt be fiákerrel Versecre kártyázni. Az egyik fogat állítólag csak a kalapját vitte...

A második világégést követő államosítás után az épület iskolává lett, s mint azt a helyszínen járva láthattuk, mindmáig az is maradt.

A kisebbik kastély/kúria sorsa fölött azonban sok-sok évtizede csupán az enyészet az úr. Hozzáértő művészettörténeti megállapítások

* A Lazarovicsok a hagyomány szerint 1803-ban Szerbiából települtek a Bánságba, először Kevevárára. A nagy- majd a kisszeredi uradalmak megvásárlása után V. Ferdinánd 1841-ben nemesi rangra emelte a családalapító Golub Lazarovicsot „nagy- és kis-szredistyei" előnévvel. Fia, Vaszilije, Temes vármegye első emberei közé tartozott, Temesvár főispánja lett.
(Forrás: Thomka Orsolya, Kurcz Ádám Isván és Tóth Anikó: *Délvidék – A Vajdaság és Belgrád*; Ketzal Kiadó Kft., Budapest; 2010.)

szerint a 20. század elején emelt építmény a historizáló eklektika jegyeit viseli magán: lépcsőztes homlokdíszítéssel és sokszögű, gótikus saroktornyocskákkal rendelkezik. Az egykor oly gondosan ápolt parkjában 2015 nyarának derekán elvadult növényzetet találtunk. Mesélik, hogy az egymásba ölelkező vadszederindák rengetegében a Lazarovics család kriptája is fellelhető.

Az államosítás természetesen e kisebbik kastélyt sem kímélte meg. A harmadik évezred első évtizedeiben ifjúsági szórakozóhely, magyarán diszkó működött benne, majd végül már az sem. A létesítmény előtti területen a fű le van kaszálva és többé-kevésbé rendben van tartva, odabent, a falak mögött viszont sajnos az értelmetlen pusztulás és pusztítás nyomai láthatók.

Valami azonban sértetlenül megmaradt: a főbejárat mellett egy „ötcsillagos" márvány emléktábla, rajta huszonnégy személy nevével. Közülük tizenöten a népfelszabadító háborúban vesztették életüket, kettejüket a megszállók lőtték agyon, négyen a jugoszláv hadsereg katonájaként estek el, hárman pedig hadifogolyként munkatáborban. Állíttatott mindez a nevezettek tiszteletére, Nagyszered *felszabadításának* huszadik évfordulóját is méltatva, 1964. október elsején.

Noha ottjártamkor bármennyire igyekeztem is a nagyvilág aktuális politikai forrongásait, ha csak egy minutára is, kizárni az elmémből, a Kr. e. 390-ben lejegyzett gondolatsor üzenetének végül e régió viharsarkában felejtett falucskában is sikerült körülölelnie egy fohász erejéig. Megalkuvást nem ismerő nyers önzőséggel. *Vae victis!*, avagy *Jaj a legyőzötteknek!*

Martinek Imre

NÉDIN JÓZSI NEDŰI

Megkérdezték az öreg székelyt: iszik-e a hal vizet? Hogy iszik-e, nem tudom, de alkalma biztosan van rá – hangzott a bölcs válasz.

Ez a hazai adoma jutott eszembe, mikor Kutason Nédin Józsi borait kínálta népes és szomjas újságírócsapatunknak. Iszik-e bort a borász, s ha igen, milyent iszik? – szegeztük a kérdést vendéglátónknak, miután felmértük, hogy alkalma bőven van rá. A válasz nem késett: kedvence egy általa készített, házasított fehérbor. Vagy ahogy manapság flancosan mondják a házasított borokra: cuvée. De úgy is láttam leírva, hogy küvé.

– Ez egy cuvée, de Szerbiában csak mi bírjuk: olaszrizling, fehér burgundi és egy kevés ottonel van benne – mutatja be a kedvencet. – Ezt a bort már vagy hét-nyolc éve csináljuk, ellenőrzött minőségben.

A legkényelmesebb – s bizonyára emiatt megbízhatatlan – internetes lexikon szerint a cuvée-nek három jelentése van. 1. „A pezsgőgyártáshoz szánt, bogyózott, de zúzatlan szőlőből az első, gyenge sajtolással nyert must." 2. „A pezsgőgyártás már házasított és egalizált, több, gyengén sajtolt mustból összerakott alapbora." 3. s egyben napjainkban leginkább elterjedt jelentése: „Két-, esetenként többfajta must vagy bor adott célú összekeverésével készült minőségi vagy különleges minőségű bor." Az említett forrás hangsúlyozza: „Ebben az értelemben a küvé a házasítás szinonimája."

Tehát a kutasi Nédin Józsi – vagy, ahogyan szerb felesége hívja: Jocó – issza a bort, s annak is a fehérjét szereti.

– Sokan kérdezik, amikor jönnek, hogy van-e édes bor – mondja a gazda, s tettetett értetlenkedéssel, no meg hamiskás mosollyal megjegyzi: – Nekem minden bor édes. A rajnai rizling a fűre emlékeztet, a tramini a rózsára, a sauvignon blanc a bodzára. Régen kipréselték a szőlőt, betették a hordóba, s lett belőle, amit az Isten adott. Most odafigyelünk…

Közben újabb és újabb fajta borokkal traktálja társaságunkat, no meg ízes, jó kedélyű történetekkel.

Mesél a hajdanán német, ma sok nemzetiség által lakott faluról, amely neki is választott lakóhelye.

Temeskutasról elődokumentáció gyanánt annyit megtudtunk, hogy szerb neve Гудурица, latin írással Gudurica, német neve pedig Kudritz. A dél-bánsági település nevének első írásos említése 1362-ben keltezett, Kutrez formában jegyezték le. Egy másik, 1358-ban keltezett dokumentum első ismert birtokosának a nevét is rögzíti: Kuthresi Miklós. A birtokot Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem1597-ben a karánsebesi Jósika Ferencznek adományozta. A török hódoltságig szerbek lakták a falut, Gutorza néven emlegetve lakóhelyüket. A török hódoltság után, 1717-ben 17 lakott házat írtak össze. A lexikonok szerint a jelenlegi községet Tetz János Elzászból származó német telepes alapította, aki 1719-ben telepedett le a régi falu helyén. Az első letelepülőket az 1720 és1730 között többen is követték Elzászból és Lotaringiából, majd 1728-ban a kamara is idetelepített néhány német családot. 1738-ban, az újabb török betörés hírére a lakosság elmenekült, és csak 1739 őszén

A verseci szőlőhegy déli lankái

tért vissza. 1763-ban a kamara ismét öt német családot telepített itt le, 1779-ben pedig a falut Temes vármegyéhez csatolták. 1828-ban Kudriczi Beger Bálint és Heiser Ignácz a falut megvásárolta a kincstártól. 1910-ben 2043 lakosa közül 83 magyar, 1924 német volt, 2013-an pedig római katolikus vallásúak.

A kutasi németek – miként a verseci és környékbeli németek általában – szőlőtermesztéssel és kisebb mértékben borászattal foglalkoztak. A dél-bánsági német szőlősgazda arcképét a magyar irodalomban leghitelesebben talán Herczeg Ferenc rajzolta meg *A várhegyen* című visszaemlékezés-kötetében: „A verseci svábok a fejlődés útján valahogyan zsákutcába jutottak; miként a méhek és hangyák nemzete, ők is a munkában találták meg az élet egyetlen tartalmát. Nem is élnek, csak dolgoznak. A munka girhesre soványította és horgasra görbítette őket és én sohasem láttam köztük kövér gazdát."

Lakóhelyüket így jellemezte: „Széles, nyílegyenes, egymást derékszögben keresztező utcákban laktak, amelyeket egykor Mercy tábornok katonai mérnökei cövekeltek ki. Valahányszor végigmegyek ilyen napsütéses utcán, mindig ugyanazt a zsibbasztó melancholiát érzem, mint mikor a katonai takarodó vontatott trombitahangjait hallom."

Foglalkozásukról a következőket jegyezte le: „Mind vincellérek voltak és ősszel törkölyszagú volt a város és reggeltől estig kongtak a guruló hordók. Félmillió akó bor is termett a szőleikben, a gazdák csak a legkiadósabb fajokat ültették, jó bort termelni nem volt üzlet, ők nagyban gyártották a nyersanyagot, és azt elvitték a bécsi, svájci és francia borpancsolók pincéibe és laboratóriumaiba. Hogy milyen néven került azután világpiacra a szamárhegyi vinkó, mint vöslaui Goldeck, vagy mint burgundi Chambertin, az sohasem tudódott ki. A nagy bortermelők maguk nem szerették az italt. Kóstolásnál is inkább csak gargalizáltak vele és kiköpték."

Herczeg Ferenc leírta a németek szokásait is: „Vasárnap délután a nép apraja és nagyja kiözönlött a Városkertbe, ott nagy port kavarva ünnepélyesen körbe csoszogtak, míg el nem érkezett az esti tehénfejés ideje. A hímje és nőstényje akkor még mind feketében járt, a legény semmi pénzért nem gyalázta volna meg a lábszárát azzal, hogy szürke nadrágba bujtassa, a leányzó pedig parasztgőgjében a világért sem

tett volna kalapot a fejére. A megyebeliek csókáknak nevezték a fekete seregüket, amit ők maguk csóglira németesítettek."

S hogy miként élték meg németségüket? „Nemzeti érzés nem volt a csókákban, nem is lehetett, mert mikor az elődeik kijöttek német őshazájukból, ott még ismeretlen volt ilyesmi. Negyvennyolc óta azonban erősen szítanak a magyarsághoz, mert kitapasztalták, hogy a Bánságban békés kultúrélet csak a szentkorona védelme alatt lehetséges. Éppen ezért mindazokban, akik bármilyen címen izgattak a magyarság ellen, az anarchia előfutárjait látták."

Nédin Józsi is tud a németekről, kálváriájukról.

– Kutason jelenleg tizenhét vagy tizennyolc nemzetiség van, a második világháborúig pedig kilencven, kilencvenvalahány százalékban itt németek voltak. A legtöbb szőlőt ők ültették, s akkor ez a falu alkotott egy községet, a szomszéd ház volt a községháza. Villany Kutason három-négy hónappal hamarabb volt, mint Versecen. Milyen fejlett volt… Három bankja, kórháza volt, a mai iskolaépület volt a kórház. Azok a házak a park körül… Hajdanán Kutasnak és a következő falunak 3000 hektár szőlője volt.

Józsi elmondja azt is, hogy manapság már csak három olyan német származású család él a faluban, amely ott is született…

– Ami megmaradt a németektől, azok a házak. A falubeliek hetven százaléka még most is azokban a házakban lakik, amelyeket a németek építettek – mondja, s arra is van története, hogy a frissen betelepedettek, betelepítettek miként viszonyultak, viszonyulnak új lakóhelyükhöz:

– A németeket elvitték, s azért is van itt ilyen sok nemzetiség, mert a második világháború után mindenféle helyről telepítettek be embereket. Biztosan mindenki úgy gondoskodott, hogy valamikor visszamegy a saját településére, s nem néztek úgy erre a házra, mint a sajátjukra. Itt a szomszédban is van egy asszony, elég éves immár, van vagy 85 éves, amióta abban a házban lakik, nem nyúlt semmihez. Nem is meszelt… A gyermekek, amikor kezdtek jönni, akik itt születtek, ők már másképpen néznek arra is, azért volt harminc évig, hogy senki nem épített új házat.

Gazdánk is német családtól vásárolta a házát. Családja a szomszédos Nagyszereden honos, öregapja is a szőlőben dolgozott:

– Szereden volt egy nagybirtokos, volt vagy hatezer hektár földje s három tanyája, az öregapám is nála dolgozott – meséli Józsi. – A nagybátyám meg az öregapám is, mint mindenki, tudott öt-hat nyelvet beszélni, mert ott voltak németek, románok, magyarok, szerbek, s a gyerekek, amíg játszottak, mindegyikük tudott minden nyelvet. S azt mondják, épített Szereden egy pincét az egyik nagygazda, mert volt egy kevés szőlője, és azt mondta a kocsisnak, hogy szépen fogja be a lovakat a kocsiba, és vigye a szőlőt Kutasra. S amikor a kutasi Stetz meglátta, kérdezte: Kié ez a szép fogat? Hát a nagygazdáé! Milyen nagygazda, ha nekem jött eladni a szőlőt? S mikor a kocsis visszament Szeredre, s megmondta a gazdának, hogy mit mondott ez, a gazdája kijelentette: Holnap kezdjük építeni a pincét!

Józsi arra is kitért, hogy „a falu közepén van egy nagy park, abban egy kastély van, s a pincében pezsgőt készítettek." Korábban láttuk a parkot, a benne álló öreg és újabb kastélyt. A régi kastélyban iskola működik, így épen állnak a falai, a szomszédos új kastélyban viszont az enyészet lakik: beomlott tető, omladozó falak, málló vakolat, megcsonkított kandalló, nemes parkettából kinőtt cserje, intarziás ablaktáblák köszönnek a félve belopódzó látogatóra. Időközben megtudjuk, hogy Nagyszered a tizenhetedik században létesült, a török hódoltság idején is lakott település volt. A lexikonok szerint 1841-ben az itt található kincstári birtokokat Lazarovics Golub vásárolta meg, ő építtette a két kastélyt. Később Frisch Gyula utódainak, Klier Károlynak és Rhónai Györgynek lett a birtoka.

Vendéglátónknak is megvan a maga története a két kastélyról és gazdáiról:

– Mesélte az én öregapám, hogy a birtokot Lazarević vette meg, jött valahonnan Szerbiából, nagy kereskedő volt, sok pénzzel. Azt mondták, olyan sok pénze volt, hogy nyáron a gyerekek mentek Pancsovára, onnan hozták az üveget, s azon szánkóztak. Két fia volt, az egyik elment Amerikába, s többet senki nem hallott róla, a másik fia meg olyan bitang volt, hogy csak ivott. Azt mondják, két kocsival ment Versecre, az egyik kocsival ment ő, a másik kocsiba meg a kalapját tette, s annak a kocsisa muszáj volt azt vigye. De ez tartott tíz évet, s amit sok-sok év alatt összegyűjtöttek, ez elherdálta… A kastélyt s a verseci házakat ez

a fiú elkártyázta. Az én öregapám dolgozott a következő gazdánál is, aki magyar ember volt, és nagyon jó ember…

Később hallottam egy történetet, miszerint a leromlott szeredi kastély kútját takarították ezelőtt pár évvel helybéli munkások, és találtak benne pár ép üveg pezsgőt. Bizonyára hűlni tették a kútba valamikor… A mesélő szerint a palackokat felbontották, és jóízűen kiitták a szerencsés munkások.

Kutasra nősülés után került Nédin Józsi. Nem volt semmije, csak a szeretett felesége és határtalan lelkesedése, kitartása és bizalma.

– A feleségemmel kilencvenhároman házasodtunk, s nem volt semmink. Nem volt földünk se, nem volt házunk se, s hogy mindez meglegyen, huszonhárom évet dolgoztunk – meséli.

Közben jöttek egymás után a gyermekek:

– Három gyerekem van, a lány második éves az egyetemen, földrajz szakon, a másik lányom és a fiam mezőgazdasági iskolába jár, a lány negyedik osztályos, a fiú második osztályos. Mind a három gyerek sokat dolgozik velünk a szőlészetben és a pincében is.

A temeskutasi (Gudurica) Nedin József szomjas riporterek gyűrűjében

Azért, hogy negyedszázados szívós munkával elérjék mindazt, amit megvalósítottak, éjt nappá téve dolgoztak az állami munkahelyen és az egyre gyarapodó családi birtokon egyaránt.

– Ezt a gyermekek is biztos látták, mert most sem kérnek olyasmit, amit nem lehet teljesíteni, és tudják, milyen nehéz pénzhez jutni. Biztos, hogy azért is akarnak dolgozni. Én azt hiszem, a legrosszabb a gyerekeknek csak pénzt adni, s mikor nincs, vagy szűkösen van, akkor nem tudják, hogy mi az a munka – osztja meg egyúttal gyermeknevelési elveit is. – Egy öreg házat 2000-ben megvettünk, 2001-ben lebontottuk, s kezdtünk az alapjaira egy újat építeni, 2012-ben pedig a vendéglőt. Vajdaságtól kaptunk 8 ezer euró támogatást, 40 ezer euróba került minden. Csak az ajtókat, az ablakokat készítette mester, a többit mind én csináltam meg a feleségem. A pincét is, a házat is mink csináltuk…

A pályázati pénzek bürokratikus nehézségeiről szólva megemlítette, hogy Temeskutas a Vajdaságban van, a tartomány székhelye, Újvidék 160 kilométerre, az ország fővárosa, Belgrád pedig alig 70 kilométerre tőle: – S mikor kérünk a Vajdaságban, azt mondják, közelebb van nektek Belgrád, s ha Belgrádba megyünk akár ezzel, akár beteg emberrel, azt mondják, menjetek ti a Vajdaságba. S akkor itt sincs, ott sincs semmi…– jegyzi meg derűs rosszallással, s máris tölt a poharakba.

A borászmesterséget nem a családban tanulta, holott mindenki készít bort saját használatra. Apja hentes volt, otthonosabban mozgott a hentesműhelyben, mint a borpincében.

– Nem tőle tanultam – mondja. – Itt mindenkinek sok szőlője volt, de eladta az állami borászatnak. Készítettek 500-600 litert, hogy legyen a családnak, de kevés volt az, aki eladásra is készített bort. Nekem szerencsém volt, de rossz élményem is volt, mert ami jót is csináltam, meg ami rosszat is csináltam, mind én csináltam. Azért ha valaki valamit kérdez, én mindent elmondok, amit én tudok, de nem tudom felét se annak, amit szeretnék.

Nédin Józsi az állami szőlészetben, a Vršački Vinogradi nevű vállalatban, a hajdani Helvécia utódjában dolgozott. A Helvécia pincészetet 1880-ban alapította Bernard Staub svájci kereskedő, borait Európaszerte ismertté tette. Nem véletlenül létesítette itt a borászatát, ugyanis

Pálkovács István Versec története 1900-ig című ismertetőjében azt írja, hogy „1873-ban például, a bécsi világkiállításon a világ legtekintélyesebb bortermelő helyének nevezték Versecet. Ekkor az évi bortermelés elérte az 1 000 000 alsó-ausztriai akót", ami több mint 56 millió liternek felel meg. Az említett ismertető szerint e bő bortermelést „torpedózta meg az 1880-tól fellépő filoxéra, amely következtében kihaltak a verseci szőlők és így – míg 1873-ban 12 000 holdon [6900 ha] termett a szőlő – 1887-ben már csupán 17 hold [mintegy tíz hektár] volt betelepítve az újfajta amerikai szőlővel, amely ellenálló volt a filoxérával szemben."

Államosítás után a szocialista munkamegosztás jellemezte a bortermelést is.

– A volt Jugoszláviában minden el volt osztva: Versec és Szlovénia termelte a fehérborokat, Horvátországban és Macedóniában voltak a vörösborok – emlékeztet Nédin Józsi a történelmi tényekre. – Akkor azt mondták, itt nem sikerült olyan jól a vörösbor, de ez nem igaz, mert ugye míg itt 90 százalékban fehér szőlő és fehérbor van, nem messze, Szekszárdon meg 90 százalék vörös. Fordítva van.

„Jó az a bor, ami az embernek tetszik!"

Megjegyzi, hogy a verseci pince a második Európában: 36 millió liter bor tárolására alkalmas:

– Betonból készült tankjai 35-től 50 ezer literesek. Betonból van az egész építmény, és üvegcsempével van beburkolva. 1968-ban készült el. Úgy van építve, hogy olyan, mint egy Y, mint Yugoszlávia. Két emelet van a föld alatt és négy emelet fölötte – mondja Józsi, nem kis büszkeséggel a hangjában.

Ott dolgozott az idén őszig ő maga is, s arra emlékszik, hogy 2004-ben 1700 vagon szőlőt szüreteltek. Ez számít az egyik legnagyobb szüretnek.

– Három nappal ezelőttig voltam ott munkaviszonyban. Aki maradt, még egy hónapra maradt, mert csődeljárást indítottak a cég ellen. Sok minden van, ami nem tiszta. 1990 óta ott dolgoztam, 25 évig, s láttam, mi történik… Mikor a kínaiak akarták megvenni, volt 8 millió euró értékű bor is, amit nekik 5 millióért akartak eladni. S akkor még hol vannak a szőlők, hol a pince meg minden?! S nem volt soha annyi adósságunk, mint amennyi borunk. Most is legalább 700 vagon szőlőt szüretelnek, az megint 3-3,5 millió liter bor. Mi nagyon sok bort termelünk, de nem bírjuk mind eladni Európában. Romániának 250 ezer hektár szőlője van, ott sem lehet eladni, Bulgáriának 68 ezer hektárja van. Ezért lett volna jó a kínai üzlet, mert Kínában el tudjuk adni a bort, meg Oroszországban… Nem lett az üzletből semmi, mert valaki biztosan zsebre akart valamenynyit tenni, de nem jött össze. Ez volt a baj… s azt hiszem, ez volt az utolsó sansz, hogy megvegye valaki – avat be Nédin Józsi a tervgazdaságból a piacgazdaság felé tartó rögös út történetének rejtelmeibe.

Józsi azt is elmondja, hogy Kutason a Vršački Vinograd tulajdonában van a szőlők zöme, mintegy 1000 hektár. Kevés a magánkézben levő ültetvény, alig száz hektár, 25-30 hektár pedig közös tulajdonban van, konzorciumban: közös a szőlő és közös a pince is…

– De régen még több szőlő volt, s több bort is csináltak. Itt Kutason is van egy nagy pince, de fából vannak benne a hordók… Egy nagy, 26 ezer literesben most asztal van, meg padok, le lehet ülni…

A szőlőtermesztés és a borászat tudományát éppúgy leste el, ahogy azok a tehetséges inasok teszik, akik mestereiket akarják túlszárnyalni.

– Míg a szőlészetben dolgoztam, elég sokat jártam a pincébe, és szerettem tanulni. A technológusok is, a fiatalabbak, még most is jönnek hozzám, kóstoljuk meg, mondjak véleményt kérnek.

Egy újabb borfajta megkóstolása közben saját szőlészetéről, borászatáról is beszél. Elmondja, hogy Kutason vele együtt négy bejegyzett borászt tartanak számon, noha majdnem minden háznál van pince, és bort is készítenek, „olyan 500, 600, 1000 litert. Kevés ház van, ahol nincs annyi bor".

– Négy pince van, ahol tízezernél több bort készítenek, nekem tíztizenötezer liter van. Amilyen az év, amennyi a szőlőnk, annyi bort csinálunk – jegyzi meg.

Szőlői több helyen fekszenek a falu körül:

– Én azt tanultam a németektől, hogy legjobb, ha több helyen vannak a szőlők, mert ugye, mikor legutóbb is volt a jég, s négy oldalról vannak a szőlők, három nem kapott jeget, de egy igen. S ha fagy, az sem éri mindenhol – mondja. – Az, hogy itt ennyi szőlő van, nem véletlen, itt a szél is háromszáz napot fúj egy évben. Tavaly például nagyon, nagyon rossz év volt a szőlőtermelők számára egész Európában, s amikor jöttek a bortermelők Magyarországról, Szlovéniából, Macedóniából vagy Ausztriából, mindegyik azt mondta, hogy az utolsó húsz évben ez volt a legrosszabb évük, itt azonban elég jól termett a szőlő.

Beszámol arról is, hogy milyen fajta szőlőt termesztenek. Mint mondja, a talaj alkalmas mindenféle szőlőnek, jól teremnek itt a fehér és a vörös fajták egyaránt, a választást azonban nagymértékben a divat határozza meg. Véleménye szerint akármilyen fajtát ültetnek is Kutason, az mind sikeres lesz. Most például a pinot gris és a szürkebarát a divatos szőlő, azelőtt tíz évig a chardonnay volt a keresett.

– A legtöbb az olaszrizling és a rajnai rizling, majd a burgundi, pinot bianco, az újabb szőlőkből pedig a tramini és a sauvignon. Vörös szőlőből és vörösborokból kevés volt itt, most kezdtek többet ültetni – sorolja a szőlőfajtákat. – Most van elég vörös szőlő is, nekem is van cabernet sauvignonom és merlot-m. Készítünk egy küvét, Verának hívjuk, megboldogult anyámról kapta a nevét.

Elmondja, hogy sokfajta cuvée-t készíthetne – de akkor mindet el kellene vinnie bevizsgáltatni, licencet váltani rá –, így burgundit, traminert és egy fehér cuvée-t.

Nédin Józsi a szőlőre, a borra építette egzisztenciáját, ebből kívánja megalapozni gyermekei jövőjét is. A városban, vendéglőkben is értékesíti ugyan a borát, meggyőződése azonban, hogy a bor az idegenforgalom motorja is lehet. Ezért építette fel takaros, jó ízlésről árulkodó vendéglátóhelyét, ezért szervez különféle boros rendezvényeket: borkóstolást tart, borral locsolt ebédet, vacsorát készít.

– Azért is nem mentünk rá arra, hogy sok bort csináljunk, hanem itt a szőlőt is, a bort is mi értékesítjük annak, ami vendég jön – mondja, megjegyezve: – Tavaly 1460 vendégünk volt, borkóstolók, és ebédelni vagy vacsorázni érkezők, az idén pedig eddig már körülbelül 1500 vendéget fogadtunk. Legtöbben Szlovéniából, Magyarországról jönnek, de voltak Amerikából is. Szinte a világ minden tájáról felkerestek már bennünket… Utazási iroda is kínálja a szolgáltatásainkat, ebédjeinket és vacsoráinkat. Van itt vagy négy-öt, a háború végén betelepített szlovén család, de nagyon sokan visszamentek, s azok közül most többen idelátogatnak. A múlt hónapban például 3 autóbusznyi vendéget fogadtunk Szlovéniából. Az egyik autóbuszban borászok voltak. Az nagyon jó, mikor borászokkal találkozhatunk. Magyarországon, Romániában is jártam borászatokban, a rékásiakkal is tartom a kapcsolatot. Tavaly Temesváron részt vettem egy borfesztiválon, azelőtt Szerbiában voltam ilyen rendezvényen…

A borosgazda hosszú távon számol. Úgy tartja, akármennyit dolgozik is az ember, öt-hat évnél hamarabb lehetetlen visszaszerezni a befektetett pénzt. Mint mondja, ha tíz év alatt megtérül, az már jó.

– Ha továbbra is így lesz, ahogy most van, azt hiszem, tíz év alatt megtérül, amit betettünk ide. Nem baj az, ha lassan is, csak jöjjön vissza! Azt szeretném, ha a most tizenhat éves fiamnak, aki nagyon sokat dolgozik, de az iskolát nem nagyon szereti, tizennyolc éves korára lenne munkája a házban. Bízom benne, hogy ez így is lesz, mert a mai időben, amikor nincs munka, nincs pénz… Vendéglátónk nem csupán a családja megélhetéséért dolgozik, a faluközösség érdekében is cselekszik. Mivel katolikus, természetes, hogy egyházához, templomához s plébániája szőlőjéhez, borpincéjéhez is húz a szíve.

– Tudják, ezt a templomot… – utal a háza közelében magasodó, levert vakolatú templomra. – …míg nem jött ez a püspök, azt is beszélték, hogy le kell bontani, nehogy valakinek a fejére essen. Most meg nagyon szépen meg van csinálva. Most is él vagy 30-40 katolikus a faluban, én is egy vagyok közülük, s elég sokat csináltunk azért, hogy itt jobb legyen.

Elmesélte, hogy a püspök megvett egy szőlészetet, vagy negyven árat, megtisztították a pincét és pár hordót, és ott készítik a misebort. Egy ember a szőlőt rendezi, Józsi a pincészetben dolgozik.

– De a szőlőben is van munka bőven, szüret idején segít a feleségem és a gyermekek is – jegyzi meg. – S csináljuk a misebort. Csak egy baj van, hogy elég rossz fajták voltak ebben a szőlőben, ezért tavalyelőtt meg tavaly a felét kivettük, és újakat telepítettünk a helyébe. Ottonelt. Első évben én készítettem a püspöknek vagy száz liter misebort, csináltam egy küvét, ami nagyon tetszett neki, s ebben volt Ottonel. Azt hiszem, hogy két-három év múlva, amikor az új szőlő rendesen kezd teremni, nagyon finom bor lesz belőle.

A templom kapcsán elmesélte azt is, hogy a plébános gyűjtést rendezett hívei, no meg a faluból származó németek körében. Adakoztak is szépen, a pap a tatarozásra is fordított a pénzből, de mikor eljöttek látogatóba az adakozó németek, rosszallóan állapították meg, hogy kívülről semmit nem változott a templom.

– Erre mondta a pap, hogy ha kívül csináltattam volna meg, többet egy vasat sem adtatok volna… – nevet Nédin Józsi ezen a furfangosságon, és sorolja a megvalósításokat: a tető már megvan, az orgonát is megjavították.

Azt mondja, valami németek 11 ezer eurót kértek az orgona javításáért, de két Romániából érkezett mester – mint helyben kiderült: Molnár Ernő meg József erdélyi orgonajavító mesterekről van szó – 6000 euróért elvégezték ugyanazt a munkát.

A borászat nem egzakt tudomány – szűrtem le magamnak a legfontosabb tanulságot Nédin Józsi beszámolójából. De van egypár axióma vagy posztulátum, netán alaptörvény, ami az egzakt tudományokra jellemző. Ezek közül egyik, jó kedélyű borászunk megfogalmazásában

így hangzik: „Jó az a bor, ami az embernek ízlik”. A másik szerint: „A hordó bor olyan, mint a fehérnép: jó az öreg lány meg az öreg bor”, bár hamar hozzáteszi, hogy ez csak a vörösborra vonatkozik. Azt már magamnak jegyzem meg, hogy az se baj, ha a fehérnép nem úgy néz ki, mint egy hordó.

A Nédin Józsival folytatott beszélgetés után a fehértemplomi tavak partján ülünk egy hűs teraszon. Meglepve fedezem fel a nevemet az étlapon, majd rájövök, hogy nem rólam neveztek el egy ételt, hanem hogy a családnevem szerbül pontyot jelent. Rögtön szomjas lettem, s eszembe jutott az öreg székely bölcs megállapítása, mely szerint a halnak van bőven alkalma vizet inni. Szomjas lettem, s felötlött bennem a kutasi borász egy elejtett mondata, melyből arra következtettem, hogy a borásznak nemcsak alkalma van bort inni, hanem iszik is: Elég sokat eladunk, elég sokat megiszunk…

Sarány István

TEMPLOM ÉS ISKOLA

A szórványmagyarság egyik közösségmegtartó ereje súlyos paphiánnyal küzd

„Ti nem akartok semmi rosszat,
Isten a tanútok reá.
De nincsen, aki köztetek
E szent harcot ne állaná.
Ehhez Isten mindannyitoknak
Vitathatatlan jogot ád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!"
(Reményik Sándor)

Dél-Bánátban járva személyesen tapasztalhattam meg, hogy mennyire fontos dologra figyelmeztet Reményik Sándor bennünket. A szórványmagyarságról szóló tudósítások évről évre azzal szembesítenek, hogy mind kevesebb magyar diák van, és alig nyílik magyar tagozat, a magyarság másik, közösségmegtartó erejéről azonban ritkán beszélünk, holott a „templom", vagyis az egyház is súlyos gondokkal küzd.

Versecen 15 ezer sváb élt, a környékén néhány ezer magyarral. A háború után a németeket elűzték. A hivatalos adatok szerint manapság 2 ezer magyar, illetve katolikus hívő él a városban, de Erős Mihály esperes, a verseci Szent Gellért püspök és vértanú plébánia plébánosa szerint ez nem teljesen igaz.

– Egyrészt igen nagymértékű az elvándorlás, másrészt pedig évtizedek óta nincs magyar tagozat az iskolában. A gyerekek nem tudnak magyarul. A szórványok szórványa vagyunk – sóhajt a plébános.

Vasárnap magyar nyelven tartanak szentmisét – 70-80 fő részvételével –, a szombat esti, úgynevezett előesti mise pedig horvát nyelvű. Az esperes a hittant két nyelven tartja egyszerre, magyarul is és szerbül is, mert hiába magyar a neve valakinek, mondja, ha sokszor még kiejteni sem tudja helyesen. Szerinte a fiatalok az egyházi élettől egy kissé távol tartják magukat, és noha első áldozókká és bérmálkozókká is válnak, vasárnaponként már kevesen járnak el templomba.

– Sokan közülük faluról jöttek be, vagy a nagyszüleik élnek falun. Szülőfalujukban viszont már rendszeresen járnak misére – mondja a plébános.

Az egyházból való kibérmálkozásról az a véleménye, hogy ez az egyház modern kori szórványjelensége, más szóval betegsége, melynek létrejöttében az elvándorlás is közrejátszik. A tömbben nem ennyire szembetűnő ez a jelenség, de ahol alig van gyerek, ott bizony igen.

A bánáti magyarok mostoha helyzete a katolikus egyházi szolgálat nehézségeiben is megnyilvánul, hiszen a verseci plébániához Nagykárolyfalva, Versecvát, Nagyszered, Temeskutas, Temesvajkóc és Fejértelep tartozik. Ezek közül a települések közül az esperes a saját plébániai teendőin kívül négynek a szolgálatát is ellátja. Évente 17–25 gyermeket keresztel meg.

– Havonta egyszer járok ki hozzájuk szentmisére, és általában a tavaszi hónapokban tartok hitoktatást a gyerekeknek. Tavaly Versecváton csupán egyetlen elsőáldozónk volt, de rendszeresen eljártam hozzá, és felkészítettem a szentség fogadására – mondja az atya, akinek mi sem természetesebb annál, mint hogy egyetlen gyerek kedvéért is elmenjen és hittanórát tartson, hiszen ő maga is a szórványban, Székelykevén született, és Kevevárán nőtt fel. – Itt születtem, és nem tudom elképzelni az életem máshol, még ha a szórványban mindenért százszorta jobban meg kell küzdenünk. Ennek ellenére Isten ajándékaként élem meg itt a szolgálatot, és az ilyen körülmények közepette sem veszítjük el a reményt és a jókedvet – mondja derűsen.

A jeles egyházi ünnepeket mind megtartják, annyi különbséggel, hogy az úrnapi körmenetet immár nem az utcán vagy a templom körül végzik el, hanem a templomban. Karácsonykor pedig az ortodox hívek is tömegesen megjelennek a szentmisén, hiszen szinte mindenkinek van a városban katolikus felmenője, rokona, azonkívül az önkormányzat is képviselteti magát a szertartáson. Nagyon jó a kapcsolatuk az önkormányzattal, mely több projektumukat is támogatja. Templomára ugyanis az egész város igen büszke. A plébánia rá is szorul a támogatásra, a hívek felajánlása ugyanis csupán a legalapvetőbb kiadásokra elegendő. A felújítási vagy javítási munkák költségeiért pályázni kénytelen.

A térségben lévő egyházakkal, a román ortodox egyházzal, a szerb pravoszláv egyházzal, a szerbiai református keresztyén egyházzal és a görög katolikus egyházzal jó kapcsolatot tart fenn a plébánia, ökumenikus programokra azonban a szerb pravoszláv egyház elzárkózó magatartása miatt mégsem kerülhet sor.

Az egyházközösség megtartó erejével kapcsolatban Mihály atya megjegyzi, hogy a szórványban élő magyarok még mindig úgy érzik, hogy a templom, az egyház össze tudja tartani a magyarságot. A magyar művelődési egyesületekkel – amelyek rendszeresen részt vesznek az egyházi ünnepek megtartásában –szintén jó kapcsolatot ápol a plébánia.

– Ez a kettő az, ami tartja a lelket az emberekben – véli az atya. Majd hozzáteszi: – Ettől függetlenül a templomunk nem egy tipikus magyar bástya. Sok a vegyes házasság, sokan alig tudnak már magyarul, azonkívül más nemzetiségű híveink is vannak, ezért például a lelkiségi programokat már nem tarthatjuk meg kizárólag magyar nyelven. Elsősorban a katolikus hitet kell védenünk. Hiába beszélek valakinek magyarul, ha nem érti meg, amit mondok.

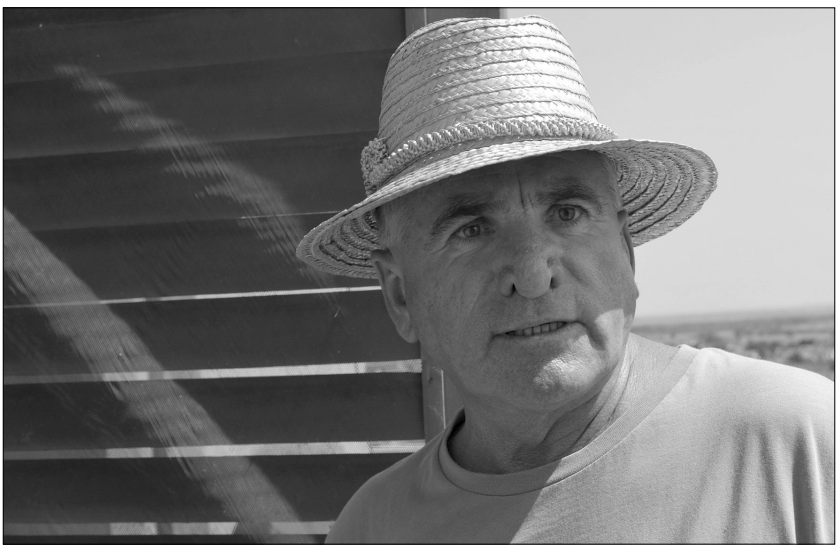

Ft. Erős Mihály római katolikus esperes

A paphiány nagy gondot okoz Dél-Bánátban: egykor 16 lelkipásztora volt a vidéknek, ma pedig csupán 7. A misézőhelyek azonban megmaradtak. Mivel a fiatalok körében nagyarányú az elvándorolás, kevesebb a papnövendék is, mint például a tömbmagyarságban.

– Erőszakkal idehozni senkit sem lehet. Ha esetleg valakiben felébred a missziós lelkület, az talán eljön – mondja szomorúan Mihály atya.

A paphiány enyhítésében nagy segítségnek számít Gherghel Mihai, a Lugosi Görög Katolikus Egyházmegye papja. Romániából jár át 2005 óta Vajdaságba, és látja el a görög katolikus plébánosi teendőket Márktelkén. A Szentszék engedélyével 2007 óta kisegítő lelkésze a verseci plébánosnak, Nagyszereden és Temeskutason pedig a katolikus hívek pasztorációját végzi.

Nagyszereden magyarul, Temeskutason szerbül tart misét, Mátételkén pedig románul mutat be görög katolikus misét. Az atya egyébként

Mihai Gherghei görögkatolikus pap

az anyanyelvén, a románon kívül szerbül, magyarul, olaszul, angolul és németül is beszél.

– A nagybecskereki egyházmegye kért fel, hogy ideiglenes időre segítsek a hívek lelki ellátásában. Mivel görög katolikusként én is katolikus vagyok, természetesnek tartottam hát, hogy elvállaljam a felkérést, és kisegítem a nagybecskereki püspökséget – magyarázza az atya, majd hozzáteszi, hogy mivel már több éve ismert volt a térségben, a katolikus hívek minden további nélkül befogadták. –Nagyszeredre és Temeskutasra nem tudok minden vasárnap ellátogatni, a hívek ennek ellenére is nagyon hálásak, hogy gondoskodom róluk.

Msgr. Bogdán József atya Fehértemplom plébániáján szolgál, de négy másik település is a felügyelete alá tartozik, azonkívül 6 iskolában hittant tanít. Vasárnaponként fél kilenckor Körtéden, 10-kor Fehértemplomban, majd fél 12-kor Udvarszálláson tart misét, nagyobb ünnepeken pedig Karasjesznőt és Csehfalvát is meglátogatja.

– Minden településre ellátogatok, bár a katolikus egyház szabályai szerint egy pap mindössze három misét mutathat be naponta – magyarázza Fehértemplom plébánosa.

Nemcsak a magyar nyelvű híveknek okoz gondot a paphiány, hanem a cseh kisebbségnek is, mivel nekik sincs saját papjuk. Körtéden ezért Bogdán atya kénytelen volt megtanulni a cseh liturgikus nyelvet. Szerbiában megközelítőleg 3 ezer cseh származású katolikus él.

– A cseh nemzeti kisebbség azonban nem él a nyelvében, de nem szomorkodnak emiatt. Ez különbözteti meg őket a magyaroktól – mondja az atya, aki szerint a szórványságban nehéz papnak lenni, kiváltképp, ha az ember olyan közösségekben is szolgál, amelyek nyelvén nem tud felszabadultan megszólalni. – Udvarszállásra tulajdonképpen hazajárok. Azért jó itt, mert létezik magyarságtudat. Az ilyen kis magyar közösségekben a templom és az iskola a legnagyobb közösségmegtartó erő annak ellenére is, hogy a faluban csak az első négy osztályt végezhetik el a gyerekek, ötödiktől azonban már a karasjeszenői iskolában kénytelenek szerb tannyelvű tanintézetben folytatni a tanulást – teszi hozzá.

Karasjeszenőn egyetlenegy hittanosa van, akinek a napokban temette el a nagyapját, Horti Lászlót. Vele együtt a magyar nyelvet is eltemette ezen a településen, hiszen ő volt a faluban az utolsó, aki még beszélt ősei nyelvén. A fia azonban nem beszéli, és természetesen az unokái sem.

Van olyan település, ahol már a legutolsó magyar embert is eltemette. Ugyanez történt Temesváralján is, ott is eltemette már az utolsó magyar embert, Szécsényi Bosiljkát.

– Senki sem tudta a faluban, hogy ő magyar. Két faluban nincs többé magyar – mondja Bogdán atya.

Dél-Bánátról beszélve főleg azt fájlalja, hogy több településen alig találni tiszta katolikus családot – Fehértemplomban is –, mert errefelé leginkább a vegyes házasságok jellemzőek. Hozzáteszi, hogy jelenleg az egész Bánságban mindössze 40 ezer katolikus hívő van (30-40 évvel

Msgr Bogdán József, a szeged-csanádi székes káptalan tiszteletbeli kanonokja

ezelőtt a számuk 120 ezer volt), és mivel a fiatalok rendszerint elköltöznek, a hívek nagy része idős ember. A katolikus egyházból való kibérmálkozás egyik okát az atya abban látja, hogy az egyház elvilágiasodik, így az többé már nem hiteles, nem ad követendő példát a fiataloknak.

– Miben különbözök én, keresztény egy ateistától? Amíg ezt az ember nem tudja feldolgozni, amíg nem tudja megújítani vagy önzetlenül segíteni, addig üresek lesznek a templomok. Nincsen példamutatás – vélekedik Bogdán József atya.

Mivel a térségben igen nagy gond a paphiány, a 40 ezer hívőre mindössze 22 pap jut, és több kis településen a hívek pap nélküli igeliturgiákat, „istentiszteleteket" tartanak. Ezeket az istentiszteleteket ugyanúgy miséknek nevezik, nem tesznek különbséget a pap nélküli és a pap által megtartott mise között.

– Gyönyörűen ki tudják alakítani az idős nénikék ezeket az igeliturgiákat, sőt ismerik az archaikus imákat is. Ezekből sem elvenni, sem hozzáadni nem tudtam – mondja a plébános.

Bogdán atya szerint Bánátban kötelező optimistának, lelkesnek lenni, hiszen csak így őrizhető meg a magyar közösség. Fontos az iskola, fontos a templom, de az is, ami e kettőn kívül történik. Hite szerint megmarad a bánáti magyar szórványság. Mert meg kell maradnia.

Diósi Árpád

EGY FALU, AHOL A LAKOSSÁG FELE VIRÁG

A Fehértemplom községhez tartozó dél-bánsági Udvarszállás (Dobričevo) viszonylag fiatal település, hiszen 1825-ben említik először. Talán ezért tűnik még szomorúbbnak, hogy kétszáz év sem múlt el, és a beszélgetőtársam szerint a falunak már nincs jövője.

Az első telepesek bánáti német földművesek voltak, majd tótok és csehek, később magyarok érkeztek Aracs és Bács vármegyékből. A trianoni békediktátum előtt Krassó-Szörény vármegyéhez tartozott.

Egy júliusi délutánon, rekkenő hőségben érkeztünk meg Udvarszállásra. Négyautónyi újságíró, a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete riporttáborának résztvevői. Szinte megszálltuk a kis, 250-260 lakosú, széles utcájú, tiszta és rendezett falut. A kollégák a saját témáik után

Virág József Tóth Líviának nyilatkozik

néztek, én a helyi közösség elnökét, VIRÁG JÓZSEFet kerestem, akit hamarosan egy kis segítséggel sikerült is előkeríteni. A Karas folyó partjáról hívtuk vissza, hogy egy kíváncsi, messziről érkezett tollforgatónak mutassa be a szülőhelyét.

A művelődési ház szépen feldíszített termében ültünk le – a gondosan elhelyezett teríték és a sok virág azért került az asztalokra, mert este bált szervezett a fiatalság. Igazi, falusi mulatságot, amelybe mi is meghívást kaptunk. A szíves invitálást el is fogadtuk, és nagyon jól éreztük magunkat. De egyelőre még nem itt tartunk.

EGY ÉVE BOLT NÉLKÜL

– Ez színmagyar falu, mintegy ötven család lakja. Az utóbbi időben nyugdíjasok vesznek itt 2-3 ezer euróért házat, de ők nem mind magyarok. Az itt élők földműveléssel foglalkoznak, mivel az öntözés

megoldható, dinnyét és káposztát termelünk, de egyre kevesebbet. Nem kifizetődő, csak a nagy munka meg befektetés jut a gazdának. Tizenöt éve 250-300 tehén volt a házaknál, most alig van. Igaz, már legelőnk sincs, elvették tőlünk. Nem jön ide senki sem, mi el vagyunk dobva – mesélte a faluelnök, és csakhamar rátért arra, ami a leginkább bántja az udvarszállásiakat. – Április 8-án múlt egy éve, hogy a boltunk sem működik. A kenyeret például nyolc kilométerről, Jasenovóról (Karasjeszenő) hozza az ottani pék, a kombiból osztja ki az embereknek, akik reggelente várják. Mindent a szomszédos faluban vagy Versecen kell bevásárolni. Ebben segítünk egymásnak, ha valaki megy az üzletbe vagy a piacra, akkor megkérdezi a szomszédokat, hozzon-e nekik valamit.

Egyébként a bolt azért tart még mindig zárva, mert gond van a vezetékekkel. Hatezer dináron múlik, de már hónapok óta könyörgünk

Az udvarszállási iskola

a községben, hogy fizessék ki. Több érdeklődő lenne, aki vállalná az üzemeltetését, és mi is nagyon szeretnénk, ha ez a gond megoldódna, mert sokkal könnyebb lenne az embereknek.

ISKOLA ÉS TEMPLOM

Megtudtam azt is, hogy a településen összesen 15-20 gyermek van, közülük heten koptatják a helyi, egy tantermes iskola padjait. Az objektumot 1896-ban, a magyar államiság fennállásának ezredik évfordulójára emelték.

Az épületen nemrégiben cserélték az ablakokat, a kis szoba felszerelése is új, éppen meszeléshez készülődnek. Az összevont tagozaton tanuló alsós diákokat és a velük együtt okosodó óvodásokat őszre frissen festett falak fogadják. Udvarszálláson magyarul tanulnak, de a negyedik osztály befejezése után az ötödiket Karasjeszenőn már szerb nyelven kezdik, és így folytatják majd a középiskolát is. A legközelebbi település, ahol nyolcosztályos magyar iskola működik, a hatvan kilométerre fekvő Székelykeve vagy Ürményháza.

– A fiatalság lassan, de biztosan elmegy. Nekem három lányom van, a legnagyobb gyógyszerészeti középiskolába jár, de már ő is emlegeti, hogy Ausztriában képzeli el a jövőjét – fűzte tovább a beszélgetést Virág József.

A folytatásban viszont áttértünk a megmaradás másik alappillérére, a templomra, amelyből kettő is van a faluban. Az 1861-ben épült régi római katolikus templomot Kisboldogasszony tiszteletére szentelték fel.

– Az új templomot 2004-ben avatták fel, az öreg templomunk kápolnaként funkcionál, de nagyon rossz állapotban van. Előteremtettem valamennyi pénzt, hogy kihúzzuk a nedvességet a falakból, most malterozni kellene, de nincs miből. Majd össze kell szednem a faluban, másként nem lehet. Minden vasárnap fél 12-kor van szentmise, általában a lakosság hetven százaléka részt vesz raja. Művelődési egyesületünk nincs, Versecre pedig nem mindenki tudja bevinni a gyerekeket. A ma esti bálba összejön majd a magyarság, a faluból is és a környékről is, mert ez az esemény sokak számára találkozási lehetőség is egyben.

MÁSHOL JOBB AZ ÉLET?

– Talán furcsának tűnik, hogy a közösség vezetőjeként azt mondom, nem látom a falu jövőjét, de úgy érzem, rólunk senki sem tud, mi el vagyunk feledve. Körülöttünk román és szerb falvak találhatóak, amelyekben jobb élet van, mint nálunk.

Persze, nem bírom ki, és rákérdezek: ha ilyen a helyzet, akkor miért maradtak itt?

– A feleségem is falubeli, a bombázások idején jöttünk össze, akkor nem mozdulhattunk, most pedig, amikor megvan a magyar útlevelünk, úgy érzem, mintha késő lenne. Negyvenéves vagyok. Összesen húsz évet dolgoztam vállalatokban, négy éve méhészkedem. A jelenlegi 140-150 kaptáromat szeretném 300-ra növelni. Most csak ezt csinálom, a mézet nagyban adom el. De ebben a hőségben a méhek sem akarnak dolgozni, minden megszáradt, nem lesz annyi méz, amennyire számítottam.

Udvarszálláson egyébként a Virág vezetéknév a leggyakoribb, a falu lakosságának fele ezt viseli, majd a Horváthok és a Kucserák következnek. Ezt a tényt a faluelnök tréfásan magyarázta:

– Mert mi, Virágok, kitartóak vagyunk, és nem akarjuk itt hagyni a falut.

Tóth Lívia

A ravatalozóvá átminősült öreg templom

HORVÁTH ISTVÁN FOGADALMA

Harminchat év után ugyan ott és mégis máshol

Áll az idő, moccanatlan az akác, apró levele tarka árnyat vet. Horváth József a küszöbön ül, lassan, kimérten beszél. Jó hallgatni választékos magyarságát. A falu történetét idézi saját jegyzeteiből.

– Udvarszállás kis község, a Karas folyó bal partján épült. Házainak száma körülbelül nyolcvan, a lakosaié pedig 320-330...

Ez a kép és adatközlőm több mint harminc éve elhangzott szavai jutnak eszembe, amikor Udvarszállás (Dobričevo) kerül szóba, a távozó tanító, a busz körül nyüzsgő, piacról hazatérő asszonyok, a kocsma, a biliárdasztal, az agglegények, és valami visszavonhatatlan, nyár végi hangulat, ami most is körülvesz. Áll az idő, mint 1979-ben, amikor az Újvidéki Televízió stábjával itt forgattam. Két utca, ennyi a falu, Tito marsall és Jugoszláv Néphadsereg utcák.

Keresem néhai Horváth József házát, az akácot, a kocsmát. Hiába. Adatközlőm háza helyén másik nőtt, a kocsma is régen bezárt. Berendezése és a tulaj zsebe nem bírta a szomszéd falu, a krassószombati duhaj ifjak vérmérsékletét. Pedig türelmes ez a nép. A két legközelebb fekvő magyar településtől, Ürményházától és Székelykevétől nagyjából 60 kilométerre, csaknem kétszáz éve kapaszkodik hitébe és nyelvébe román és szerb falvak között. Szórványban sokszor idézzük Reményik Sándor szavait: *„Ne hagyjátok a templomot,/A templomot s az iskolát!”* Közben messziről tanácsokat mondva arról megfeledkezünk, hogy annyi minden más is kell a normális élethez. Normális élet? Ezen most sokan elmosolyodnak, jogosan. Ne firtassuk. Más is kell az élethez, például egy boltocska, amely itt sajnos gondatlan működtetés miatt éppen csődbe ment, egy éve bezárt. A ravatalozókápolnává minősült régi templom az egyetlen, amely a falu központjában tárt kapukkal vár (1861-ben épült). Szellőznek a nedves falak. Az is lehetséges, hogy ilyenkor, délibábos kánikulában az ősök szelleme jár ide és a lakatlan házakba, hogy a fogyatkozó falu lélekszáma kétszázra kerekedjen. Szemben a 2004-ben felszentelt új katolikus templom. Akár a réginek, ennek is Kisboldogasszony a neve. Harminchat éve nyolcvan ház állt

a falub0an, ma hetven, de csak ötvenben söprögetnek. A futballpálya mégis tele van, térdig ér benne a katángkóró és a közömbösség. Harminchat éve nem volt ki a csapat, és ma sincs tizenegy legény, aki a szomszéd faluval megmérkőzne. A nyári meleghez igazítjuk lépteinket. Följebb, az utca végén barátom, Bogdán József, a Szeged–Csanádi Székeskáptalan tiszteletbeli kanonokja, fehértemplomi plébános vár bennünket megboldogult Horváth Lajos házánál.

Lemaradok brassói kollégáimtól, Jutka és Attila továbblépeget. Egy szép szál fiatalemberrel elegyedek szóba. Csáp Ferenc Róbert dobozokat tesz a gépkocsiba, dinnyét szedni sietne és öntözőrendszert szerelni a határ tőszomszédságában levő káposztaültetvényre. Egykoron tizenöt családnál, ma négy helyen állnak fóliasátrak a faluban, de csak két portán sikerült az ilyenfajta növénytermesztés az idén. Az egyik közülük Ferenc gazdasága. Sietségéből visszavesz, amikor a falu krónikását, Horváth Józsefet említem.

– Ő a dédapám! – mondja büszkén, és már megyünk is be a portára. – Jó napot! Dobar dan! – köszönök a fiatalasszonynak, akit Homokszilrről (Uljmaról) hozott a gazda. Szép, mérgeszöld a növényzet a sátrakban. –

Csáp Ferenc Róbert

Kertészettel foglalkozom, szüleim mellett megszoktam, megszerettem ezt az életformát. Városba, idegenek közé semmi pénzért sem mennék. Úgy gondolom, hogy itt, Isten segítségével boldogulni tudok. Három éve vagyunk külön a szüleimtől, és ez idő óta hárman a kertészetből építkezni, termelni, élni tudunk. A nagy aszály ellenére az öntözésnek köszönhetően jó terméssel dicsekedhetek. Csak hittel és munkával lehet ezt csinálni. Nem mindenki gondolja így. A fiatalok közül csak az idén öten-hatan mentek világgá. Térjünk be, megmutatom a paradicsomültetvényt. Csepegtető öntözéssel, trágyázással jutottam ilyen szép terméshez. A paradicsomnak nem sok víz kell, de mindig időben kéri. Az értékesítéssel sincs gondom. Az időjárással viszont nem dicsekedhetünk, olyan itt a légmozgás, hogy tíz éve alig kapunk esőt. Aki csak földműveléssel foglalkozik és 20 lánc alatt gazdálkodik, annak a sorsa bizonytalan. Mégis dolgozni kell. Sokat. Öregapám szerint egy embernek nyári idényben három óra alvás untig elég.

Útjára engedem az ifjú kertészt, a három óra alváson még elgondolkozom.

Keletre, alig néhány kilométerre, a határvonalon túl van Jám, az egykori uradalmi központ. Oda most csak gondolatban ugrunk át, hogy néhány szót a falu történetéről is elmondjunk.

Gróf Bissingen-Nippenburg Ferdinánd nemes 1819-ben királyi adományul kapta Krassószörény vármegyében Jám és Meresina falvakat. Az új birtokost valószínűleg a munkáskezek hiánya indította arra, hogy mielőbb telepítsen, s így jött létre már a 20-as évek elején a jámi birtok délnyugati részén Udvarszállás. 1849-ben az történt, hogy a falu csapatot állított, és a szerbek által szorongatott fehértemplomi helyőrség segítségére sietett. Ezt a Varázsligeten (Vračev Gaj) táborozó lázadók azzal háláltak meg, hogy Udvarszállást porig égették. Természetesen, a falu idővel ismét benépesült. 1857-ben már 514 lakosa van. Ennél több sohasem. Ugorjunk tovább. Az uradalmi sör- és spirituszgyár a faluban a szabadságharc alatt elpusztult, s mivel a földesúr új gyárat nem épített, ez a munkalehetőség megszűnt a lakosság számára. A falusiaknak azonban új alkalmuk nyílt munkára a vasútépítésnél. 1851-től 1856-ig épült a község határában áthaladó Oravica–Báziás vasútvonal, melynél a faluból sokan nyertek alkalmazást. Az új vasúti pályát 1856. november

1-jén adták át a forgalomnak. Udvarszálláson nem volt megállóhely, az utazóknak a jámi állomásra kellett menniük, onnan kb. 3 km-re. Ma már sínek sincsenek ezen a szakaszon, talán már erre vonatkozó emlékek sem. Az iskola, melyet „magyar hazánk ezeréves fennállásának emlékére" ajándékul kapott 1896. szeptember 21-én a falu, ma is áll. Virág Gizella vezetésével magyar nyelven összevont négyosztályos oktatás folyik benne. Az 1900-as adatokhoz képest, amikor 81 iskolaköteles volt a faluban, a mostaniak lesújtóak, a diákok száma nem haladja meg a tízet. Ötödiktől pedig Karasjeszenőben (Jasenovo) tanulhatnak tovább szerb nyelven. Középiskolai tanulmányaikat is csak a többség nyelvén folytathatják Fehértemplomon és Versecen.

Vagy van más megoldás is? Éppen e példa végett jövünk Horváth Istvánhoz, aki, mondanom sem kell, unokaöccse a falu krónikásának. A kiskapuból Anna néni, a nagymama kalauzol beljebb bennünket.

– Kutya van-e? – kérdezem. – Van, hátul – int a botjával. Később megismerjük Ágit, a német vizslát, amely nagyjából már leszolgálta vadászéveit. Példás a porta, rendezett a ház. Nem feltétlenül rossz, ha

Horváth István

egy gazdasági udvaron egy szalmaszálat sem forgat a szél, és reggelente nem kell végezelődni. Szokatlan a csend. Udvaron, hűvösben az asztal. Itt beszélgetünk.

– Udvarszállás kicsike, most meg már még kisebb, mint volt. Keresztelő nemigen van, temetés öt-hat. Az emberek főleg mezőgazdasággal foglalkoznak. Az állattartás lassan megszűnik. Két éve mi is eladtuk a teheneket, így feleségem nem jár többé tejtermékekkel a verseci piacra. Pedig jól jött a tejhaszonból származó pénz. Szerintünk az egészségügyi, termelési előírások el vannak túlozva. Pillanatnyilag nyolcezer eurót kellene befektetni, hogy az ember szabványszerűen tarthasson fejőstehenet és az európai normák szerint dolgozza föl a tejet, aminek termékeivel a piacon meg tudna jelenni. Ez a befektetés a kicsi haszon miatt szerény számításaim szerint nem térülne meg még tizennyolc év múlva sem. Ötven hold földem van, amellett 10-20 láncot haszonbérben művelek. Édesapám idejében 17 lánc megmunkálásával több haszonra tudtunk szert tenni, mint ma a birtokomban levő földekkel. A feleségemmel nagyon kemény munkával tudtuk az örökölt földterületet a mostani mennyiségre növelni. Három-négy tehenünk volt, bikákat hizlaltunk, de nem győztük már a munkát.

– Minket a nap soha az ágyban nem talált – mondja Rozália, a ház asszonya.

– Háromkor keltünk, és éjjel 10-11-ig folytattuk a munkát. Alig aludtunk, éjjel-nappal dolgozni kellett – folytatja István, aki túl van a hatvanon. – Földjeink minősége gyenge. Több eső kellene, de nincs. A kötött talaj sajnos a sok vizet sem bírja el. Főleg azóta, hogy 1972-ben megépült a Vaskapu I. erőmű, változott meg a helyzet. Sokszor vízbe temetkezünk, mert van úgy, hogy már két ásónyom után megjelenik a talajvíz. Nyelvünk és kultúránk romlását egyebek között a kevert házasságok okozzák. Ezekben a családokban általában szerbül szólnak a gyerekhez és egymás között is úgy beszélnek, tehát a magyar család is szerb lesz. Udvarszálláson a házasságok fele ma már vegyes összetételű. Munkalehetőség alig van, aki a városban tehet szert munkára, az elmegy.

▸ **Ki marad itthon?**

– Ezt kérdezem én is magamtól: mi lesz veled, Udvarszállás húsz év múlva? Magyarságunk sorsa akkor fordult meg véglegesen, amikor

Versecen megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Azt hiszem, ha a falubeli tanítónő nyugdíjba megy, nálunk is megszűnik. A hetvenes évekig, egy-két magyarul beszélő cseh családot kivéve, tiszta magyar falu volt a miénk. Húsz év múlva? Sok lesz az üres ház, és kevés a magyar ajkú.

A kimérten megfogalmazott tények nem biztatóak. Valami mégis derűlátást hozhat a történetbe. Ez pedig Horváthék lánya, Gizella, aki azzal, hogy felső osztályba Székelykevére iratkozott, majd az általános iskola elvégzése után a zentai egészségügyi szakközépiskolában érettségizett, rendhagyó utat tett meg. Őszre Belgrádban kezdi meg tanulmányait, gyógyszerész lesz. Mondanom sem kell, az eddigi, nem kis iskoláztatási költségeket nem az állam állta.

Eszembe jutnak a történetünk elején megszólaltatott kertész öregapjának szavai: „Három óra alvás untig elég." Ezen múlna? Talán mégis a szülők elszántságán, mert akkor a legnehezebb munka is elviselhető.

– Amikor megszülettem – ezt már Gizella teszi hozzá, jogos büszkeséggel –, apám megfogadta, hogy az ő lánya magyar lesz.

Ennél a mondatnál megállok, számomra kedves ez a végszó.

Léphaft Pál

A Krassóban (Karaš) hűsölő gulya

AKINEK A KÁNTORKODÁS A VILÁG LEGTERMÉSZETESEBB DOLGA

Az udvarszállási Horváth Gizella 11 éves korában kezdett el a templomban orgonálni

Udvarszállás azon kevés délkelet-bánáti falvak egyike, amelyben a vallásnak, ez esetben a római katolikus vallásnak közösség- és nemzetmegtartó, vagyis magyarságmegtartó ereje van. Ennek az összefüggésnek az alapja viszont nem abban a tényben rejlik, hogy Udvarszálláson két templom is van, hanem abban, hogy ez a Versectől 27 kilométerre található picinyke, mindössze 200 lelket számláló falu színmagyar. A települést a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesületének riporttábora idején látogattuk meg egy júliusi forró délutánon. Az Erdélyből és a Vajdaságból érkező több mint két tucat firkászt a helyiek ugyanolyan érdeklődéssel és szeretettel fogadták, mint amilyennel az újságírók is megérkeztek a településre.

Udvarszállást 1833-ban telepítették be Gróf Bissingen Nippenburg Ernő dél-bánsági nagybirtokos szorgalmazására. A falu első, Kisboldogasszony tiszteletére fölszentelt temploma, melynek építési idejét 1861-re teszik a krónikások, az évezred végére tönkrement, de nem az idő vasfoga, hanem a víz kezdte ki. A falai annyira átnedvesedtek, hogy már nem volt értelme felújítani. A falubeliek ekkor msgr. Huzsvár Lászlóhoz, ma már nyugalmazott bánsági püspökhöz folyamodtak. Az ő közbenjárásával épül fel az ezredforduló után az új templom, melyet aztán 2004-ben szenteltek fel. A régi templom attól kezdve ravatalozó kápolnaként szolgált, onnan kísérték ki utolsó útjukra az elhunytakat. A víz azonban tovább ostromolja a falakat, az ódon épület pedig lassan feladja a harcot.

A faluban Bogdán József atya, Fehértemplom plébánosa tart vasárnaponként misét. Az innen 20 kilométerre levő plébániáján és Körtéden is tart az atya vasárnapi szentmisét, nagyobb ünnepeken pedig Karasjesznőt és Csehfalvát is meglátogatja. Elmondása szerint Udvarszálláson szinte az egész falu katolikus, a fiatalok szép számban járnak misére, nyolc hittanosa is van, vasárnaponként pedig rendszerint megtelik a kicsi templom.

– Az embernek a lelke is megtelik ilyenkor. Azért jó itt, mert létezik magyarságtudat. Az ilyen kis magyar közösségekben a templom és az iskola a legnagyobb közösségmegtartó erő, de sajnos negyedik osztálytól felfelé már nem lehet magyarul tanulni – mondja az atya, majd hozzáteszi, hogy aki nem akar szerbül továbbtanulni, az rendszerint Zentán vagy Szabadkán folytatja tanulmányait. – Így tett a helyi kántorunk, Gizella is.

Riportalanyunk, a húszéves Horváth Gizella mosolygós szőke lány, mintha csak a falu lelkének a tükröződése volna. Az általános iskola első négy osztályát a szülőhelyén végezte el, utána pedig a 60 kilométerre lévő székelykevei magyar iskolába iratkozott, mert az édesapja azt szerette volna, ha az anyanyelvén tanul tovább. A Versec környéki szórványmagyarság egyik nagy keresztje az oktatásban jelen levő jogegyenlőtlenség. Az udvarszállási iskola, ahol csak alsó tagozat működik, a karasjeszenőinek a kihelyezett tagozata. Az első négy osztály elvégzése után a gyerekek rendszerint Karasjeszenőn kezdik meg az ötödiket, de

Horváth Gizella

már szerb nyelven. Udvarszállás 20 iskolása közül ma összevont tagozatban 7-en ülnek a helyi egytantermes iskola padjaiban. Székelykevén Gizellának nemcsak arra volt lehetősége, hogy magyarul folytassa a tanulmányait, hanem hogy zongorázni is megtanuljon, sőt hogy tovább képezze magát, amikor a zentai Egészségügyi Középiskolába került.

– A középiskolát Zentán fejeztem be gyógyszerészet szakon. Itt végeztem el a zeneiskola utolsó két osztályát, és vettem fel a szólóéneket a Stevan Mokranjac zeneiskolában – mondja az ifjú kántor.

A középiskola elvégzése után gyakornokoskodott, letette az államvizsgát, és tavasszal beiratkozott a belgrádi gyógyszerészeti karra. Megkönnyebbülve jegyzi meg, hogy Belgrád csak 100 kilométerre van a falutól, Zenta pedig több mint 215 kilométernyire.

– Tőlünk minden város messze van, leszámítva persze Versecet, az csak 25 kilométernyire van innen – nevet Gizella.

Gyerekkora éveiről az a véleménye, hogy az övé szebb volt, mint a mostani gyermekeké. A mostani nemzedéknek a televízió, a mobiltelefon és számítógép a mindene, ezért bezárulnak a négy fal közé, ő viszont, amint kisütött a nap, a pajtásaival azonnal futott ki az utcára játszani. Nekik még a vezetékes telefont sem volt szabad a kezükbe venniük, mert kicsik voltak. De a helyében ott voltak a hangszerek, melyek egykettőre felkeltették az érdeklődését. Kezdetben harmonikázott, majd zongorázni tanult. Ennek az apró mozzanatnak köszönheti, hogy igen fiatalon, már ötödikes, vagyis tizenegy éves korában elkezdett kántorkodni.

– Amióta az eszemet tudom, vasárnap misére jártunk. Anyu ilyenkor már fél tizenegyre befejezte a vasárnapi ebédet, hogy tizenegy órára a templomban lehessünk. Számomra a világ legtermészetesebb dolga volt a vasárnapi szentmisére járás. Annak idején a kántorunk, aki sajnos igen fiatalon, ötvenévesen elhunyt, mindig azt mondta nekem, hogy mielőtt megszülettem, azért imádkozott, hogy apunak és anyunak egy szép, okos gyereke legyen. Miután megbetegedett, akkor már arról beszélt, hogy milyen jó lenne, ha valaki felváltaná ezen a poszton. Eleinte meg se fordult a fejemben, hogy én léphetnék a helyébe, hiszen alig tudtam leütni pár billentyűt, de a nénikék folyton arra biztattak,

hogy csak próbáljak meg valamit eljátszani, nem baj, ha nem megy, majd belejövök. És valóban úgy volt: az egyik könyv után jött a másik, az egyik zongoratanulással töltött év után következett a másik, és az életem szerves része lett a kántorkodás. Ebben nagy szerepe volt annak is, hogy a székelykevei zongoratanárnőm a helyi kántor, Nagy Irén volt.

Éveken át minden vasárnap ott voltam vele a kórusban, figyeltem, és kérdeztem, amit nem értettem, ő pedig mindig szívesen útbaigazított. Így aztán a segítségével kitanultam a mesterséget – meséli a fiatal kántor.

Amikor a jövője került szóba, elmondta, hogy nagyvárosban nem szeretne élni, mivel úgy véli, hogy aki faluban nőtt fel, annak a város csak ideig-óráig érdekes, és túl nagy is. Éppen ezért, hacsak lehet, a szülőfalujában vagy inkább egy hozzá közeli településen szeretne maradni, a lényeg, hogy ne kellejen túl sokat utaznia a munkahelyéig.

A 2004-ben felszentelt új templom

– Szeretem a gyógyszerészetet. Be szeretném a fejezni az egyetemet, és a szakmában elhelyezkedni – mondja Gizella.

Szülőfalujában ettől függetlenül szívesen folytatná a kántorkodást, ha pedig felkérik, örömmel kántorkodna máshol is. Előfordult, hogy középiskolás évei alatt a fehértemplomi templomban is orgonált.

– Itt játszottam először valódi orgonán, és nagyon felemelő érzés volt – mosolyog Gizella.

Az udvarszállási templomban eleinte harmónium adta a kórus zenei kíséretét, mondja, mostanában pedig jobbára a saját szintetizátorát használja. Ha nincsen odahaza, akkor hangszer nélkül énekel a kórus, melynek édesapja is a tagja. Immár annyira az élete részévé vált a kántorkodás, hogy nem érzi sem feladatnak, sem megterhelőnek. Lámpaláza sincs, mondhatni gyakorlott a szakmában, bár ő maga úgy véli, van még mit fejlődnie. Ettől függetlenül tiszta szívből kántorkodik, hiszen mint vallja (és úgy érzem, ezt a vallomást Bánát e szép szegletére, az ott élő mindig mosolygó emberek szülőföldjére is értelmezhetjük): „Egyszerűen szeretem".

Diósi Árpád

ÁLLJUNK MEG EGY PILLANATRA!

Ünnepek és szokások Udvarszálláson

Udvarszálláson mintha megállt volna az idő. Az alig kétszáz főnyi településen az embereknek nem maradt más, mint a hitük. A Székelyföldi Legendáriumban található Jézus-kiáltóból vett idézet szerint: „Nem maradt más a népnek, mint a hite. Olyan tatár pedig, aki ezt is elvette volna, nem született." Hála istennek, az itt élő maroknyi magyar embernek megmaradt ez a legfőbb kincse.

A Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete második riporttáborának résztvevői ellátogattak erre a délkelet-bánáti településre is, ahol jómagam a mesék után kutatva szólítottam meg a falubelieket. Népmesékre ugyan nem bukkantam, mesébe illő élettörténetekre viszont annál többre. A csendes, rendezett utcák minden fűszála mesél valamiről. Azt, hogy miről szól ez a mese, magunknak kell megfejtenünk, az itt élő emberek szívét megnyitva, mosolygós arcukat csodálva.

Eleinte úgy tűnt, a kutatásom nem jár eredménnyel. Végállomásomhoz, Horváth István családi házához érkezve kollégáim már javában beszélgettek a családfővel. Megtudom, hogy leánya, Gizella húszéves, Zentán fejezte be a gyógyszerészeti szakközépiskolát. Itt végezte el a zeneiskola 5. és 6. osztályát is, ugyanitt három évig szólóéneket is tanult. Hamarosan államvizsgát tett, majd beiratkozott a Belgrádi Egyetem gyógyszerészeti karára. Tizenegy éves, amikor a templom harmóniumát megszólaltatja. A nagy szorgalommal szerzett képzettsége révén azóta övé a kántori feladatkör, és orgona híján a saját hangszere kíséretével teszi ünnepélyesebbé a vasárnapi szentmisét.

A fiatal lányt, aki kivételes családi szeretetben nőtt fel, a helyi mesékről és az év legjelesebb ünnepeihez fűződő hagyományokról kérdezgettem. A beszélgetésbe Gizella édesanyja, Horváth Rozália is belekapcsolódott.

KARÁCSONY: BORT, BÚZÁT, BÉKESSÉGET, ORSZÁGUNKBA MEGMARADÁST

Márai Sándor gondolatai az ünnepről: – „Az ünnep a mély és varázsos rendhagyás. Az ünnep legyen ünnepies. Legyen benne tánc, virág, fiatal nők, válogatott étkek, vérpezsdítő és feledkezést nyújtó italok. S mindenekfölött legyen benne valami a régi rendtartásból, a hetedik napból, a megszakításból, a teljes kikapcsolásból, legyen benne áhítat és föltétlenség."

Udvarszálláson december 24-én a gyerekek nem kántálni mennek, hanem „csordapásztorokat" mondani egy, az eredetitől eltérő dallammal. Amikor még nagyon picik a gyermekek, az anyukákkal együtt látogatják a szomszédokat és rokonokat. Csordapásztorokat mondani csak nyolc-kilenc éves korukig járnak, később már nem.

A betlehemezőknek itt nem a hagyományőrzők tanítják be a pásztorjátékot, hanem egyik generáció a másiknak adja át egymás után.

Horváth Rozália és Horváth Anna az udvarszállási szokásokról mesél Vörös Imeldának

– Ahogyan nőnek a gyerekek, úgy cserélődnek a szereplők, a három pásztor és a két angyal. Kizárólag fiúk játszhatják ezt a játékot, mégpedig csak tizenkét-tizennégy évesek, náluk fiatalabbak nem, mert a falut végig kell járni, a legnagyobb hidegben is. December 24-én este, hét óra után indulnak útnak a betlehemezők, és a falu minden házában tárt kapu várja őket. Az éjféli misén ők is részt vesznek, de ott már nem adják elő a pásztorjátékot. Minden házigazda tesz egy kis pénzt is a betlehembe, az egyik pásztor szövegében ez is elhangzik: „Azt álmodtam, hogy a házigazda száz dinárt tett a Betlehembe." Az összegyűjtött pénzt a szereplők osztják szét egymás között. Maga a betlehem a régi templomunk kicsinyített mása, piros-fehérre festve. Egy évvel ezelőtt Versecen tartották meg a Betlehemes találkozót, és azon az udvarszállásiak is részt vettek. A huszonkét-huszonhárom éves fiatalembereknek, akik képviselték a falunkat, már csak az énekük csiszolásában segítettünk apuval – mondja Gizi.

A karácsonyi asztalt most már nem az édesanyja, hanem ő teríti meg: alma, dió, fokhagyma, méz és mákos tészta kerül rá, de Udvarszálláson néhol kompót és hal is.

– Minden karácsony estéjén szénából és szalmából egy kis szimbolikus kévét csinál a férjem. Egy garabolyba búzát, kukoricát teszünk, és amikor hozom be, akkor mondom:

Adjunk hálát az Úr Istennek,
Hogy meghagyta érni Karácsony estéjét,
Erőbe, egészségbe, többszámos esztendőbe.
Kérjük az Úr Jézust, adjon nekünk erőt, egészséget,
Bort, búzát, békességet, országunkba megmaradást,
És, ha kiszólít a gyarló világból,
Adja meg az örök nyugodalmat.

Ezután a kéve az asztal alá kerül, és rajta alussza a kis Jézuska a karácsonyi álmát – vette át a szokások ismertetését Rozália.

– A vacsora mellől senki sem kel föl addig, amíg mindenki be nem fejezi az étkezést. Úgy gondolom, ez az összetartozást jelképezi – folytatja Gizella. – Az almát pedig annyifelé vágjuk, ahány tagja van a

családnak, arra utalva ezzel, hogy ha elveszünk a nagyvilágban, mindig hazataláljunk. Az almacikkeket a család legidősebb tagja osztja szét. Egy kistányéron lévő mézbe mártogatjuk a fokhagymával együtt, biztosan azért, hogy édesebb legyen az életünk. A diót apu szokta összeroppantani, mert neki van a legerősebb keze.

Udvarszálláson a karácsonyi ebéd elengedhetetlen része az erre az alkalomra tömött kacsa, melyet a saját zsírjában sütnek meg. Az viszont, hogy a karácsonyi pulyka helyett néhol disznóhús kerül az ünnepi étkek közé, nagyon meglepett.

FARSANG: RÉGEN NEM VOLT HIÁNY A VIGASSÁGBÓL

– Gyermekkoromban farsang idején ketten-hárman beöltöztünk különféle maskarába – tér át a húsvét előtti időszak szokásaira Gizi. – Aztán ebben a tréfás öltözékben kopogattunk be az ismerősökhöz, hogy mulattassuk őket. Régen a felnőttek öltöttek farsangi ruhát, álarcot.

– Meg a legénység! – vette át a szót lányától Rozália. – Az apósom harmonikás volt, meg volt egy klarinétos is. Összeszedelőzködött a legénység, hívták apósomat: Gyerünk, Pista bácsi! Volt közöttük orvosnak öltözött, de menyasszony is, pedig mind férfi volt. Amikor bementek egy házhoz, ott eldanolták a házigazda és a gazdasszony nótáját, eltáncoltak egy csárdást, cserébe megkínálták őket étellel, itallal, kaláccsal, tojást is kaptak meg egypár dinárt. Akkor mentek a másik házba, a gyerekek pedig szaladtak utánuk örömükben. A nap végén bál volt az Ifjúsági Otthonban. Itt elosztották, amit kaptak, az összegyűjtött ételt megették, majd táncoltak hajnalig, de már nem jelmezbe öltözve.

Mindaddig, amíg Gizella nagyapja és zenésztársa jó egészségnek örvendett, Udvarszálláson nem volt hiány a vigasságból. Minden vasárnap húzták a talpalávalót főleg a falubeli ifjúságnak, de idősebbek is voltak közöttük. Belépőt nem fizettettek, hanem ki mennyit szánt rá, annyit adott. Ezt a pénzt a zenészek osztották szét.

– Táncoltak, mulattak, nótáztak az egybegyűltek, utána mentek a kocsmába, a zenészek meg elkísérték őket. Aztán egyszer csak felkerekedtek: gyerünk haza, majd meglátjuk, kinek hogyan fogadja a

felesége a zenészekkel beállító italos férjét! – kiáltották. Az előrelátó asszonyok kinyitották az ablakot, és amikor meghallották a zeneszót, azonnal felöltöztek, és fogadták a férjüket. Ez ránézve nagy elismerés volt. Ekkor ismét eldanolták a házigazda nótáját, az asszony pedig kávéval, itallal kínálta meg őket. Abban az időben minden háznál termett szőlő, így bor és pálinka is volt. Az italozást tánc követte, majd mindenki hazament. Az ilyen férj büszke volt a feleségére.

Persze, akadtak olyanok is, akik nem így várták a férjüket, hanem jól becsukták az ajtót és az ablakot is.

2015. július 24-e fontos dátum volt Udvarszállás életében: ezen a napon ugyanis esti mulatságot szerveztek. Manapság már nem tartanak minden vasárnap bált, mint valamikor, hanem csak egyszer évente. Az eseményre mi, újságírók is meghívást kaptunk, és néhányan szívesen el is fogadtuk. Az ünnepet ezúttal az együttlét és a tánc jelentette.

HÚSVÉT: BÖJT IDEJÉN CSAK AZT SZABAD ENNI, AMIT A FÖLD AD

Valamikor sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a locsolkodásnak, mint manapság, mondja Gizella. A kislányokat a kisfiúk, a nagylányokat a legények locsolták meg, bizony sokszor vödörből, vidám hangulatban, zene- és énekszó kíséretében.

– Ma már csak a kisebb fiúk járnak locsolkodni parfümmel, és ezért piros tojást és pénzt kapnak cserébe. Az asszonyok boltban vásárolt festékkel színezik a tojásokat, de az én anyukám valamikor hagymahéj levében főzte, előtte különféle leveleket kötött rá hálóval, így nagyon szép mintás lett. A piros tojásokat már nagypénteken elkészítjük – sorolja a húsvéti szokásokat a háziasszony.

– Böjt idején csak azt szabad enni, amit a föld ad – fűzte tovább mondandóját Gizi. –Nagypénteken háromszor szabad enni, de csak kétszer jóllakni, időközben semmi nyalánkság. A reggeli és a vacsora héjában főtt krumpli, az ebéd halleves és olajban sült hal. A sonka már szombat délelőtt az asztalra kerül, és lehet belőle enni, igaz, a föltámadási szertartás csak estefelé következik.

GIZIKÉNEK MESÉLNI KELLETT

Gizi édesanyjának sem meséltek népmeséket gyermekkorában. A cseh nemzetiségű nagymama tudott ugyan magyarul, de ő is inkább a gyermekkora eseményeiről mesélt az unokának. Rozália tizenhat évesen ment férjhez, ami akkoriban nem volt cseppet sem szokatlan, de orvosi bizonyítvány és szülői engedély kellett hozzá. Sokat dolgoztak a férjével.

– Minket a nap soha nem talált az ágyban, korán felkeltünk, és estig dolgoztunk, ameddig csak az erőnk adta. Gizike tizenhét évre született. Neki mesélni kellett, másképp nem is aludt el.

Gizi szerint az ő gyermekkora szebb volt, mint a mai gyermekeké, mert napjainkban a tévé, a telefon és a számítógép került a gyerekek érdeklődésének középpontjába.

– Annak idején nekünk gyermekkorunkban még a telefonhallgatót sem volt szabad a kezünkbe venni. Még kicsik vagyunk, mondták. Amint kisütött a nap, mi már az utcán voltunk. Homokot, sarat dagasztottunk, abból készítettünk pogácsát, tortát… És szerettem anyuval, meg apuval sétafikálni.

Már hatéves korától a szüleivel tartott, amikor kapálni mentek, csak hogy velük lehessen. Amikor az édesanyja a tejfeldolgozással foglalatoskodott, ő a hűtőszekrény tetején ülve nézte, és arra kérte, hogy meséljen a gyermekkoráról, újra és újra. Ha valami kimaradt a meséből, szigorúan követelte a hiányzó részeket. Az élettörténeteket szerette a legjobban. Álom csak akkor szállt a szemére, amikor édesanyja meggyőzte róla, hogy már mindenki alszik.

Ez a kislány aztán 2000 karácsonyán ötévesen a verseci magyar rádió élő adásában elmondta a *Csordapásztorok*-at. Jutalmul egy olyan kazettát kapott, amelynek az egyik oldalán magyar mondák, történetek voltak, a másikon pedig karácsonyi regék, mesék… Mivel a tévét nem kedvelte sohasem, apukáját megkérte, tanítsa meg neki, hogyan kell kezelni a kazettás magnót. Áramszünetekkor, játék közben, többször is elmondta a nyolcperces *Jézuska vándorútja* című mondát vagy mesét. A szülei megdöbbenten hallgatták, és felhívták rá a tanító néni figyelmét. Akkor még nem volt a faluban kulturális egyesület, Udvarszállás

mégis részt vehetett, vendégként, a Versecen megtartott Betlehemes találkozón. Gizike is csatlakozott az udvarszállási csapathoz, melynek édesapja is tagja volt. A siker nem maradt el, ezután több meghívást is kapott.

Virág Gizella tanítónő szorgalmazására megalakult Udvarszálláson a Petőfi Sándor Kultúregyesület, melynek később elnöke is lett.

– Megrendeztünk egy vicces lakodalmat is, gyerekeknek valót, és azt adtuk elő, amikor 2007-ben Udvarszálláson rendezték meg a Dél-Bánáti Magyar Művelődési Egyesületek Szemléjét. Elég nagy rendezvény volt ahhoz képest, hogy ez milyen kicsi falu – mondja derűsen Gizella.

A kultúregyesület öt-hat évig működött, azután megszűnt, mert nem volt, aki nevelje az utánpótlást.

– A gyerekekkel foglalkozni kell. Engem sohasem kellett nógatni, én mindig benne voltam mindenben – mondta végszóként a lány.

2015. szeptember 12-én Hertelendyfalva adott otthont a XXVI. Dél-Bánáti Magyar Művelődési Egyesületek Szemléjének, melyen az udvarszállási gyermekcsoport azt a lakodalmas játékot adta elő, amelyben Gizella gyermekkorában szerepelt. Most más minőségben működött közre: ő kísérte a csoportot harmonikán, és segített a felkészülésben.

Vörös Imelda

NÉGY LÁNC ALMA

A román határtól nem messze fekvő vajdasági Udvarszállásra egy forró júliusi napon érkeztünk. Nem csoda, hogy abban a nagy hőségben senkivel sem találkozunk az utcán. Azt a nőt kerestük, aki Romániából jött ide férjhez, magyarok és szerbek közt leélni az életét.
A kapu nyitva van. Kis udvar, jobbról is, balról is, előttünk is ajtó. Ide is, oda is benyitunk, csend fogad bennünket. Úgy látszik, itt nem félnek a tolvajoktól. Kis idő múlva aztán megtaláljuk a házigazdát, a társaink már közrefogták, szóba elegyedtek vele.

– Elena vagyok... – hallom, amint bemutatkozik. Éppúgy beszél magyarul, mint mi, pedig a neve szerint román. Közben sürög-forog ez a vékony, parányi asszonyka, vizet, üdítőt hoz a kiszikkadt újságíróknak. Később, amikor kettesben maradtam vele, megkérem:

▸ **Elmesélné, hogyan került Szerbiába?**

– Szerencsét akartam próbálni, azért jöttem. Otthon sokat dolgoztam, de a pénz kevés volt, mint általában minden fiatalnak. Kínálko-

Horváth Zegreanu Elena és lánya Andrea

zott egy esély, hát eljöttem, dolgoztam két hónapot. Közben a férjem odajárt, ahol én dolgoztam, megismerkedtünk, és rövid idő után úgy éreztem, hogy ő az igazi. Eljöttem hát vele.

▸ **Mit dolgozott?**

– Kiszolgáló voltam a kocsmában. Három hét alatt összejöttünk, és ezt tizennyolc év elteltével sem bánom. Két hétig próbálkozott, aztán egy hétig jártunk együtt. Úgy éreztem, hogy ővele le tudnám élni az életem.

▸ **Nehéz volt beilleszkednie? Milyen nyelven beszélt akkor?**

– Románul és magyarul. Itt, Udvarszálláson magyarul beszélnek, de megtanultam szerbül is a magyarok közt. Csodálkoznak is sokan, azt mondják, jobban tudok szerbül, mint az, aki itt született. Én Kolozsvár mellett, Désen születtem. Az édesanyám félig magyar, félig román, az édesapám román. Szóval énbennem csak egy negyedrész magyar vér van. És bár a nagytatám magyar volt, az anyám sosem tanult meg magyarul, így nekem sem volt kitől megtanulnom mindaddig, amíg az anyám el nem vált, és újból férjhez nem ment egy magyar emberhez. Bekerültem Lázáriba, egy Szatmárnémetitől hét kilométerre fekvő faluba. Egy kisgyerek hamar megtanul minden nyelvet.

▸ **Itt hogyan talált munkát?**

– Az anyám unokatestvérét kértem meg, hogy ha talál valami munkát, akkor szóljon, mert egy magam korabeli 18-19 éves lánynak egész héten reggeltől estig dolgozni nagyon nehéz. Talált is munkát a rokonom. Reméltem, hogy jobb lesz Szerbiában. Jobb is lett, de a munkával nem sokra mentem, mert a kocsma hamar csődbe ment, viszont jól jártam a férjemmel és a két gyönyörű szép gyermekemmel. Tehát nem bántam meg, hogy idejöttem.

▸ **Nem is tervez visszaköltözni?**

– Soha.

▸ **Úgy érzi, ez az otthona?**

– Mindenki megkérdezi tőlem, hogy tudtam itt megszokni. Igen ritkán jártunk haza, mert sok volt a munka, mindent egyedül csináltunk, a férjemnek meg nincs testvére, és az édesapja is meghalt. De időnk sem volt, és hát rávalónk se... A gyerekeknek mindig megvolt, ami nekik kellett, de nagyobb utazásokra nem tellett. Időnként telefonon beszéltem a szüleimmel, de arra nem gondolhattam, hogy hazamenjek

és meglátogassam őket, hanem csak arra, hogy nekem férjem van és két gyermekem, és úgy kell tennem mindent, hogy nekik jó legyen. Most nekem értük kell törekednem, a gyerekeimért.

▸ **Hány évesek a gyerekek?**

– A lány 18 lesz, a fiú 15.

▸ **Hol tanulnak?**

– Andrea Versecen, Lajcsika most megy át Fehértemplomba. Eddig Jeszenyovóban tanult, és most már beírattuk a lakatosokhoz. Szakács szeretett volna lenni, de nem vették fel, ezért nagyon csalódott volt. Majd megpróbáljuk újra fél év elteltével, akkor talán lesz szabad hely az iskolában.

▸ **Magának is voltak hasonló álmai?**

– Én szegény családból származom, és bár képes lettem volna rá, anyagilag nem volt lehetőségem a továbbtanulásra. Nem mertem többre vágyni, amennyit kaptam, az elég volt mindig. Ezért maradtam csak kilenc osztállyal. A faluban még a tizedik osztályt is megszüntették, mert nem volt elég tanuló.

▸ **Mi az, ami jobb itt Vajdaságban?**

– Jobbat a gyerekeimnél nem adhat senki, hogy ők vannak nekem, az untig elég. Gyönyörködök bennük és örülök, hogy teljesíthetem

Petki Judit, Horváth Zsolt, Horváth Zegreanu Elena, Jenei Klementina, Bogdán József és Horváth Ilona

azt, amit közösen elterveztünk. Mert terveink voltak. Remélem, hogy nélküle és őt helyettesítve is lesz erőm megvalósítani őket. Ez minden, ami ideköt. Azt, ami itt van, nem én építettem föl, de 18 év után már az enyém és a gyerekeimé. Ezt meg kell vigyázni.

▸ **Milyen nyelven beszélnek a gyerekek?**

– Magyarul és szerbül. Románul nem tanítottam meg őket, mert itthon nincs kivel ezen a nyelven beszélni. Elfelejteni nem felejtettem el az anyanyelvemet, mert azt nem felejti el az ember. Már tizenkét éve nem voltunk Romániában. A rokonaim, az öcsém, a húgom voltak itt az idén karácsonykor, a temetésen.

▸ **Hogy érzi, a falu befogadta?**

– Remélem. Ilyen bolondos nőt, mint én... Bolondos vagyok és pozitív, ezért sikerült átlépnem ezt a magas küszöböt. Van bennem valami, ami másban talán nincs. Sokan összeroppantak volna.

▸ **Honnan ered ez az adottsága?**

– Ilyen voltam mindig, nem is tudnék más lenni. Életkedv nélkül a külvilágtól elzártan élve nagyon nehéz lenne kitartani. Negyvenévesen nem vagyok még öreg, itt meg kevés a fiatal. Mindenben föltalálom azért magam, a plébános szerint hiperaktív vagyok.

▸ **Ilyen meleg nyári időszakban mivel szoktak foglalkozni?**

– Én paprikát termesztek. Azelőtt nagy területen, két-három holdon is ültettek a háziak. Na de most egyedül nem merem megkockáztatni, hogy megvegyem a drága magokat, aztán meg tönkremenjen, engem pedig anyagilag összetörjön. Van a kertben 70 méter hosszon 21 sor paprika. Kezdetnek elég. Paradicsom is van a fólia alatt.

▸ **Ebből meg lehet élni?**

– Nem éppen. Kiadtam a földet, támogatást kapunk. Nagyon nehéz nekem az idén. A temetés után mindent át kellett íratnom, minden pénzbe kerül.

▸ **Mi a terve?**

– Foggal-körömmel harcolok érte, minden erőmmel azon leszek, hogy a lányom továbbtanuljon. Ez az év olyan dermesztő volt, mintha bedobtak volna a hideg vízbe. De jövőre már tudom, mit teszek. Termelek is, meg kiadom a földek nagy részét. Nem kifizetődő, hogy másnak dolgozzak, majd dolgozom a saját megmaradt területemen.

▸ **Segítenek a gyerekek?**

– Andrea csak hétvégén van itthon, akkor segít a házimunkában. A kicsit most kell beszoktatni. Az apja nem akarta, hogy a kicsi fia dolgozzon. Azt mondta, legalább neki hadd legyen gyerekkora. Nem is bánnám, ha menne és tanulna. A földdel ne foglalkozzon. Szeretném, ha valahova kimozdulna a faluból, mert itt nem látom a jövőjét.

▸ **Sokan vándorolnak el külföldre?**

– Elég sokan. Nemrég elment néhány fiatal Horvátországba. Van, aki csak dolgozni megy, de többen ott is maradnak.

Kint üldögéltünk a teraszon – ahogy errefele mondják. Elena-Ilonka egy pillanatig sem ül nyugodtan, sürög-forog, hol ezt, hol azt rak elénk, felteszi a kávévizet, közben beszélget velünk, és vendégül látja az épp látogatóba érkező Bogdán atyát. Kéznél volt a telefon, és elkérte mindannyiunk e-mail címét.

▸ **Vannak barátnői?**

– Vannak. Ahol én vagyok, ott mindig történik valami. Nemcsak Udvarszálláson, hanem Versecen is vannak barátaim. Ők azok, akik fölkaroltak. A verseci Petőfi Sándor Egyesület lelki támogatásával sikerült túljutnom ezen a nehéz időszakon.

▸ **Mikor történt?**

– Tavaly december 23-án. A férjem reggel elment, üzemanyagot vett, halat vásárolt. Aztán együtt indultunk a szomszéd faluba, almát árulni. Délután feldíszítette a fát a lányával. Utána agyonlőtte magát. Nem mondhatnám, hogy anyagi gondjai voltak. Inkább attól félt, hogy majd lesznek. Mert volt az a négy hold alma – négy lánc alma, ahogy itt mondják. Eladott belőle kettőt, mert nem bírta egyedül azt a sok munkát, ráadásul ott volt a kert is meg a földmunkák is. Annak idején részt vett a horvátországi háborúban. Az orvosok szerint az egyén életkörülményeitől függ, kitörnek-e rajta a rossz emlékek vagy sem. Ő meg csak dolgozott, dolgozott... Azt mondta nekem egyszer: „Édes – így hívott –, többet veszek már ki a bankból az almáért, mint amennyit kapok érte". Érzékeny ember volt. Az évek és a gondok sodorták ide. Az a legidegtépőbb, amikor kiviszik az udvarról az évi munkádat, a rengeteg almát, és utána várod, hogy fizetnek-e érte, vagy nem fizet-

nek. Attól félt, hogy évről évre mind rosszabb lesz. Azt gondolta, ha eltávozik, én túladok az almán, és a gyerekeknek megmarad a pénz. No de ez nem megoldás.

▸ **Hány éves volt?**

– Negyvenhét lett volna március 21-én. Hét év és egy nap különbség volt köztünk. Profi vadász volt, négy fegyver tartásához volt engedélye. De bár elvétette volna. Csak maradt volna meg, nekem úgy is jó lett volna. Tizennyolc év alatt csak egy hétig voltunk külön, amikor megműtötték a térdét. Azért is nehéz elviselnem, ami történt, mert nagyon egyben voltunk. De túléltem, és már belenyugodtam. Muszáj belenyugodnom.

▸ **Élnek-e a férje szülei?**

– Csak az anyósom.

A jóságos arcú, tiszta tekintetű asszonnyal az udvaron találkoztunk, a kertből jött fel éppen, a paradicsom körül szorgoskodott ebben a nagy melegben. Az udvar végében gazdasági épületek vannak, traktor pihen, kacsák hápognak, tyúkok készülnek elülni. – Ma eggyel többet tojtak a tyúkok, mint tegnap – újságolja Ilonka az anyósának.

A kertbe lépve nagy meglepetésemre nem a szokásos gyümölcsös és veteményeskert tárul elém, hanem a széles mező. Nincs kerítés sehol. Balról, ameddig a szem ellát, tányéros, azaz napraforgó terem. Jobbról paprikasorok és fóliasátor, alatta paradicsom nő. Eső nem esett már két hónapja, a tányéros még bírja, de a paradicsomot naponta öntözni kell.

A termények a verseci piacra kerülnek. Ide jár ki Ilonka árulni, megvan már a vevőköre.

– Nem engedhetem meg magamnak, hogy silány termést vagy palántát áruljak, csakis olyat, amilyenhez szokva vannak a vásárlóim. Elég csak egyszer csalódniuk, és többé sose jönnek.

A tányérosok lefele bóbiskolnak, hamarosan lenyugszik a nap.
Két hónap múlva e-mailt kapok Ilonkától: „A tanyéros szép lett, tegnap aratták le. A paradicsom is nagyon szép, és sokat el is adtam már, akárcsak a paprikából."

Petki Judit

PÓKHÁLÓS FECSKEFÉSZEK

A reggelből délelőttbe futó időszakban százméterenként és folyamatosan jelennek meg a délibábok a forró bánáti aszfalton. Jobbról és balról is megsárgult legelők, rengeteg szarkaláb, és meglepően sok gólya teszi kissé élvezetesebbé az amúgy nem túl hosszú távot Versec és úti célunk, Udvarszállás között.

Miközben az út minősége egyre rosszabb, a főútról balra kanyarodunk, a kátyúk miatt pedig jócskán csökkenteni kell az amúgy is alacsony sebességet. Gólyák serege és tehéncsorda fogad bennünket az egykor színmagyar falu bejáratánál. Látjuk a templomtornyot, egyik kocsi megáll, a másik továbbmegy. Fotózunk. A túloldalon egy öreg, málladozó falú templom áll. Később a helyiektől megtudjuk, elkezdődött a felújítása, a falakat szigetelték, de elfogyott a pénz, ezért leálltak a munkálatokkal.

A települést egyetlen utca szeli ketté, alig száz ház van benne, mint mondják, szinte ellátni az egyik végéről a másikra. Megállok a sarkon, 59 házat sikerült megszámolnom. Az útkereszteződésnél van a helyi közösség épülete, és minden sarkon kereszt áll. A nyugati oldalon éppen akkor vonulnak át az úton a tehenek. Egyesével. Hogy ez miért van így, fogalmam sincs. Harminc tehenet megszámolok, többre már nincs erőm, mert úgy érzem, a déli hőség azonnal odaragaszt az aszfalthoz. Hűvöst keresek.

Az egyik saroki ház előtt nagy fenyők állnak, idős néni ül az utcán. Őt láthatóan nem zavarja a hőség, viszont csodálkozik, honnan jöhetett a két ismeretlen kocsi, és mit akar itt ez a sok ember. Hiszen ebben a faluban már ötven éve semmi említésre méltó esemény nem történt. Kivéve az új templom felszentelését. Miközben Kucsera Józsefet keresem, kiderül, hogy a faluban gyakori a Kucsera vezetéknév, és Józsefből is kettő van. Ráadásul egy utcában, sőt ugyanazon az oldalon laknak. Végül az egyik szomszéd segítségével megtalálom a zöldre meszelt, tipikus falusi házat. Házigazdám is azzal kezdi, itt ugyan nagyon régóta semmi érdekes dolog nem történt, viszont a vert falú előszobában folytatott csaknem kétórás beszélgetésből kiderül, akár egy könyvet

is lehetne írni erről a faluról, a bánsági végeken élő, érdes kezű, szorgalmas magyar parasztemberekről. Mert ők itt szinte kivétel nélkül mindannyian mezőgazdasággal és konyhakertészettel foglalkoznak.

ITT NINCS MÁS, DOLGOZNI KELL!

– Más megélhetési lehetőség nincs. Vagy túrod a földet, vagy elmész innen. Nem sokan mentek el eddig. Illetve nem mentek, hanem vitték őket, a temetőig. A fiatalok, azok inkább mennek, de közülük is többen maradnak, mert kiskoruktól beleszagoltak ebbe a szikes bánáti földbe, a szülőktől, nagyszülőktől örökölték a paraszti munka minden velejáróját, a termőföldet, a műveléséhez szükséges eszközöket. Itt nincs más, dolgozni kell. Én is ebben nőttem fel, ebben is halok meg. Dolgozni már nemigen bírok, kiadtam a földet bérbe, de van jószág, méhek, ezt csinálom, amíg csak járni tudok. Mert folyton mozogni kell. Ha nem dolgozol, berozsdásodsz, utána meg jönnek a betegségek, ami aztán gyorsan elviszi az embert. A munkától még soha senki sem lett beteg – mosolyog huncutkásan beszélgetőtársam. Amúgy nagydarab ember, arcán a bánáti forró nap és a kossava mély barázdákat szántott, közel van a hetvenhez, de korát meghazudtoló a frissessége. Kortyol egyet az ásványvizes poharából, kézfejével megtörli a száját, hümmög egy nagyot. Mintha eszébe jutott volna valami. De nem mondja ki, más irányba tereli a beszélgetést.

– Az apám meg az öregapám a paraszti munka mellett méhekkel dolgozott. Sehova sem vitték a kaptárokat, itt vannak az udvarban. Valamikor ötven is volt, de ma már csak három méhcsaládra maradtam. Ennyi nekünk elég. Apám valamikor évente öt alkalommal pörgetett, én csak egyszer-kétszer, nem akarok már annyit vesződni velük. Hogy miért? Mert sok a méreg, minden mérgezett. Volt olyan év, hogy mind egy szálig elpusztultak a méhek. Pedig csak napraforgó van itt a közelben, meg a réti virág. Ezt gyűjtik be, sokszor annyit összeszednek, hogy még télire sem kell etetnem őket. Aztán meg, hirtelen jön egy betegség, és elpusztulnak. Variola ellen évi hat-hét alkalommal kell füstölni őket. Ez borzasztó! Valamikor itt annyi méz volt, hogy fél Bánátot elláttuk vele, és még vinnünk sem kellett sehova, hogy eladjuk, házhoz jöttek érte

évente többször is a kupecok. Azonnal kifizették, és vitték. Szép pénz volt az akkor – sóhajt egyet József gazda, közben megemeli kék színű simlis sapkáját, és zsebkendőjével letörli a verejtéket kopaszodó homlokáról. Ezután egy félórás előadás következett a méhcsaládokról, a dolgozó és nem dolgozó egyedekről, a kaptár ajtajánál lévő „őrök"-ről, a pörgetésről, a propolisz jótékony hatásáról... Odafigyelek jól, hiszen olyan szakértővel van dolgom, aki ezt a tudományt nem a könyvekből szerezte, hanem az ősei és a saját munkájának a tapasztalatából. Megiszunk újra egy-egy pohár vizet, majd témát váltunk.

A RÉGI VILÁGOT NEM LEHET VISSZAHOZNI

– Nem bírom a földet művelni tovább, belefáradtam. 14 hold van, kiadtam bérbe. Az asszonnyal kapunk egy kis nyugdíjat, ebből éldegélünk. Itt a sok baromfi, a nagy kert az udvar végében, nem unatkozunk öregkorunkra sem. Mi semmit nem szoktunk venni, élelmet se, italt se, mert mindent magunk termelünk meg. Bolt nincs a faluban, kocsma

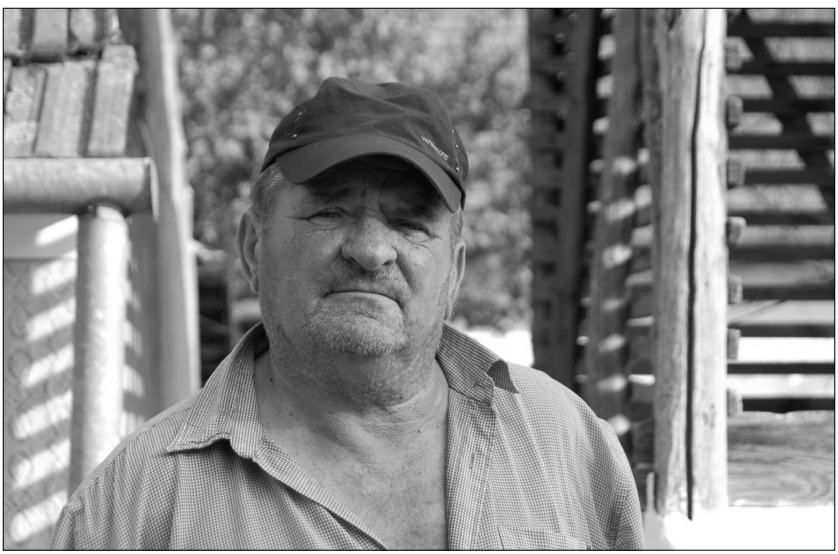

Kucsera József

se, pék se. Ide a sarokra megyek ki kenyérért, minden reggel nyolc órakor jön a kenyereskocsi. A többit megtermeljük itthon. Tele a hűtő, van gyümölcs, baromfi, friss tojás, de bor is, pálinka is – sorolja József gazda, miközben körbevezet az udvaron. Mellénk szegődik barna szőrű vadászkutyája, éberen követi gazdájának minden mozdulatát.

Hatalmas gazdasági udvar régi épületekkel, takarosan rendbe téve, felseperve. Látszik, hogy szorgalmas emberek laknak itt. Valamikor azt mondták, az udvar a házigazda tükörképe. Az első udvarban mellék- és főépület, a bejáratnál rendezett virágoskert. Az alsóépület mögött féltetejű eresz, alatta rengeteg kaptár. Hátul egy nagy góré áll (errefelé ambárnak nevezik), alatta az egyik ólban pulykák, a másikban két hízó. Az első és a hátsó udvart elválasztó kerítés mögött egy kisebb góré, mellette egy felborított nagy csónak. A házigazda elmondja, annak idején ezzel járt le a Karasra horgászni. Szabad idejében halat fogott meg vadászott, ez töltötte ki az életét.

– Nagyon szerettem horgászni. Most is szeretnék, de már nincs hal a Karasban. Még béka sincs benne. Tudod miért? Mert belemossák a permetezőket. A tavasszal össze is szólalkoztam emiatt az egyik falubelivel. Mondtam neki, hogy merjen ki vederrel vizet a folyóból, aztán vigye arrébb traktorral a permetezőt, és a fölön mossa ki. Még rám is mordult, hogy mit okoskodok. Nem kell hát csodálkozni, hogy nincs hal, de még béka sem a Karasban. Ugyanez a helyzet a vadászattal is. Valamikor itt minden családban volt egy vadász, több mint százan voltunk. Ma már csak 22 tagja van az egyesületnek. Lőni sincs mit, hiszen a vad is megeszi a vegyszerezett magot vagy növényt, és elpusztul. Saját magunkat tesszük tönkre, megmérgezünk mindent. Hogy miért? A csoda tudja. Ilyen lett a világ. Az a baj, hogy már tehetetlen az ember, a régi világot visszacsinálni nem lehet – legyint, és újra nagyot sóhajt, aztán folytatja:

– Fogtam egyszer egy hetvenkilós harcsát, alig bírtam kivenni a vízből. A szájába nyúltam könyékig, úgy húztam bele a csónakba. Éles, apró fogaival lenyúzta a bőrömet, egészen könyékig. Látod, még mindig megvan a nyoma. Fogtam harminckilós nagybajuszút is, meg tízkilósakat, többet is. Akkoriban húsz-harminc fajta hal is volt itt. Annyit fogtam egy nap, hogy alig bírtam hazahozni. Ma már nincs hal, a

folyó is lassan kiszárad, csak az iszap maradt meg. Valamikor olyan tiszta volt a Karas vize, hogy abból meríthettünk a főzéshez, és ott a parton már oda is tehettük a bablevest. Inni lehetett azt a vizet. Hol volt még akkor a vízvezeték? – mereng el a múlton József gazda.

EBBEN A FALUBAN SEMMI KÜLÖNÖS SEM TÖRTÉNT

Közben megmutatja a kertet. Valóban nagy terület, van vagy fél hold, és mint mondja, itt mindent kézzel ültettek és szedtek fel. Száz, sőt kétszáz évvel ezelőtt is így csinálták, akkor is megtermett és most is megterem minden, ami a konyhára kell. A nemrégen lefejezett mák szára áll még, a felszedett krumplié gondosan összerakva kupacokba, az uborka a tűző napon megsárgult ugyan, de tök még akad néhány, sőt dinnye is. A szebb napokat is látott léckerítésnél megállunk, a kutya vakkant egyet az éppen kisurranó macskára. Megnézzük az öreg szőlőtőkéket, melyeket ő ültetett még gyerekkorában, de van közöttük olyan is, amelyet a nagyszülők dugtak le a földbe, és még mindig terem. Bor, pálinka készül ebből, nem is akármilyen, elvégre Európa egyik leghíresebb bortermelő vidékén vagyunk.

Visszafordulunk. Csak most látom, milyen sok gyümölcsfa van az óriási udvarban és a ház körül. Alma, sziva, ringló. A kerítéstől nem messze egy terebélyes diófa áll, éppúgy roskadozik a terméstől, mint a szilva. Ezeket is saját kezűleg ültette Józsi bácsi annak idején. Balról birsalmafa bólogat, a túloldalon egy kiszáradt szilvafa várja, hogy összevágják tüzelőnek. Villám törte derékba a tavasszal. Kár érte, hiszen minden évben jól termett.

– Sebaj, van még legalább öt szilvafa! Lesz pálinka az idén is, mi mást csinálnánk ennyi gyümölcsből? Valamennyit megfőzünk lekvárnak, kompótnak, a többi megy pálinkának – mondja.

Megnézzük az istállót is. Igazi, vályogból épült, tágas, kétoldalt szénával megrakott jászolok. A sarokban katonás rendben néhány zsák krumpli és vöröshagyma, a falon paprika és fokhagymafüzérek. A mennyezettartó gerendán négy fecskefészket számolok meg. Hogy járnak-e még vissza a fecskék? Amióta eladta a teheneket, azóta csak pókháló van a fészkekben. Széles létra áll az istálló közepén, ezen

hordták fel valamikor a padlásra a szénát és kosárszámra a kukoricát. Beszélgetőtársam elmagyarázza: valamikor kézzel törték a kukoricát, lovas kocsira rakták, kb. 40 kosárnyi fért fel rá, ezt hordták aztán a padlásra. A levágott szárat pedig kúpokba rakták az udvaron. Hetekig, néha hónapokig is elhúzódott a kukoricatörés, de nem siettek vele az emberek. Sehova sem siettek, mégsem késtek le semmiről.

– Ma már 16-17 kiló kukoricát vetnek holdonként. Hiába magyarázom, hogy ez a mi szürke, bánáti földünk nem bírja a sűrű vetést, besül a termés, elég a 10-12 kiló mag is. Amikor lóval vetettünk, csak két sort fogtunk egyszerre. Ott minden 40-50 centire ment a szem. Ha sűrűbb lett, kapáláskor megritkítottuk. Akkor lett rendes, nagy cső kukorica, az volt az igazi termés! A kapálás nagyon fontos munka volt ám, mert gaz akkor is nőtt. Sőt, talán több is, mint manapság. De már évek óta nem kapálnak az emberek, inkább vegyszert szórnak. Ez kényelmesebb.

Sokszor 16 tehén is volt egyszerre ebben az istállóban, négy ló, csikó. Mind egyedül láttam el őket: etettem, bealjaztam, megfejtem. De nemcsak nálunk voltak tehenek, hanem szinte minden háznál, legalább

három darab. Hetente vitték az itteni asszonyok a túrót, tejfelt a verseci piacra, a faluból busz indult velük, visszafelé meg üres kosárral jöttek, mindent eladtak. Megvette a városi nép. Abban az időben a kútból húztam a vizet a jószágnak, láncra akasztott vederrel, 8-10 méterről. Néha negyven vederrel is felhúztam egymás után. Gondoljon csak bele, milyen munka volt az. Mert a jószágot etetni, itatni, fejni kellett. Itt nem volt ünnep meg hétvége. A fűszénát meg a lucernát is magam kaszáltam, volt olyan nap, amikor négyholdnyit is levágtam. Összegyűjtöttük, aztán télen a kukoricán meg a száron kívül azzal etettünk, a szárízékkel meg fűtöttük a kemencét. De rég is volt, talán igaz sem volt!

Közben újra iszunk egyet, felidézzük a régi aratásokat, a kaszást és a marokverőt, a végtelen búzarendeket, a dübörgő arató-cséplő gépet a hatalmas kerekeivel. Fogy az ásványvíz, a szúnyoghálós ajtó előtt a kutya türelmesen várja, hogy befejezzük a beszélgetést. Amikor kilépek az ajtón, még egyszer jól körülszagolja a nadrágomat, majd a farkát csóválva vakkant egyet, amikor a fal tövében békésen alvó cicák felé irányítom a fényképezőgépet.

A távolban aranykoronggá változott nap, alsó széle már összeér a földdel, nemsokára eltűnik a láthatáron. A levegő még mindig forró, a fákon levél sem rezdül. József gazda egészen az utca közepéig kísér, közben mentegetőzik, ha netán valami fontosat kihagyott volna a beszélgetésből. Végül mégis újra azt mondja: ebben a faluban az elmúlt ötven év alatt semmi különös sem történt.

Paraczky László

LŐRINC MESÉJÉT AZ ÖREGASSZONYOK TALÁLTÁK KI?

Az udvarszállási utcán mindössze hárman vannak kint. Két férfiember traccsol a negyven fokban, az egyik tehenet legeltet, a másik a bicikliről szólogat le. Keresem a dinnyetermelőt, és szerencsém van, mert a biciklis az.

Kucsera József épp a Karasra indult fürdeni. Nem csoda, hogy a rekkenő hőségben ő is igyekezett lehűteni magát, de ahogy mondta, ilyenkor mindenki ezt teszi, és a Karason van. Idejében érkeztem, és még otthon találtam. A szomszéddal állt le pár szóra, aki épp a tehenet hajtotta ki, hadd legyen kicsit árnyékban. Az állatnak is melege van, de hát azt nem lehet a folyóra vinni.

A vert falú házba invitál. Mint mondja, van néhány perce rám, de nem sok, mert mindennap lemegy fürdeni, és ma se szeretné kihagyni. A jó hűvösben aztán megjelenik a feleség is, aki nem szólal meg magyarul, csak szerbül, mert fél, hogy kinevetik. Pedig ha hallana engem szerbül beszélni, nem szégyenlősködne egy pillanatig sem.

Kucseráék földműveléssel foglalkoznak, abból is élnek meg: 22 lánc földön gazdálkodnak. Van kukoricájuk, paprikájuk, paradicsomuk, sárga- és görögdinnyéjük. A családi ház mögötti öt fóliasátorban nevelik ki a palántákat.

– Apámék még állattenyésztéssel is foglalkoztak, de vagy hét éve felszámolták a jószágállományt. Nem volt kifizetődő, no meg öregek is voltak már a nehéz munkához. Én is láttam, hogy abból nem lehet megélni, az csak visz el a konyháról ahelyett, hogy hozna. Én már csak földműveléssel és konyhakertészettel foglalkozom, meg van két lánc erdőm. Ebből se lehet meggazdagodni, előrejutni meg főleg nem, de szépen megélni, azt talán még lehet. Hárman dolgozunk. A feleségem, a fiam és én. A fiam nem akar senki keze-lába lenni, nem megy húszezerért a disznófarmra, inkább itthon maradt, és velünk együtt üti-veri a világot. Ameddig meg nem gondolja magát, és el nem megy. Sose lehet tudni. Egyelőre így van, hárman még győzzük a munkát.

Leginkább a dinnyetermelésről faggatom, első kézből tudhatom meg, melyik a jó görögdinnye, hogyan válasszak a piacon, az idén ugyanis még nem sikerült ráfutnom egy jóra sem.

– Mi már húsz éve piacozunk. Azt mondom magának, mindig csak a termelőtől vegye a dinnyét, az biztosíték rá, hogy jót kap. A termelő tudja, hogy mit ad ki a kezéből, nem úgy, mint a viszonteladó, aki csak megveszi, és fölpakolja. Ő honnan is tudná? Én meg azonnal látom, ha kimegyek a dinnyésbe, hogy melyiket kell levágni. A hangja is változó: van, amelyik vékonyan pattog, van amelyik, mint a hordó, úgy kong, de egyik is, másik is jó. Ha a viszonteladótól venném, én se tudnám megállapítani, hogy melyik a jó, esetleg ha meglékeltetném. A sajátomban viszont biztos vagyok. Idén különösen jó a termés, mert sok a napsütés. A dinnye azt szereti, nem az esőt. Minél melegebb van, annál édesebb. A szerémségit dicsérik, hogy az a jó, de szerintem a miénk finomabb, mert később érik be vagy tíz nappal, addig is fürdik a melegben.

Kucsera József

▸ **Mi a helyzet a Lőrinc-napi mondással, mely szerint Lőrinc belepisil a dinnyébe? Ez után a nap után már nem érdemes dinnyét venni?**

– A Lőrinc az öregasszonyok meséje! – mondja legyintve. – Nálunk már sokszor megesett, hogy szeptemberben is szedtük a termést, és semmi baja nem volt! Ellenkezőleg! De úgy nézem, az idén azért dinnye a dinnyét éri, nehéz értékesíteni, marad még Lőrincre is belőle. Viszik a kupecok is, javarészét mégis a piacon adjuk el, bent Versecen. Ott mindenkit ismerek, meg engem is ismernek, tudják, hogy jó dinnyém van.

Udvarszállástól mintegy félórányira van Versec. A faluból oda járnak bevásárolni és ügyes-bajos dolgaikat is intézni az emberek, mivel a 200 lakosú, 90 százalékban magyarok lakta településen nincs se bolt, se kocsma, se hivatal. Anyanyelvű oktatás is csak az általános iskola negyedik osztályáig folyik helyben, utána a nyolc kilométerre lévő Karasjeszenőre utaznak a diákok, és ott járnak felsőbb osztályokba, de már csak szerb nyelven tanulhatnak.

József szerint nehéz itt az élet, mert „félrehelyt" vannak mindentől. De nemcsak ezért, hanem mert nagyon meg kell dolgozni azért a kis pénzért. Mondom neki, hogy felénk is pontosan így van. Erre komoran azzal folytatja, hogy a mai lányok nem akarnak falura menni, nem tetszik nekik a paraszti munka. Mikor aztán közlöm vele, hogy én is parasztlány vagyok, mosolyra húzódik a szája, és megsúgja: nagyon sok agglegény van a faluban.

Jenei Klementina

HOVÁ TŰNT AZ UDVARSZÁLLÁSIAK FÖLDJE?

Korábban csak annyit tudtam Udvarszállásról, hogy egy szórványfalu valahol Dél-Bánátban. Még a pontos elhelyezkedésével sem voltam tisztában egészen addig, amíg egy februári délutánon részt nem vettem egyik neves néprajzkutatónk előadásán. A nagy elismerésnek örvendő professzor elragadtatottan beszélt a Versec környéki magyarok népviseletéről, húsvéti szokásairól, a nyelvjárásukban megbúvó archaizmusokról, sőt még a kukoricagórék cifraságairól is. Végül aztán elkomorodott, és közölte: az udvarszállási magyarok nagy bajban vannak, a szövetkezetük ugyanis egy vállalkozó tulajdonába került, aki idegen bérmunkásokat alkalmaz. Széttárta a karjait, és maga elé meredve mondta, hogy ő ezt nem érti. Hajnalba nyúló beszélgetéseket a cifraszűrök mintázatától kezdve a progresszív színművészeti megvalósulásokig szinte mindenről tudunk folytatni, csak a legégetőbb problémáinkról nem.

Versecről Fehértemplom irányába kell indulni. Látványra ez a vidék, a hegyvidéki panorámát leszámítva, nem sokban különbözik a tartomány többi részétől. A hirtelen kanyar után azonban előtűnnek a bánáti jellegzetességek: a fehérre meszelt fatörzsek, a legelésző marhák és az ódon házak a nagykapukkal. Az út kátyús, de szép egyenes, mellette a valaha módos bánáti falucska képe rajzolódik ki. Ha ennyi elég a nemzeti büszkeséghez, akkor mondhatjuk: látszik, hogy magyar faluban vagyunk. Takaros parasztporták és a később felépített, különféleforma utcafrontos „zsidóházak". Közibük vegyül néhány emeletes monstrum és két divatos kis villa is.

A hosszú utca vége felé parkolunk le. A kapun még kinn a gyászlap egy középkorú férfi arcképével. Önkezével vetett véget az életének. Hosszan taglalhatnánk tettének okát, a kilencvenes évek frontvonalában átélt szörnyűségeket, a végtelenségig húzódó gazdasági átalakulást és a számtalan egyéb indítékot, ami közrejátszott más hasonló tragédia bekövetkeztében is. A fiatalon özvegyen maradt asszony nem sajnáltatja magát, de hát ezt nem is engedheti meg magának a két kamasz gyerekéről, egy idős anyósról és a nyakába szakadt háztartásról való gondoskodás közepette.

– Romániából származom. Sokfelé dolgoztam már itt a faluban, a bárban is. Ott ismerkedtem meg a férjemmel. Nehéz most így nagyon, de próbáljuk tovább csinálni valahogy. A gyerekeim még fiatalok, nem lehet rájuk terhelni minden bajunkat, nekik még élniük kell a gondtalan életet, a cimboráikkal kell lenniük. Most is lenn van a fiam a Karason fürödni. Igen, oda járnak a folyóra. Azért a szememet rajtuk kell tartanom, mert nemrég is a vízbe fulladt egy szomszéd falubeli kisfiú. Azelőtt a férjem gazdálkodott, de amióta nincs, sajnos bérbe kellett adnom a földet. Huszonkét lánc volt meg a hozzá tartozó gépezet, felszerelés. Csak egy kis területet hagytunk meg búzának, kukoricának, és megmaradt az almás is. Elég azt ellátni. Nagyon nehéz munka, nem is bírjuk egyedül. Munkásokat kell alkalmaznunk. A termény ára mindig változó, akárcsak az ország többi részében. Azelőtt zöldségféléket is termesztettünk, mert ahhoz itt kiválóak a feltételek: szinte körbevesz bennünket a kis folyó, lehet öntözni. Eddig beszállítottuk Versecre vagy Templomra, de az most már nem éri meg, mert manapság inkább Szerbiából hozzák ide a terményeket.

MIT AKARNAK TUDNI RÓLUNK?

A nap még kíméletlenül tűz, mégis elindulunk felfedezni a falut, elvégre ezért jöttünk. A központban kóricálunk, míg várakozunk az adatközlőkre. Nézelődünk a régi kápolna, az újonnan épített kistemplom, a tipikus középületek között, és szemügyre vesszük a „régi" pap által felállíttatott rengeteg keresztet is. Sovány bácsika guggol a sarkon. A magas fal, mely elzárja ezeket a bánáti portákat, árnyékot vet rá.

– Jó napot! Ugye beszél magyarul? – szólítom meg, és el is szégyellem magam abban a pillanatban. Aprót vakkantva biccenti meg a fejét, arckifejezése félreérthetetlen, ha nem is mondja, gondolja: jaj, istenkém, milyen bohócok jöttek már megint?

– Itt születtem a faluban. Nem voltunk annyira szegények, volt néhány lánc földünk, meg apám eljárt a birtokra. Amikor felnőttem, iparoskodtam, később suszter is voltam, megépítettem, jobban mondva átépítettem ezt a sarokházat, itt volt a műhelyem. Amikor összejött a pénzem, vettem még néhány lánc földet. Nem nősültem meg. Fene

tudja, miért. Dolgozgattam mindig, elfoglaltam magam, aztán lassan megöregedtem. Nem maradtam azért egyedül, van itt rokonságom a faluban: itt mellettem lakik az unokaöcsém, most ő műveli a földjeimet.

Imbolygó alak jön közelebb, átvág a kissé elgazosodott pázsiton, megereszkedett, de még széles vállát kihúzva bemutatkozik. Nagyot szorít a lapátszerű tenyere. Kifélék, mifélék vagyunk, érdeklődik.

– Újságírók? Na, mit akarnak tunni? Emondom én, nincs itt mit titkóni. Nem? Hát ez van, lássátok, vége mindennek. Mit van itt nézni? Dógozunk, ahogy tudunk, mit akarnak tunni? Szárazság van, búza, az termett, a többi nem biztos. Gazdákodunk, ahogy tudunk. Mit mongyunk errű? Vót itt már a noviszádi televízió is, meg a többi. Járnak ide, megnézik, hogy mi van itt Udvarszálláson. Van mit látni? Emondom én, hogy nincs sok. Lássa, csak tönkremenés. Ha gyün a televízió, az csak a gazdag házba mén, a szegínybe nem gyün be egy se. Vannak itt is olyanok, akiknek jól megy, na. Vannak. Hát aki visszakapott negyven-ötven lánc fődet, az gazdul, hogyne, a többi meg mén tönkre. Na,

Össztűzben

ehhő mit szól, újságíró? Írja meg! Én má nem bánom, mi lesz. Nekem nincs senkim, mindegy má nekem is. Van tizenkét lánc fődem, a többit kiadtam. Minek? Kinek?

Az öreg megbékélve beletörődött a sorsába, a háza megvan, ami az övé, az az övé. Itt a szomszédban az unokaöccse. Jobb volna, ha saját gyereke és unokái lennének valahol a távolban? Az unokaöccse is az ő vére, az is a családhoz tartozik. Jól van most már ez így. A fiatalabb szomszéd dühös, bikaszerű fejét felénk löki, talán csak valamiféle jólneveltség maradéka az, aminek köszönhetően nem küld el mindenkit a fenébe.

– Mé nem nősűtem meg? Mit tudom én. Maga nős? Hány éves? Huszonnyóc, akkó maga mé nem nősűt meg? Na, lássa, maga is válogat, én is válogattam.

Egyes gyerek lévén talán válogathatott, hiszen magas, látszik, hogy erős is volt. Vajdaság-szerte százszámra találni ilyen középkorú agglegényeket. Rosszkor születtek. A szüleik még görcsösen ragaszkodtak az akkor már elmúlt világhoz. Azt hitték, hogy a háromablakos házhoz, a tizenkét lánc földhöz, a kooperációban vásárolt kistraktorhoz nem akármilyen lány dukál. Csakhogy addigra már a legapróbb falun, a legelzártabb tanyán is végigsöpört a modernizáció. A mezítlábas malacpásztor lánykából öntudatos szocialista nő lett, aki városba, irodába, boltba vagy legalábbis gyártósor mellé vágyott, kölniszagú férjet és vasárnapi kirándulásokat kívánt. Azóta ismét nagyot változott a világ. Ezek a lányok most ott ülnek a városi házukban, kuncsorognak a nyomorúságos fizetésükért, és az utolsó garasukból iskoláztatják gyermekeiket – akik úgyis mosogatni fognak Londonban vagy Bécsben, ugyanúgy beleragadva a saját világukba, mint annak idején a szüleik. Talán ezek suhannak át az agyán, ahogy böködi a földet. Lábán kopott vásári bőrpapucs, dohos szagú inget és olyan jellegzetes zöld keményposztó nadrágot visel, mint amilyet én csak öregembereken láttam eddig.

– Kiadtam a földet. Minek? Úgyis csak arra mennek, kinyomni a magyar embert, aztán hagy gyüjjönek a helyére. Nem? Ott, arra följebb látták azt a nagy hóbelevac házat? Na, az is egy ilyen gyüttmenté, a fene tudja, valamelyik szerb faluból való. Itt megvett egy házat, aztán itt béreli a földet. Van annak má isten tuggya, mennyi, ötszáz lánc is. Van neki állami is, mert azt is mind egymás közt elosztották. Itt is, ami vót, a

kombinát, amarra, ahogy mennek ki, a vasút fele… Na, mindegy, úgyse tudják. Azt is megvette Versecrű az igazgató, aztán kiveszi a fődeket is. Emez meg itt a faluban. A falusiak nem nagyon bírnak bérőni, az az igazság. Mindenki azt dolgozza, ami neki van, a többi meg erre-arra, mint én. Döglődik. Nem? Hát nem hazudok én.

AZT KELL CSINÁLNI, AMIRE LEHETŐSÉG VAN

Közben megérkeznek a fiatalemberek, akikre vártunk, szabadkoznak a késés miatt, ők is lenn voltak a Karason. Nem mondják, de mi már tudjuk, hogy fél szemmel azért oda kell figyelni a gyerekekre. Magas, barna fiatalember üdvözöl bennünket.

– Tavasszal azért szebb a falu, mert zöld a fű, most kiszáradt. Látom, hogy a fakeresztek mindenkinek feltűntek. Igen, az előző papunk állíttatta fel, most már igyekszünk rendben tartani a környezetüket. Nem is tudom igazán, hogy mi volt a célja, talán azt gondolta, hogy ettől majd visszatér az emberek hite, és minden rendbe jön. Magam sem tudom.

Mosolyogva megrázom a fejemet. Nem kell szabadkoznia, nálunk nemcsak a hit, hanem a betű papjai is mindig a csodát várják. Záporoznak az unalomig ismert témák a gyerekek számáról, az önkormányzat vagyoni helyzetéről, a fejlesztésekről és természetesen az iskoláról, a templomról. Mert tudjuk, hogy ez tartja meg a magyarságot. Tudjuk, mert egyszer valaki ezt mondta. Mi, magyarok pedig ilyenek vagyunk, hogyha egyszer valaki valamit mond, azt elhisszük, főleg ha szépen lehet szavalni március idusán. Nyilván majd egyszer az utolsó magyar is azt fogja farkasgörcsbe rándult arccal morogni, hogy: a templomot meg az iskolát! Pedig itt van templom, kettő is. A régi helyett az elmúlt évtizedekben építettek újat, és hát iskola is van.

– A magyar passzus óta sokan elmentek. Különösen az én korosztályomból. Én maradtam, és most már nem is nagyon szeretnék vándorolgatni. Itt van a házam, itt születtek a gyerekek is. Én szeretek itt. Kevesen vagyunk, igaz, de igyekszünk feltalálni magunkat. Méhészkedésbe kezdtünk, sok a befektetés. Ahhoz, hogy rendesen elindulhassunk, húszezer euróra van szükség. Azt kell csinálni, amire lehetőség van: itt sok az erdős, mezős rész, meg a napraforgó is.

Közben megnézzük a központban lévő épületeket.

– Ez itt azelőtt a tűzoltóké volt, most próbálunk valami közösségi termet csinálni belőle. Ha valaki szervezni akar valamit, akkor arra legyen lehetősége. A legnagyobb fájdalmunk, hogy nincs bolt a faluban. Nincs messze a szomszéd település, nem arról van szó, de mégis, az itteni embereknek is joguk lenne egy kisboltra, nem? Átjár ide pék, de úgy osztják a kenyeret az autó hátuljából, mint a kutyáknak.

Meghökkentő hasonlat az biztos, közben visszaterelem a szót a gazdálkodásra.

– Vannak támogatások, lehet értük folyamodni, például a méhészkedésre is. Persze nemcsak ezzel foglalkozunk, hanem hagyományos mezőgazdasággal is. Van nekünk is az a harminc-negyven lánc, az öcsém is itt van a faluban. Most vettünk egy arató-cséplő gépet. Csak egy használt hazai gyártmányút, de megteszi az is.

Egyszer csak oldalra mutat: – Itt lakunk. Szép, rendezett házat és portát látok. (Ha ilyen lenne minden falu minden háza, akkor talán még falusi turizmus is kialakulhatna ezen a vidéken.) Mellette szépen gondozott gyep, a közepén ízléses, újonnan épített családi ház. A húsz-harminc lánc földből és természetesen a rajta végzett kemény munkából. Elgondolkodik az ember: vajon miért ontja a vajdasági magyar média a több száz hektáros sikeremberekről, gépszörnyekről szóló híreket, miért veti fel a falusi turizmusban rejlő lehetőségeket, sőt a struccte-nyésztéstől kezdve a csincsillatenyésztésig terjedő a legabszurdabb ötleteket, miközben az ilyen egyszerű, húsz-harminc láncos gazdák, akár itt, Udvarszálláson, de másol is, zavarodottan somolyognak, és inkább a méhekről kezdenek beszélni? Pedig az az Európa, amire mindig hivatkozunk, ilyen falvak és tanyák láncolatából épül fel.

„KEVESEK VAGYUNK MI ITT EHHEZ"

Ahogy enyhül a hőség, félmeztelen férfiak bújnak elő az árnyékból. Mivel szerbül beszélgetnek, én máris asszimilációs rémeket sejtek. De nem, ők csak építőmunkások. Amíg a többiek nézelődnek, egy másik gazda mesél:

– Most adtam el itt, a Nagyút végén fél lánc földet. Azon építik a silókat. Egy szomszéd faluból jött felvásárló csinálja. Szövetkezet vagy felvásárló, a fene tudja már ezeket a kifejezéseket. Mint régen, ugyanúgy lehet vele szerződni a termésre, vagy csereberélni. Van egy másik is, kapós lett most Udvarszállás, itt építik a silókat. Én is gazdálkodok. Azon, ami van itt a családban. Huszonöt hektár, kisgazdaság vagy családi gazdaság, nem tudom pontosan, hogyan kell most mondani. Azelőtt volt itt a faluban két-háromszáz tehén is, de ma már alig akad belőlük. Nekem van három: feldolgozzuk a tejet, a túrót pedig elviszi egy burekos. Szeretném, ha az egyik gyerekem itt maradna. Jobb lenne, ha a kettő közül egyik se menne el, de ha a lány kitanul, nem biztos, hogy itt tudna dolgozni. Maradhatna a fiam, de neki még lányt is kellene találnia. Hát, ugye, nehéz ez egy kicsit. Sok verseci fejes vásárolt itt be a falu környékén az utóbbi időben. A szomszéd falu előtt, ahol jöttetek be, ott valamelyik miniszternek a rógyesza építette azt az új disznófarmot. Igen, a Pigfarm ott van a nagy üvegház mellett. Ott most sok fiatal dolgozik innen Udvarszállásról is. Munka, az itt is van, csak sokan inkább elmennek külföldre, mert ott többet kereshetnek. Esetleg akinek van itthon is valami kis valósága, azt összerakja, és marad. Csak hát idehaza se igen tudnak már földet venni, nagyon felverték az árát. A kombinátot privatizálták az állami földekkel együtt. Emitt, az utca végén meg bejött egy szerb koma, az is sokat elvitt, ami eladó, abból meg sokat megvesznek a románok innen a szomszéd faluból. Ők azért jobban állnak, mint mi. Ott olyan traktorok meg kombájnok vannak, hogy sej-haj! Százezer eurósak is. Sokan kinn vannak közülük külföldön, és küldik haza a pénzt. Ezek meg itt vásárolnak.

Közben hatalmas teherautó robog el mellettünk. Mivel az aratás már elmúlt, építőanyagot visz a készülő gabonasilókhoz. Ahogy utánanézek, elgondolkodom rajta, hogy a politikusok és az úgynevezett civil szakértők szájából csak úgy dől a sok okosság a kistermelőkről, családi gazdaságokról, fejlesztésekről, szövetkezésekről.

– Miért nem alakítanak maguk egy szövetkezetet? Mert a haszon itt is maradhatna, hiszen a szövetkezetek mást is végezhetnek, nemcsak a kukorica felvásárlását. Például ezt a boltot is működtethetnék, vagy akár egy kis kocsmát is, csak ki kellene találni, mit és hogyan. Amit a

piac nem tart el, nem old meg, azt így keresztül lehetne vinni – vetem oda hirtelen.

Rám néz, kérdőn széttárja a karját: – Elhiszem én, amit mond, de hát kevesek vagyunk mi itt ehhez.

A hangzatos cím nyilván olyan riporttal kecsegtetett, amely talán választ adhat az elmúlt huszonöt év néhány kínos kérdésére. Egyenes és egyszerű válaszokra vágyunk, melyek szigorúan mutatnak rá a bűnösökre, az áldozatot pedig feloldozzák. A valóság azonban sokkal bonyolultabb ennél. Lehet, hogy csak a világ változik állandóan: nem előre, nem hátra, nem fel, nem le – egyszerűen csak változik, mi pedig ehhez nem tudunk alkalmazkodni. Az udvarszállásiak földje sem tűnt el. A föld nem tűnik el sehová sem. Ahogyan azt nagyapám mondogatta: volt már ennek a földnek ezer gazdája, meg lesz is! Nemcsak az számít, hogy kié, hanem hogy milyen életet tudunk felépíteni rajta. Ha mi erre nem vagyunk képesek, akkor majd jön más. Megmarad az udvarszállásiak földje, de hogy az majd a szomszéd román gazdáknak, a betelepülő „jöttment"-nek vagy a privatizáló mezőgazdasági vállalkozónak terem-e, nos, az már a jövő kérdése.

Takács Raymond

BOGDÁN ATYA OPTIMIZMUSA

én lenni pap misézni sok falu
imazsámolyt oltárt enni a szú
én lenni nőtlen nem férfiatlan
vágyni mennyország jó meleg katlan
mindig szót fogadni hierarchia
nem menni night club inni jó pia
tisztelni dogma dogma jó dolog
állami fogda a föld nem forog
én enni ostya ostyahulladék
vörösrongy rázni habzó szájú ég
nézni néhanap az őrgébicsek
repülnék isten mért nem érti meg
ikarusz szárnyak gyönge ragasztó
megbuggyant immár minden földi jó
szentlélek billeg tört szárnyú galamb
nézni jobbra balra akár a rab
siratni halott drága koporsó
kisbaba prüszköl ízleli a só
lenni keresztény kozmopolita
enni svédasztal kozmás a liba
és fogyni fogyni fogyni szüntelen
lehet-e élni bűnben bűntelen

(Lenni szárnytalan)

Há'! – hangzott az igenlő válasz a Horváth fiúk szájából, amikor Udvarszállás főutcáján, nem messze az egymással szemben álló régi és új templomtól, megkérdeztük tőlük, hogy ebben a házban lakik-e Horváth Ilonka. Ismerős volt a hanghordozás, a tájnyelvi sajátosság, a moldvai csángó falvak némelyikében ugyanis is így mondják: igen. Ebből arra következtetek, hogy nyelvünkben a há' általánosan elterjedt lehetett, de nem maradt meg csak a más nyelvek tengerében élő, a magyar nyelv

szerves fejlődésétől elzárt közösségekben, mint amilyenek a moldvai csángó falvak vagy ez a dél-bánáti kicsi magyar falu.

Nem véletlenül keressük a fiatalon megözvegyült asszony házát, a vasárnapi szentmise után ugyanis ide szokott ebédre betérni a beszolgáló pap, Bogdán József fehértemplomi plébános. Örömmel fogadja a fiatalasszony a népes és zajos újságíróhadat. A vajdasági kollégák egy részét jól ismeri, erre utalnak a szívélyes szavak, a barátok közt megengedett ugratások. Az erdélyieket is örömmel fogadta, tudniillik földijeit láthatta vendégül takaros házában: Ilonka Désen látta meg ugyanis a napvilágot Zegreanu Ileana néven. Ez az erdélyi román lány Udvarszállásra ment férjhez évekkel ezelőtt, s ott maradt a szerb Bánát déli részén, pár kilométerre a román határtól, magyarnak.

A nyár hevét friss vízzel, üdítővel, hideg sörrel és légkondicionált szobával vagy árnyas udvarral enyhítette vendéglátónk, éhségünket pedig egy kifogyhatatlannak tűnő, hatalmas tál frissen sült fánkkal csillapította. Újdonsült vajdasági ismerősömmel, a Dióként ismert Diósi Árpáddal, a Magyar Szó újságírójával úgy szálltunk rá Bogdán atyára, mint két kontyos varjú, alanyunk azonban kedélyesen, nyugalmat árasztva állta kérdéseink özönét. Ilyen magabiztosságot csak a biztos tudás és a töretlen hit adhat.

Vajdasági újságíró barátaink alaposan felkészítettek erre a találkozóra, tudtuk, hogy a felkeresett egyházfi ízig-vérig pap, elhivatott irodalmár, közösségének kovásza. Az interneten keveset kellett kutakodni ahhoz, hogy megtudjam: a beszédével oly nagy nyugalmat árasztó ősz férfi 1952-ben született Zentán, kisgyermekként vált félárvává két testvérével együtt, apja nem sokat törődött velük, így nevelőszülőkhöz kerültek Kanizsára. De a nevelők csak addig foglalkoztak velük, amíg kapták a Vöröskereszt-segélyt.

Uram, ha a misén elalszom,
érintsd meg csendesen az arcom.

Éjszaka féltem, nem aludtam,
ott kuporogtam a kapudban.

Nem tudom... melegségre vágytam,
hideg koporsó volt az ágyam.

Bár apám egyszer fölém hajolt,
mint kutya a kölykét, megszagolt.

Úgy emlékszem, még be is takart,
és valamit mondani akart...

Valami ilyet: befellegzett...
A hiányától hidegebb lett.

Uram, ha a misén elalszom,
ugye lesz, aki betakarjon?

(Reggeli ima)

Bogdán atya hányatott fiatalságát a zEtna folyóiratban két csókai szerző, Bóka Mónika és Lévai Ildikó mutatta be érzékletesen a *Bogdán József gyermeklírája* című írásban. Ebből tudtam meg, hogy miután megszűnt a Vöröskereszt segélye, a nevelőszülők az utcára tették a há-

rom árvát. „Ezután Nagybecskerekre kerültek. A költő legtöbb idejét az iskolában töltötte, ahol ételt, italt és egy kis melegséget kapott. Sokszor megfordult a vasútállomáson, órákig ült a váróteremben, miközben a nem létező karórájára pillantgatott, mintha csak az érte jövő gőzösre várna. Mikor a bevonuló kiskatonákat kísérték ki rokonaik, ismerőseik, a vasútállomás egy valóságos lakodalmas háznak tűnt. Ilyenkor az író boldognak érezte magát, és örömmel integetett ő is a zsúfolt vonatnak. Gyakran ellátogatott a szomszédos kávéházba, ahol kétes erkölcsű nők társaságába keveredett. Rúzsos szájuk elbűvölte a csellengő fiút. Később minden idejét a városi könyvtárban, olvasással és tanulással töltötte. Itt született meg 13 évesen első verse, melyben az 1970 őszén indult Magyar Szó Napsugár rovatát és szerkesztőjét, Farkas Zsuzsát köszöntötte. Boldogság járta át, mikor az újság lapjain viszontláthatta első alkotását, s ezáltal diáktársai is barátságosabban viszonyultak hozzá, mivel korábban kitaszították és csúfolták őt árvasága miatt. A Képes Ifjúságban megjelent költeményére reagáló Toldi Éva bátorította, rámutatott hibáira. Általa látta be a költő, hogy a tehetség mellett az őszinteség az elsődleges szempont a versek megformálásánál." Eddig a folyóirat által vázolt életrajz, amelyből a papi hivatás kibontakozásának időpontját is megtudhatjuk: „Isten hívó szavát akkor hallotta meg először, amikor egy alkalommal a hittanórára tartott társaival. Valójában a templomban élte át leginkább a hit szellemét. Megigézte őt a csönd, a tisztaság, úgy érezte, mintha állandó száztagú zenekar muzsikálna a lelkében. 1972-ben beiratkozott a szabadkai egyházi gimnáziumba, 1983-ban pedig a horvátországi Diakováron szerzett teológiai diplomát. Az így eltöltött tíz év alatt felnőtté vált, kikristályosodott benne a tudatosan vállalt papi hivatás. 1983. június 29-én, Péter Pál napján, pappá szentelték."

Én egy szürke falusi pap vagyok,
ha nem beszélek, akkor hallgatok.
Bőrömet cserzik apró miértek.
Tükörbe nézek. Vajon mit érek?

(Egyedül)

Fiatalkoráról, hivatásválasztásáról nekünk csak annyit mondott:

– Zentán születtem. 15 évesen mentem az egyházi gimnáziumba, s ott határoztam el, hogy a papi hivatást választom. Pap lettem – most már 32 éve –, s bejártam az egész Bánátot. Írok, írok verseket.

Szűkszavú, de lényegre törő vallomás. S azt is hozzáteszi, hogy magyar anyanyelvűként, római katolikus papként, cseh közösségben pedig ünnepnapokon még csehül is miséző papként többszörösen – vagy ha úgy tetszik: halmozottan – kisebbségi. Ezt az állapotot azonban nem tragédiaként, hanem tényként, megoldandó feladatként, alázattal végzett szolgálatként éli meg. A Bánát nyelvi Bábelében pedig nem a nehézséget látja, hanem igyekszik felfedezni a szépséget. Nemrégiben foglalta el jelenlegi szolgálati helyét. Plébániája Fehértemplomon van, s a területileg illetékes nagybecskereki püspökség honlapja szerint az igehirdetés nyelve: cseh, horvát és magyar. Ugyanaz a forrás dióhéjban így foglalja össze a plébánia történetét: „A törökök elűzése után az 1717-ben érkező telepesek a XIV. században már ismert Fejéregyház romjain alapították újra a ma is létező várost. A plébánia alapítása 1723-ban volt. Előbb Palánkához tartozott mint leányegyház (1717–1723). A templom 1739-ben épült a Kincstár adományaiból, de 1788-ban leégett. A templompénztár költségén helyrehozták. A ma álló templom alapkövét 1805-ben helyezték el, és a következő évben már meg is áldották az új épületet. A templom felszentelésére 1929-ben került sor."

Fehértemplomhoz számos filia tartozik. Karasjeszenőn horvát és magyar az igehirdetés nyelve, jelenlegi imaháza 1909-ben épült, a korábban leégett épület alapjain. Csehfalván az igehirdetés nyelve cseh és horvát, ez is fiatal település, ugyanis a katolikusok 1837-ben érkeztek ide, ma is álló templomuk 1900-ben épült Magyarok Nagyasszonya tiszteletére. Udvarszálláson magyarul hirdetik az igét. A település első kápolnáját a kegyúr építtette 1861-ben. 2004-ben új templom épült, a régi kápolnát pedig ravatalozóként használják. Körtéden cseh és horvát nyelven folyik a szertartás az 1911-ben épített templomban.

Bogdán atya vasárnapi programja nagyon zsúfolt:

– Fél kilenc Körtéd, 10 órakor Fehértemplom, majd fél 12-kor jövök ide, Udvarszállásra. Vasárnap itt fejezem be, itt fél 12-kor van a mise, s itt is ebédelek. Meg hát kijövök azokon az ünnepeken is, amelyek nem

vasárnapra esnek. Utazásból áll ez az egész pálya, egyik faluból a másikba járok, és az iskolában tanítok: a fehértemplomi gimnáziumban, a szakközépiskolában és két általános iskolában Fehértemplomon, no meg Karasjeszenőn és itt, Udvarszálláson. Tehát hat iskolában hittant tanítok.

Szeretettel beszél udvarszállási híveiről, no meg arról, hogy nagyon szívesen jár ebbe a szinte teljes mértében színmagyar közösségbe.

– Száz körüli a hívek száma. Persze, nem mindenki jár templomba a településen. A fiatalok közül szép számban, de sajnos kevesen vannak. Nyolc diákom van összesen, négy Virág és négy Horváth. Karasjeszenőn Horti László volt az egyetlen, aki még tudott magyarul, de mostanra már senki nem. Az ő unokáját tanítom. Temesváralján is én temettem el az utolsó magyar nénit, Széchényi Bosiljkát. A faluban senki sem tudta róla, hogy magyar… Most már nincs több magyar ott…

Ismét temetni hívnak a felborzolt tollú
anyókák a rábéi temető duzzadó-lapadó
dombjai közé, a csizmanyomokban pislogó
lepkék társaságába. Ismét temetni hívnak
az egyetlen utca nagy útra készülő lakosai,
hogy mint a vasútállomáson, jegyeket lyuggassak
a menetrendszerűen közlekedő halál-vonatokra.
Hányszor fogok még kezet a fonott kalácsot
majszoló, fogatlan temetőcsősszel, ki a túlvilág
gönceit hordja magán, ördögi mosollyal:
Atyám, píz áll a házhon.
Istenem, ki állítja meg Illés szekerét. Ki az ónos
eső szitálását a gyermeki szemekben?

(Temetni hívnak)

– Most 40 ezer katolikus van Bácskában, 32 évvel ezelőtt viszont, amikor engem szenteltek, 120 ezer volt. Akkora mértékű a fogyatkozás, hogy már követni sem lehet… A bácskai püspökség honlapján például nincsenek számok, nincs statisztika – közli a szomorú tényeket, mintegy bevezetőként ahhoz, hogy miért szeret Udvarszálláson

lenni: – Egy katolikus pap egy olyan helyen, mint Versec, nem igazán tud közösségmegtartó erő lenni, mert elsősorban katolikus az ember, és nyilván vannak más nemzetiségű katolikusok is. Itt Udvarszálláson viszont a plébános már közösségmegtartó erő. Itt igen. S most nem a személyemről van szó, mert alig egy éve vagyok itt, hanem arról, hogy az iskola és az ember az egyetlen megtartó erő, s az itt meg is valósul. Itt jótékonysági bált rendeznek, hogy a régi templomot felújíthassák, hogy ne omoljon össze, ebből lesz a temetőkápolna. Az itt lévő tíz-egynéhány fiatal léte örömmel tölt el… Itt elkeseredett embert nem láttam. A városokban ellenben a depresszió népbetegség. Székelykevéről elmentek négyszázan. Ezek majd egyszer visszatérnek, nem örökre mentek el. Mivel itt nincs munka, el kellett menniük, hogy pénzt keressenek és hazaadják az asszonynak, a gyereknek…

Bár nem anyanyelve sem a horvát, sem a cseh, Bogdán atya ezeken a nyelveken is misézik. Ünnepeken Csehfalvára és Körtédre is ellátogat.

– A cseh közösségekben a nagyapák még cseh nyelven beszélnek, a liturgiát cseh nyelven tartom, ezt el is várják, imádkozni mindenki csak az anyanyelvén tud, még ha nem is érti azt. Én megtanultam ezt a nyelvet, s ezáltal elfogadtak, közelebb kerültem a cseh nemzeti kisebbséghez. Kicsit tartottam az elfogadásomtól, már csak a korom miatt is, mert mindenhol a fiatal papot szeretik. De mikor elkezdtem a nyelvüket tanulni, lenyugodtak, nem volt semmi ellenérzés velem szemben – számol be az atya a cseh közösségekben végzett munkájáról. – Az itteni csehek archaikus cseh nyelvet beszélnek, s valahányszor Csehországból jönnek vendégek, tolmáccsal értekeznek. Nyelvük nem fejlődött, megmaradt olyannak, mint amilyen a Mária Terézia korában való idetelepedésük idején volt. S a liturgikus nyelv sem fejlődött. Nem úgy imádkoznak, mint ahogy a liturgikus könyvben le van írva, holott az kötelező, hanem úgy, mintha mi úgy mondanánk az Üdvözlégyet, hogy Üdvözlény, Mária, malaszttal teljes… Nekem az sokkal jobban tetszett… Minden nyelvnek megvan a szépsége, s szép, ha az ember azt felfedezi.

Mint mondja, a csehekkel együtt imádkozta naponta a Miatyánkot, így érezte meg a nyelv zenéjét, fedezte fel annak szépségét.

Ennek hallatán eszembe jutott egy, még a kilencvenes évek elején a fülembe jutott történet. Bár megírtam annak idején, már nem em-

lékszem, hogy Györgydeák Lajos atya vagy Berszán Lajos pap bácsi mesélte-e. Egy moldvai csángó közösségben csodálkozva tapasztalta, hogy egy középkorú asszony, aki nem részesülhetett magyar oktatásban, szépen ír magyarul. Kérdezte tőle, hogyan tanulta meg. Erre a nő elmondta, hogy van egy öreg imakönyve, s megkereste benne a Miatyánk szövegét, melyet betéve megtanult az anyjától, nagyanyjától, majd az ismert szöveget összevetette az imakönyvben leírttal, és így kikövetkeztette a román nyelvben ismeretlen magánhangzók és mássalhangzók írását…

Hasonló történetek kerülnek elő a magyar nyelvterület legkeletibb és legdélebb végeiről.

De azt is elmondja Bogdán atya, hogy a csehek nem ragaszkodnak annyira nyelvükhöz, mint a magyarok, nemzeti hovatartozásukat szokásaikban élik meg.

– Mindenütt, ahol cseh közösségek vannak, rendezvényeket, táncestét szerveznek, teadélutánokat, és ott őseik szokásait elevenítik fel, főleg az egyházi szokásokat. Azt tapasztalom, hogy a cseh folklór és az egyházi hagyomány összefonódik, sőt, a karácsonyi és a húsvétot megelőző szokások is nagyon hasonlóak a magyarokéihoz, ott is van szállást kereső, s a házszenteléskor, amikor a pap sorra járja a házakat, akkor ugyanazok a szokások jelennek meg.

Mit mondjak? A vasárnaptól félek.
Alig ha húsz embernek misézek.
Mise után perselypénzszámolás.
Közeleg az utolsó állomás.

(Mit mondjak?)

Ilonka újabb fánkhegyet gördít elénk, a légkondicionált szoba hűvösében szaporán fogy az ásványvíz meg a sör. Bogdán atya cigarettára gyújt, és készségesen válaszol újabb meg újabb kérdéseinkre. Szóba kerül a magyarság fogyása, amit a háború meghatványozott, s az utána következő létbizonytalanság tetézett. Most már nem a háború elől menekülnek az emberek, hanem munkát mennek keresni a közeli városokba, avagy távoli országokba.

– Az egész Bánságból vándorolnak el az emberek, főleg az idősek maradnak, a templomba járók 80–85 százaléka is öreg ember, az itthon maradó fiatalokra pedig nem jellemző a templomba járás.

Reméli – sőt meggyőződése, mert mint mondja, neki kötelessége optimistának lenni –, hogy a gazdasági okokból elvándorlók csak pénzt keresni mentek el, időlegesen, s ha megtalálták számításukat, hazatérnek. Beszélt az etnikai szempontból vegyes vidékek jellemzőjéről, a vegyes házasságokról és azok hatásairól is.

– A nem magyar többségű közösségekben gyakoriak a vegyes házasságok, amit én soha nem elleneztem – mondja. – Ezekben a családokban kétszer ünneplik a húsvétot, kétszer a karácsonyt, de ha ott elmegy hozzájuk a katolikus pap, nem úgy néznek rá, mint más közösségekben, nehogy rivalitást szüljön a házastársak között, hogy bezzeg a te papodat így fogadtuk, az enyémet meg úgy. Éppen ezért nem is nagyon járok a vegyes családokhoz – jegyezte meg.

Bogdán atya szerint számolni kell azzal is, hogy az emberek, főként a fiatalok fokozatosan eltávolodnak az egyháztól. Mint mondja, ragaszkodnak a szokásokhoz, a megfogható szertartásokhoz, de valahogy a vasárnapi templomba járás nem vonzza őket. Véleménye szerint általában a katolikus közösségekben harapódzott el a divat, hogy a fiatalok nem házasodnak össze, sem templomi, sem polgári esküvőt nem tartanak, csupán együtt élnek. Példaként említette, hogy az udvarszállási templomban még sem esküvőt, sem keresztelőt nem celebrált. Az elidegenedés okait firtató kérdéseinkre a lelkipásztor egy példát hozott fel:

– Egy orosz ortodox pap prédikálta, hogy meglátogatta őt egy idős asszony, akitől azt hallotta, taxival érkezett, s a muzulmán sofőr visszautasította a fuvar árát, mondván: anyámtól nem fogadom el. Miért van az, kérdezte az asszony, hogy az ortodox taxis viszont azt mondja: ez az én munkám, fizesd meg! – idézte a rövid példázatot, megjegyezve, hogy nagyon merész volt az orosz pap prédikációjának az az állítása: mikor kijelented, hogy anyádtól nem fogadsz el pénzt, a hitnek, a kereszténységnek a lényegét fogalmazod meg. – Tehát amíg az egyházba is begyűrűzik a világiasság, az anyagiasság, elidegenednek az emberek… S e téren még a muzulmánok is példát tudnak adni…

Az okokra visszatérve Bogdán atya kifejtette:

– Az az egyik baj, hogy az egyházban nincsenek vonzó példaképek, amelyek megmutatnák az irányt, azt, hogy miben különbözök én, a keresztény attól, aki ateista. Amíg nem tudok segíteni, az idős asszonyt anyámnak szólítani és jót tenni vele, addig üresek lesznek a templomok. Főleg, ha az egyházi emberek is úgy viselkednek, ahogy… Például a legdrágább autókat hajtják. Mi a vonzó? Mi a követendő? – tette fel a költőinek szánt kérdést.

De nem keseredik el, inkább a magyar közösségnek a hagyományokhoz való ragaszkodásáról beszél, s arról, hogy miként hidalják át a pap állandó jelenlétének hiányát.

– Bár nincsenek lelkiségi mozgalmak, ragaszkodnak a különböző imaalkalmakhoz, mint amilyen a reggeli és az esti ima, a házszenteléskor mondott ima. Régebben, mikor sokkal többen voltak, a pap csak havonta egyszer járt le Versecről, most én minden vasárnap kijárok Udvarszállásra. Pap nélküli miséket tartottak itt, gyönyörűen fel tudták építeni, az igeliturgiát ők maguk állították össze, különböző régi imakönyvekből, csodaszépen. Tudják a régi, archaikus imákat, úgyhogy nekem a különböző szertartásokhoz semmit nem kellett se hozzáadnom, se elvennem belőlük. S ezeknek a pap nélküli istentiszteleteknek a világa csodálatos.

Elmesélem az atyának csíkszentdomokosi tapasztalatomat: Márton Áron püspök szülőfalujában nagyok a távolságok, a mintegy hatezer lakosú település utcái hosszú kilométereken elnyúlnak a patakok mentén. Télvíz idején az idősek nem vállalkoznak a csíki hidegben a templomig tartó hosszú gyaloglásra, hanem a közeli kápolnákat keresik fel, ahol a faluban tevékenykedő segítő nővérek tartanak igeliturgiát – vagy ahogy a helyiek mondják: fehérnépmisét…

– Ha valami oknál fogva nem jöhetek el, akkor itt is a helybéliek tartják meg a misét, s azt is ugyanúgy nevezik, nem tesznek különbséget. Kialakult ez a szokás Bánátban, mert kevés a pap: 100 plébániája van ennek a térségnek, 20 papja és 40 ezer hívője. Milyen megdöbbentő így leírva: templom van, plébániaépület van, pap nincs. S akkor az egyházi hagyományokat behozzák az idősebb nénik…

Mint agyforma diók a rézmozsárban,
törődünk, mert lám, törődnek velünk.
Szemünkben tollászkodó vészmadár van.
Nem Húsvét, Nagypéntek, az kell nekünk.

(Helyzetjelentés)

Székelyföldön a papra, a tanítóra és az orvosra tisztelettel tekintenek, véleményükre ad a közösség. Ugyanakkor azt tapasztaltam, hogy a román ortodox közösségekben is amolyan táltosként tekintenek a pópára. Milyen a katolikus pap státusa Bánátban? – kérdeztem Bogdán atyát. Válaszának egy része meglepett:

– A pravoszlávok úgy néznek a papra, mint egy emberre, aki dolgozik, akinek az a feladata, hogy pap legyen. Éli a saját életét, van felesége… S amikor egy etnikai és vallási szempontból vegyes közösségbe odakerül egy katolikus pap, akkor őt is úgy nézik. Nincs ragaszkodás, nincs az a szívélyes viszonyulás, mint amit például Törökkanizsán tapasztaltam, hogy nem tudtam úgy végigmenni az utcán, hogy meg ne állítsanak, ne köszönjenek. Tulajdonképpen családtagnak számítottam. Itt, Udvarszálláson is ezt tapasztalom. A pravoszláv egyház liturgikus egyház, nem is nagyon szólnak bele a családi ügyekbe, nem prédikálnak erről, az ószláv nyelvet használják a liturgiában, de nincs az, ami a katolikus egyházban, hogy kötelező vasárnap templomba menni. Egyik pravoszláv pap se prédikálja ezt.

Elmondja, hogy azokon a településeken, ahol szolgál, jó viszonyban van pravoszláv paptársaival, ha találkoznak, kedélyesen elbeszélgetnek egy-egy kávé mellett, de intézményes kapcsolatot nem tudnak kiépíteni. Előfordult, hogy egy közösen használt kápolnát szerettek volna együtt felszentelni, de pravoszláv paptársa hiába fordult a verseci püspökséghez, hogy a tervhez elöljárója engedélyét kérje, a vladika nem adta meg.

– A régi sérelmek a kis egyházakban mindig előjönnek… – fejti meg az elzárkózás okát.

Az atya beszél oktatói munkájáról, arról, hogy az anyaegyház és filiái iskoláiban hittant tanít. Meggyőződése, hogy míg van kit tanítania, addig nincs veszve a remény.

– Mindig mondom – és már ez is elcsépeltté vált! –, hogy kötelező optimistának lenni. Amikor még van nyolc diák, s a fiatalok jótékonysági bált szerveznek este, s az se baj, hogy pénteken, csak összejöjjenek a fiatalok, hogy közösségi érzésük legyen. A templomban is megvan ez a közösségi érzés. Én mindig próbálok velük lenni mise után is. Ugyanolyan fontos ez is, mint a mise. Itt van egy pár lelkes fiatal, jó pár, mint ennek az asszonynak a lánya, Horváth Andrea is lelkes, több lelkesedés van bennünk, mint a tiszta magyar közösségekben. Kevesen vannak, de akik még vannak, foggal-körömmel ragaszkodnak a nyelvükhöz, a kultúrájukhoz, s ahhoz, hogy legyen közösségi élményük. Ezek nagyszerű dolgok, ezek tartják bennük a lelket, s itt tartják a lelkeket. Tehát azt, hogy egyszer eltűnünk, én ilyet nem szoktam mondani. Azelőtt mondtam, de most már nem merek ilyen kijelentést tenni, mert ki tudja, milyen változások következnek be, s főleg politikai meg társadalmi változásokra gondolok. Lehet, hogy egyszer csak idevonzzák a fiatalokat. S a templom, ami épült, megtelik. Az biztos, hogy a templom és az iskola megtartó erő… S még sokáig marasztaló is marad.

Úgy legyen! – mondom, s elköszönünk Bogdán atyától és szíves vendéglátónktól. Címet, telefonszámot, no meg leginkább Facebook-elérhetőséget cserélünk. A forró levegőből nagyokat szippantva bolyongunk Udvarszállás utcáink, s szót váltunk a járókelőkkel. A régi templom most elhagyatott, a falakon látszik, hogy hét közben dolgoztak rajta. A kopott padok előtt áll a régi oltárasztal, rajta elnyűtt reverenda. Bizarr látvány, hideg fut végig a hátamon. Ravatalozó kápolna lesz az épületből…

Vele srégen szemben magasodik az új templom. 2004-ben emelték korábbi püspökük, Huzsvár László kezdeményezésére. Most csendesen húzódik meg az udvar végében, de papja beszámolójából tudjuk, hogy vasárnaponként élettel telik meg, mintegy igazolva a püspök elképzelését, meggyőződését, hogy az új hajlék összefogja a közösséget.

Újból összefutunk a Virág fiúkkal. Mesélnek életükről, büszkén mutatják gazdaságukat. Ők igent mondtak a szülőföldön való megmaradásra, gyarapodásra. Há'!

Sarány István

AMEDDIG FOROG A SZÉLKERÉK

Egy délutáni látogatás Csányi László faluelnöknél Fejértelepen, 2015 nyarának legmelegebb napján

Kifogtuk az egyetlen, vagyis az év öt-hat szélcsendes napja közül az egyiket, amikor Csőke Csabával egy délután útnak indultunk Versecről Fejértelepre. Ráadásul ez volt a nyár talán legmelegebb napja, amikor árnyékban is közel járt a 40 fokhoz a hőmérő higanyszála. Az öreg Fordba új, méghozzá eredeti gyári fűtőcsapot szereltettem be, de valami nem volt rendben vele, mert nem iktatta ki a fűtést. Minimumra vettem, és kikapcsoltam a ventilátort, de továbbra is ontotta a meleget a műszerfal, csak úgy szakadt rólunk a víz.

Amikor elhagytuk Fejértelep felé az utolsó falut, elkeskenyedett, majd kiegyenesedett az út, de homokpusztának a nyoma sem volt sehol. Tarlók, kukorica- és napraforgóföldek. Aztán az egyik emelkedőn elkezdett erőlködni a kocsi motorja, majd a domb tetejére érve elénk tárult a Delibláti homokpuszta. Itt-ott zöld bokrok, kisebb fás

ligetek és a Duna–Tisza közi tájakról is ismert sárga homoktalaj a gyér növényzettel. Néhány ökörfarkkóró, csenevész, a rövid száron szinte szégyenlősen ülő búzavirág az út mellett, és mintha valamilyen kékes felhőcske keringene körülöttük. Félreállok, le a keskeny aszfaltútról, s amikor kiszállunk, akkor veszem észre, hogy a virágokat boglárkalepkék látogatják szorgalmasan.

– Van vagy tizenöt éve, hogy nem láttam ilyen pillangókat – mondja Csaba.

– Szabadka környékén gyakoriak, csak nem látni őket ilyen tömegesen – válaszolom.

Készítek pár képet a tájról, a lepkékről és a virágokról, majd továbbindulunk. Szemem hozzászokik a látványhoz, ezért lep meg a távolabb hirtelen felbukkanó szélkerék, magasan a fák és a lombok közt megbújó tetők fölé emelkedve. Filmeken láttam csak hasonlókat, amerikai és ausztrál farmok mellett ágaskodtak.

Úgy érkezünk be a faluba, mintha az év legmelegebb napjának legmelegebb óráját, percét hoztuk volna magunkkal. Emlékezetből felidézem Csányi László helyi közösségi elnök telefonbeszélgetésünkkor mondott eligazító szavait: „Egyenesen, az első saroknál jobbra, majd…", és már itt is vagyunk tenyérnyi árnyékot keresve a ház előtt a kocsinak. A kapuból egy hűvösnek ígérkező lugas alá invitál bennünket házigazdánk. Kérdi, mit innánk: üdítőt, ásványvizet? De van – ha elfogadjuk – vezetékes ivóvíz is.

Vizet! – mondjuk egyszerre, majd kérünk még egy pohárral, még eggyel majd egy egész üveggel.

▸ **Nincs jobb a víznél – mondom udvariasságból is –, itt a homokpusztán pedig különösen értékes, nemde?**

Csányi László elkezd beszélni, mi pedig már nemcsak a vizet isszuk, hanem a szavait is.

– Ezt a vizet már 1872 óta használjuk. Fejértelepen, vagy szerb nevén Šušarán 1905-ben meg lett csinálva a fővezeték, le lettek rakva az utcán a csövek, és a mai napig ezek vannak használatban. Ezt a szélkereket, amit a faluba bejövet láttak, 1924 és 1926 között építették fel. Mivel itt az év nagy részében, 260–270 napon át, fúj a kossava, már az akkori emberek felismerték, hogy ki lehet használni a szelet. Annak az erejé-

vel húzták fel a vizet a tározóba, onnan pedig természetes eséssel az utcai vezetékekbe került. Abban az időben a házakba, udvarokba még nem volt bevezetve a víz, csak utcai vezeték létezett: ott álltak a kutak és a csapok, onnan hordták a vizet az emberek. A szél erejét később egy dízelmotor helyettesítette. Fejértelep 1963-ban kapott villamos áramot. 1965-ben egy nagy villanymotor működtette a szivattyút, és így látták el a lakosságot ivóvízzel. 1991-ben még egy kutat fúrtak, így Fejértelepnek most már két kútja van. Ez az újabb 214 méter mélyre lett fúrva, és mintegy 80-90 méter mélységből kapjuk a vizet. Ahogyan fejlődött a technika, a technológia, úgy vált az ivóvízrendszer is modernebbé. Jelenleg hidroforok segítségével látják el ivóvízzel a háztartásokat. Azt mindenképp ki kell emelni, hogy ez az ivóvíz mind vegyileg, mind más szabványok mércéi szerint megfelel a legszigorúbb elvárásoknak, követelményeknek.

▸ **Hányan isszák itt Fejértelepen ezt a vizet, minket, látogatókat leszámítva?**

– Hát ha magukat nem számítjuk bele, akkor alig háromszázan. Most tehát – elmosolyodik – 302-en. A két világháború között a falunak 1500 lakosa volt. A legutóbbi, 2011-es összeírás szerint 303-an laktak a településen. Ebbe a 303-ba bele vannak számítva azok is, akik nem tartózkodnak állandóan Fejértelepen, hanem mondjuk, külföldön, nyáron azonban hazajönnek, itt maradnak három-négy hónapig – köztük az én nagynéném is –, de mivel ide vannak bejelentve, úgy veszik őket, mintha állandóan itt laknának. Valójában az itt élők száma nem több 280-nál.

▸ **Miből élnek meg? – teszem fel reflexszerűen a következő kérdést, mert noha eddig csak a vízről érdeklődtünk, most már hozzákezdtünk a tervezett interjú készítéséhez.**

– Nagyobb része a lakosságnak mezőgazdasággal foglalkozik, a fiatalabbakat azonban az utóbbi tíz évben a méhészkedés érdekli. Akik munkaviszonyban vannak, azok Versecen dolgoznak a gyógyszergyárban.

▸ **Azt tudjuk, hogy milyen vizet isznak, de milyen tejet fogyasztanak?**

– Mostanság már olyan pakolt, csomagolt tejet, mivel a fél kezemen meg tudnám számlálni, hogy hány tehenet tartanak Fejértelepen. Valamikor 250–280 tehén is volt a faluban, volt saját gulyája, saját

gulyása, saját bikája a falunak. Minden házban volt legalább egy vagy két tehén, enélkül el sem lehetett képzelni egy háztartást. Ma pedig még öt sincs az egész faluban.

▸ **Pedig itt a homokpusztán van legelő, ami eltartana néhány jószágot. Vagy tévedek?**

– Nem téved, hisz nekünk itt az út mellett, ahol bejöttek a faluba, jobbról is meg balról is van 120–150 hektár legelőnk. Még vízzel is el van látva, ki van oda is vezetve. Idén nagyon gazdag volt a legelő, júniusig bőven volt csapadék. Korábban ilyen években a tehenek márciustól, áprilistól egészen októberig, novemberig kijártak a legelőre. Egész nap kinn voltak, és amikor hazajöttek, kaptak vizet meg egy kis abrakot. A gazdának csak télen kellett gondoskodnia az etetésükről. Hét–nyolc hónapon át a tehenek is meg a birkák is kinn legeltek. Voltak itt juhok is, némelyik gazdának száz–kétszáz is, az Ötvös Gyuri bácsiéknak meg alighanem háromszáznál is több… Most nincs egy se.

▸ **Pusztaság a homokpusztán?**

– Még nem egészen, de közel vagyunk hozzá. Miért mondom ezt? Azért, mert amikor összejövünk a fejértelepiekkel a kultúregyesületben vagy a helyi közösségben, és beszélgetés közben felmerülnek a gondok, a problémák, akkor mindig szóba kerül az is, hogy 10–15 év múlva talán még 150 lakosa sem lesz a falunak. A fiatalok, akik befejeztek valamilyen iskolát, és tudnak valamit, érnek valamit, azok elmennek. Itt marad ez az öreg generáció, de már mind majd hetvennyolcvan évesek. A középkorosztályból pedig szinte alig maradtak. A velem egykorúak közül szinte mindenki elment innen. Elmentek még a '80-as években, sőt előbb, amikor nem volt utunk, nem volt semmink. A kövesutat '84-ben kaptuk meg. Mindaddig télen egyszerűen nem tudtunk kimenni a faluból. Sok fiatal abban az időben hagyta el Fejértelepet. Van egy könyv is róla. A falubélink írta, Beretka István mérnök, szakember. Az a címe, hogy *Újra forog a szélkerék*. Ebben a könyvben pontosan le van írva, hogy ki, melyik család hová költözött el, itt, Szerbia területén. Például csak Debelyacsán van 20–25 fejértelepi. Pancsova, Újvidék, Szabadka... külföldről meg ne is beszéljünk! Hányan távoztak a határon túlra! Mi, Csányiak is elfogytunk. Ebben a házban ez az ötödik család, négy család elköltözött. Nem haltak el, elköltöztek

innen. A jövőtől nem mondom, hogy jót várok, hogy szépet várok, mert egyszerűen nincs kire számítani. Nincsenek fiatalok, nincsenek, akik helyettesítsenek bennünket, vagy legalábbis nagyon kevesen vannak. Közülük is alig érdekli néhányukat, hogy csináljunk valamit a kultúregyesületben, újítsuk némiképp a falut. Nem, a többségnek jól van minden úgy, ahogy van. Úgyhogy a jövő szerintem nem olyan virágos – mondja Csányi László.

▸ **Akkor közösségi életről nem beszélhetünk?**

– Van azért pár ember, két-három család, beleszámítva az én családomat is, amely még mindig harcol, hogy fennmaradjon a közösségi élet, a kultúra, a sport, és hogy a rendezvények tovább éljenek. Például a hagyományos Szüreti bál, amit 1936 óta folyamatosan megrendezünk. A kultúregyesület 1940-ben lett megalakítva, és azóta megvan, működik. Nehezen, de működik. 1953 óta létezik a labdarúgócsapa-

tunk, valamint a vadászok is itt vannak. Ez a kevés nép megpróbálja a mindennapi életet valahogy szebbé tenni. Meg kell még említenem a nyugdíjasokat és az ő szervezetüket. Azt kell mondanom, hogy ők aktívabbak, mint a fiatalság. Valószínűleg azért van ez így, mert nekik több szabad idejük van. Rendeznek bálokat, születésnapokat tartanak, kapcsolatot ápolnak a rokonszervezetekkel, vendéglátogatásra mennek Nagybecskerekre, Pancsovára, Szendrődre, majd viszonozzák a vendégfogadást. Azért a kultúregyesület is aktív, kétszer voltunk házigazdái a Dél-bánáti Betlehemes Találkozónak, és ugyancsak kétszer adtunk otthont a Dél-bánáti Kultúregyesületek Szemléjének. A 2009-ben megtartott 20., jubiláris találkozó nagy esemény volt, melyen velünk, szervezőkkel és a vendégekkel együtt legalább ezren vettek részt rajta. Az a nap nagyon emlékezetes maradt, bizonyítékául annak, hogy ha akar az ember valamit, akkor azt meg is tudja csinálni. Megtaláltam még Magyarországon is azokat az embereket, akik a Dél-bánáti Szemlét elindították, s mint veteránok, ők is meg voltak hívva a rendezvényre. Több mint húsz kultúregyesület volt itt, mindegyik több mint harminc fellépővel. Akkor meg tudtuk ezt csinálni. De most, hat évvel később, ha azt mondanák, szervezzek újra szemlét, nem merném vállalni.

▸ **Pedig ahogy elmondta, vannak itt gyökerek, lenne mire alapozni... Testvérkapcsolatok?**

– A verseci Petőfi Sándor Művelődési Egyesülettel szoros az itteni szervezetnek az együttműködése, de korábban a székelykevei, ivanovói és más települések egyesületeivel is tartott közös fellépéseket. Közös tánccsoportot is alakítottunk, amely nemcsak idehaza, hanem például Budapesten és Bécsben is sikeres volt. Amikor azt mondom, hogy a fejértelepi Ady Endre Egyesület táncosai Bécs közepén léptek fel, akkor sokan hitetlenül néznek, pedig itt vannak a fényképek róla. Sajnos aztán félreállt Székelykeve és Ivanovó is, az itteniek pedig szintén abbahagyták. Nem mondhatom, hogy kiöregedtek, hanem más iránt kezdtek érdeklődni, meg elmentek, ki ide, ki oda. Van, aki egész Angliáig ment. Most a verseci kulturális egyesülettel működhetünk együtt, a pancsovaiaknak pedig már csak a zenekaruk maradt meg. Fellépni egyedül nem tudunk, csak így közösen: verseciek, pancsovaiak és fejértelepiek, együtt.

▸ **Fejértelep homokpusztára épült, amely mint tudjuk, természetvédelmi terület. Milyen a kapcsolata az itt élőknek a természettel, a környezetükkel?**

– A természettől mostanában csak elveszünk, vissza semmit nem adunk. A hatvanas, hetvenes, sőt még a nyolcvanas években is tartottuk magunkat a törvényhez, hogy amennyi fát kivágunk tűzrevalónak vagy épületanyagnak, ugyanannyit vissza is kell telepítenünk, ugyanakkora területet be is kell ültetnünk. Ez már mind a múlté. Most csak vágjuk a fát, és ami a legrosszabb, nem is várjuk meg, hogy az a fa megvastagodjon, egész fiatalon kivágjuk, vissza pedig nem telepítünk semmit. Emiatt a homokpuszta nagy része ismét bozótossá változott. Volt két–három nagyobb erdőtűz is. Az egyik nagyon pusztító volt, kétezer hektár erdőt égetett le, de akkor is volt irtás. Többen mondják, hogy a tüzet szándékosan idézték elő, a figyelem elterelése végett. Felbecsülhetetlen kára származott ebből a környezetnek, az ökoszisztémának. Észrevettük ezt a változást. Igaz, hogy Kostolac itt van közel, légvonalban 40 vagy talán csak 30 kilométerre, de azelőtt például soha nem éreztük a füstjét. Mostanában azonban gyakran megcsap a füstszag, és ez szerintem csakis a növénytakaró eltűnésének a következménye lehet. Nem vigyázunk mi arra, amink van: az erdőkre, de még a vadállományra sem. Rengeteg vaddisznó, őz, szarvas, fácán, nyúl volt itt mindig azelőtt. Mostanában azonban, hogy mindenki könnyen puskához juthat, nincsenek vadállatok. Pedig azelőtt a vad hasznot is hajtott, mert idevonzotta az olaszokat, ahogyan mi hívtuk őket: talijánokat, élénk volt a vadászturizmus. Most erre is rátették a kezüket mások, a falubelieknek semmi hasznuk a környezetből. Mások a törvények is. Kiültetek például egy fát a házam elé, és ha később ki akarom vágni, kicserélni, nem bírom csak úgy megtenni. Kérvényt kell írnom a helyi közösségnek meg Versecre a községnek, onnan továbbítják Újvidékre, aztán majd ott megmondják, hogy én itt ezt a fát kivághatom-e vagy nem. Így van ez a helyi közösséggel is. Van legelőnk, erdőnk, de csak papíron. Nem mi, hanem más irányít, gazdálkodik velük. Valamikor legalább szervezhettünk valamilyen árverezést. Kiadhattuk az utak mentén az irtás elvégzését. Sokan foglalkoztak ezzel, mert kivágták a felesleges fákat, eladták tüzelőnek. Kifizették a bérleti díjat, így a helyi közösségnek lett pénze, ugyanakkor maguk is kerestek, mert a tüzelőért több pénzt kaptak, mint amennyi a bérleti díj volt. De

megváltozott a törvény. Most már ez sincs. Mindent meg kell kérdezni Versectől, ők meg megkérdezik Újvidéket, onnan meg vagy van válasz, vagy inkább nincs. Itt pedig nem tudunk még magunkon se segíteni, akárhogy is akarnánk.

▸ **Még jó, hogy a szélkerék itt van, és van vizük legalább.**

– Igen, még itt van, de mi lesz, ha valaki gondol egyet, s azt mondja: jó lenne ezt a vizet palackozni, és jó pénzért árulni?! Jártunk már így. A kétezres évek elejéig a vízről a helyi közösség gondoskodott, mi fizettettük meg. Aztán jött egy rendelet, hogy kell hozzá egy vállalat. De a helyi közösségnek se pénze, se lehetősége nem volt rá, hogy megalakítson és működtessen itt egy vállalatot, így most a vízről a verseci közművesítési vállalat gondoskodik. Mi nem kapunk ebből semmit, de legalább van vizünk, méghozzá jó vizünk. Vajdaságban sok helyen probléma ez is, tisztítani kell a vizet, a mienk azonban kiváló minőségű.

▸ **Beszéljünk vidámabb dolgokról is – próbálom más témára terelni a szót –, lesz-e esküvő, lakodalom a faluban?**

– Igen lesz – mosolyog László. A jövő héten a feleségemmel ünnepeljük a 30. házassági évfordulónkat.

▸ **Mikor volt a legutóbbi?**

– Öt éve – mosolyog továbbra is László –, akkor tartottuk az ezüstlakodalmunkat.

▸ **Akkor itt nem házasodnak a fiatalok?**

– Nem, biztos vagyok benne, hogy itt lakodalom már nem lesz.

▸ **Nincs mire házasodniuk a fiataloknak?**

– Nem hinném, hogy csak ez lenne az ok. Amikor én összekerültem a feleségemmel, egyikünk se dolgozott. Itt voltunk a szülőkkel egy házban. Nem sok lehetőségünk volt a megélhetéshez. Összekerültünk, és kezdtük a közös életet. Ma inkább egy sörösüveggel barátkozunk, mint a nagylánnyal, a nagylányok is inkább egy konyakospohárral társalognak, mint a férfiakkal. Egész nap pedig kezükben van ez a telefon, egyfolytában nyomkodják, és aztán azt mondják, hogy Facebookon keresztül megismerkedtünk és Facebookon keresztül szakítottunk is. Ebből nem lehet semmi, pláne lakodalom nem. Aki komolyat gondol, az vagy férjhez megy, vagy megnősül, de elköltözik innen. Legalább húszan tették ezt meg mostanában. Úgyhogy lakodalom nem lesz…

▸ **Lakodalomba tehát nem jöhetünk el, de – ígérni nem tudom biztosan – azért szeretnénk majd ide újra visszajönni. Lesz akkor is miről beszélgetni Fejértelepen.**

– Magukon múlik, hogy mikor jönnek. Én itt vagyok. Nem terveztem sehová sem elköltözni. Megvárjuk a nyugdíjat, aztán nem tudom, hogyan lesz tovább, de addig ameddig dolgozunk, itt maradunk Fejértelepen. Sokan kérdezték, miért nem megyünk el Versecre lakni. Miért? Hát mert mindössze húsz perc, hogy beérjek a munkahelyemre. Visszajövök ide. Este kinyitom az ablakot, egy kocsi sem megy el az ablakom alatt, nyugodtan alhatok. Nincs miért elköltöznöm Versecre. Majd ha nyugdíjba vonulunk, meglátjuk, hogy itt várjuk-e be az öregségünket, vagy másutt…

Ülünk, hallgatunk, egyre homályosabb az égbolt. László kérésére felkászálódunk, és elindulunk egy esti sétára. Rendezett utcák, a helyi közösség épülete is karban van tartva, benn a teremben a falakon képek, térképek. Tallózunk a múltban. Útba ejtjük a nem is olyan régen felszentelt Szent László templomot. Nem megyünk be. Viszont nem messzire innen egy kapu nyílik ki előttünk.

– Ez a meglepetés, itt lakik a borász barátom. Lemegyünk a pincéjébe – mondja László. Így is lett, de ez egy másik történet.

Már sűrű sötétség lepi el a környéket, amikor kocsiba ülünk és elbúcsúzunk Csányi Lászlótól. Kifelé tartunk a faluból, amikor Csaba megszólal, hogy ilyet már legalább tizenöt éve nem látott, hallott: gyerekek játszanak a sarkon a lámpa alatt.

Nem mondok rá semmit, csak magamban gondolom: így újul a közösség. Közben pedig feltámadt egy kis szél. Igaz, éppen csak lengedez, de forogni kezdett a szélkerék, és mintha integetne is utánunk...

Bencsik István

Állnak: Petki Judit, Ambrus Attila, Horváth Zsolt, Léphaft Pál, Maletański Krisztina, Csőke Csaba, Tóth Lívia, Bögözi Attila, Jenei Klementina, Farkas-Ráduly Melánia, Paraczky László, Diósi Árpád. Ülnek: Sarány István, Vörös Imelda, Martinek Imre, Takács Raymond, Bencsik István

TARTALOM

Ajánló (Tóth Lívia) 5
Újságírók a Verseci-hegység lábánál (Tóth Lívia) 7
Közös témák, közös tábor Versecen (Farkas-Ráduly Melánia) 9
Napsugárarcú emberek között (Diósi Árpád) 11
Kiebitzfenster (Sarány István) 14
Fogyunk, de nagyon (Paraczky László) 16
Impozáns látvány a belvárosban 16
A szórványnak a szórványa vagyunk 20
Elmennek a fiatalok (innen is) 21
Van élet a romok között (Farkas-Ráduly Melánia) 22
Volt egyszer egy iskola 22
Felejthetetlen táborok 23
Szükségmegoldás 25
Nem újkeletű tevékenység 26
Apadó közösség 27
Boros kitérő 27
„Ne hagyjátok a templomot..." 28
Segíteni, amíg lehet 28
Itt a Verseci Rádió a 94,7-es MHz-en! (Paraczky László) 30
Éhes gyomorral nem lehet gondolkodni se (Paraczky László) 36
Románok, akár az erdélyi magyarok (Ambrus Attila) 41
Valaki mondja meg... (Martinek Imre) 53
Odalenn Délen, ahol már a vonat is ritkábban jár... (Martinek Imre) 57
Rege a $C_7H_5NO_3S^*$-ről *(historikus ének a XXI. századból)* 60
Téglahíd az üres folyómeder fölött (Martinek Imre) 63
Templom van, iskola nincs, az anyanyelvet kevesen őrzik (Tóth Lívia) 65
„Megtettem, ami tőlem tellett" 66
A nagyszeredi kúriák 68
Nagyszeredi kastélymustra (Martinek Imre) 70
Nédin Józsi nedűi (Sarány István) 72
Templom és iskola (Diósi Árpád) *A szórványmagyarság egyik közösségmegtartó ereje súlyos paphiánnyal küzd* 85

Egy falu, ahol a lakosság fele Virág (Tóth Lívia) 92
Egy éve bolt nélkül 93
Iskola és templom 95
Máshol jobb az élet? 96
Horváth István fogadalma (Léphaft Pál)
Harminchat év után ugyan ott és mégis máshol 97
Akinek a kántorkodás a világ legtermészetesebb dolga (Diósi Árpád)
Az udvarszállási Horváth Gizella 11 éves korában kezdett el a templomban orgonálni 103
Álljunk meg egy pillanatra! (Vörös Imelda)
Ünnepek és szokások Udvarszálláson 108
Karácsony: Bort, búzát, békességet, 109
országunkba megmaradást 109
Farsang: Régen nem volt hiány a vigasságból 110
Húsvét: Böjt idején csak azt szabad enni, amit a föld ad 112
Gizikének mesélni kellett 113
Négy lánc alma (Petki Judit) 115
Pókhálós fecskefészek (Paraczky László) 121
Itt nincs más, dolgozni kell! 122
A régi világot nem lehet visszahozni 123
Ebben a faluban semmi különös sem történt 125
Lőrinc meséjét az öregasszonyok találták ki? (Jenei Klementina) 128
Hová tűnt az udvarszállásiak földje? (Takács Raymond) 131
Mit akarnak tudni rólunk? 132
Azt kell csinálni, amire lehetőség van 135
„Kevesek vagyunk mi itt ehhez” 136
Bogdán atya optimizmusa (Sarány István) 139
Ameddig forog a szélkerék (Bencsik István)
Egy délutáni látogatás Csányi László faluelnöknél Fejértelepen, 2015 nyarának legmelegebb napján 151

Érdsomlyói hídfő
Írások, beszélgetések, fényképek

Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete
Újvidék, 2015
Szerkesztette Tóth Lívia
A kiadásért felel a VMÚE vezetője
Olvasószerkesztő Varga Horgosi Ildikó
Könyv- és borítóterv Léphaft Pál
Műszaki szerkesztés
Basiliscus KMM

Készült az újvidéki Verzal 021 nyomdában
300 példányban

ISBN 978-86-917547-1-6

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Újvidék

908(497.113 Vršac)
821.511.141(497.11)–92(082.2)
821.511.141(498)–92(082.2)

ÉRDSOMLYÓI hídfő : írások, beszélgetések, fényképek / [szerkesztette Tóth Lívia ; a fotókat Diósi Árpád ... [et al.] készítette]. – Újvidék : Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete, 2015 (Újvidék : Verzal 021). – 166 str. : fotogr. ; 22 cm. – (Délvidék felfedezése ; 2)

Tiraž 300.
ISBN 978-86-917547-1-6
a) Вршац и околина
COBISS.SR-ID 303375367

ISBN 978-86-917547-1-6

9 788691 754716